

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Kaunis katse - arvostava asenne Kohtaamistaidetta lapsille

Hyyrynen, Tanja

2013 Laurea Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Kaunis katse - arvostava asenne
Kohtaamistaidetta lapsille

Tanja Hyyrynen
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2013

Tanja Hyyrynen

Kaunis katse - Arvostava asenne, Kohtaamistaidetta lapsille

Vuosi

2013

Sivumäärä

68 + 8

Lapsen hyvän kasvun ja kohtaamisen perusehtona on nähdäksesi tuleminen omana itsenään. Kaunis katse ja arvostava asenne toista ihmistä kohtaan ovat polkuja hyvään kohtaamiseen. Näihin lähtökohtiin perustui toiminnallinen opinnäytetyöni, jonka tavoitteena oli lapsen osallisuuden vahvistaminen taiteen moniaistillisin keinoin. Tavoitteiden saavutusta arvioin omien havaintojeni, "Kohtaamistaitteen ryhmän osallistujien havainnointi"- lomakkeen sekä lasten itse kertomien kokemusten valossa. Kohtaamistaitteen ryhmä toteutettiin syksyllä 2012 liikuntapainotteisessa päiväkodissa. Ryhmään osallistui yhdeksän esikoululaista lasta. Toimintaker-toja oli yhteensä kymmenen. Toimintaa ohjasi kanssani päiväkodin lastentarhanopettaja, joka on myös kouluttautunut kohtaamistaitteen ohjaaja. Opinnäytetyöni on osa Laurea- ammatti-korkeakoulussa tehtävää kehittämistyötä kohtaamistaitteen parissa.

Kohtaamistaidetta on ryhmämuotoista ja tavoitteellista taidetoimintaa, jossa yhdistyvät moniaistisuus, vuorovaikutus, jakaminen, kokeminen ja arvostus toista ihmistä kohtaan. Toiminnan lähtökohtana oli tarjota lapsille pienryhmämuotoista taidetoimintaa, joka suunniteltiin lasten tarpeita tukevaksi. Tutustuin lapsiin ja heidän henkilökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin ennen ryhmän alkua. Lasten osallisuuden vahvistamisessa ohjaajien rooli oli mahdollistaa turvalliset ja hyvät puitteet monipuoliselle taidetoiminnalle, joka tuo lapselle iloa ja onnistumisen kokemuksia, kannustaen lapsia omiin valintoihin ja itsensä ilmaisemiseen.

Lasten päällimmäiset kokemukset ryhmään osallistumisesta olivat positiivisia. Lapset kokivat, että ryhmään oli mukava tulla ja toiminta oli mielekästä. Toiminnan tulee olla tarkkaan suunniteltu ja selkeä, jotta lapset voivat kokea olonsa turvalliseksi ja saada onnistumisen kokemuksia ryhmässä. Lasten osallisuuden vahvistuminen ryhmässä näkyi lasten itseilmaisun vahvistumisena sekä levottomuuden vähenemisenä ja keskittymisen lisääntymisenä. Itsenäisyys omilla valinnoilla ja teoilla lisääntyi sekä kiinnostus toimintaa kohtaan kasvoi. Varhaiskasvatuksen alueella puhutaan paljon lasten osallisuudesta ja lapsilähtöisestä toiminnasta sekä näiden vaikutuksista lapsen itsetunnon kehittymiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Toiminnan ideologian ja vaikutusten tarkastelu lapsilähtöisyyden ja osallisuuden valossa nostavat kohtaamistaidetoiminnan tärkeäksi ja tarkoituksenmukaiseksi toiminnaksi lapsen itsetunnon kehitykseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen vaikuttavana tekijänä.

Asiasanat: Kohtaamistaidetta, lapset, kohtaaminen, lapsilähtöisyys, osallisuus, taidekasvatus

Tanja Hyyrynen

Open- minded and appreciative attitude - Encounter art to children

Year	2013	Pages	68 + 8
------	------	-------	--------

When the child is growing it is important that the child is seen as who she or he really is. Open minded and appreciative attitude towards others are ways for a good encounter. My thesis is based on these aspects. One of my goals was to support children to gain stronger participation by using multisensory art work. I personally evaluated achieving my goals through my own thoughts, forms, and children's own experiences. In autumn 2012 a group of Encounter art was organized at a sport kindergarten. Nine six-year-old children participated in the group. All together we had ten art sessions. As a working pair I had a kindergarten teacher who is also the group leader of Encounter art. My thesis is part of the work done at Laurea University of Applied Sciences to develop Encounter Art.

Encounter art is a group form and goal-oriented art work. It includes multisensory art work, interaction and sharing, experimenting and appreciative attitude towards others. The starting point was to offer art activity for small child groups which was created to support their needs. I got a chance to get to know the children and their personal plans of early childhood education before beginning. The group leader's role was to create safe and good environment for multisensory art work which brings joy and successful feelings. Children were supported to make their own choices and express themselves.

The children gained good experiences in the group. The children were keen of the activities and enjoyed being in the group. Activity has to be clear and well planned so children can feel themselves safe and get their successful experiences. Children's stronger participation in the group showed results as their self-expression got stronger; Children were more concentrated and less restless. Children also made more own choices and became more interested about the activity. In area of early childhood education were talked about children's participation and child- centeredness work, these were considered to be very important ways to support a child's self-esteem and prevent exclusion.

Keywords: Encounter art, children, encounter, child-centeredness work, participation, art education

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Kohtaaminen	8
	2.1 Minua kiinnostaa, mitä sinulle kuuluu?	9
	2.2 Tunteiden kohtaaminen.....	10
3	Lapsilähtöisyys	11
	3.1 Lapsilähtöisyys esiopetuksessa.....	12
	3.2 Lapsen osallisuus	13
4	Kohtaamistaide	15
	4.1 Ohjaajien rooli kohtaamistaiteessa	16
	4.2 Kohtaamistaiteen rakenne.....	17
5	Lasten taidekasvatus.....	18
6	Opinnäytetyön toteutus	20
	6.1 Toimipaikan kuvaus	20
	6.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	21
	6.3 Arviointikysymykset ja arviointimenetelmät	23
7	Toimintakertojen kuvaus.....	24
	7.1 Ensimmäinen kerta - tehdään yhdessä!	25
	7.2 Toinen kerta - Minne haluaisit matkustaa?	28
	7.3 Kolmas kerta - Matkustan ympäri maailmaa.....	30
	7.4 Neljäs kerta- Syksyinen omena klassikko	32
	7.5 Viides kerta - Luontokuvat	35
	7.6 Kuudes kerta - Runot, lorut ja iskä!	38
	7.7 Seitsemäs kerta - Minä päiväkodissa, Mikä saa minut iloiseksi?.....	39
	7.8 Kahdeksas kerta - Ilon värejä	43
	7.9 Yhdeksäs kerta - Halloweenin ryhmätö	46
	7.10 Kymmenes kerta - Varpaila maalausta	47
8	Tavoitteiden saavuttaminen.....	51
	8.1 Osallisuuden vahvistuminen	52
	8.2 Minä lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana.....	55
9	Toiminnan eettisyys ja luotettavuus	60
10	Yhteiskunnallinen näkökulma.....	61
11	Loppusanat.....	63
	Kuvat	68
	Liitteet.....	69
	Liite 1. Lupakysely lasten vanhemmille.....	69
	Liite 2. Osallistujien havainnoinnin arviointiskaala	71
	Liite 3. Kohtaamistaiteen ohjaajan arviointi.....	73

Liite 4. Lasten haastattelukysymykset	74
Liite 5. Tutkimuslupahakemus.....	75

1 Johdanto

Toiminnallisen opinnäytetyöni aiheena on kohtaamistaide lapsille. Toteutimme syksyllä 2012 kohtaamistaiteen ryhmän yhdeksän lapsen esikouluryhmälle eräässä pääkaupunkiseudun liikuntapainotteisessa päiväkodissa. Ohjaajaparini toimi päiväkodin lastentarhanopettaja, joka on myös koulututtanut Kohtaamistaiteen ohjaaja. Päiväkodissa oli edellisenä keväänä järjestetty kohtaamistaideryhmä esikoululaisille. Toiminta oli saanut positiivista palautetta päiväkodissa sekä aikuisilta että lapsilta ja uuden kohtaamistaideryhmän järjestäminen sai lämpimän vastaanoton. Olen innoissani siitä, että toiveeni järjestää lapsille kohtaamistaide-toimintaa toteutui tämän opinnäytetyön myötä.

Kohtaamistaide on ryhmämuotoista ja tavoitteellista taidetoimintaa, jossa keskeisenä osana näyttäytyy moniaistisuus, vuorovaikutus, jakaminen, kokeminen ja arvostus toista ihmistä kohtaan. Kohtaamistaide on rantautunut Suomeen vuoden 2006 alussa Japanissa 1990-luvulla kehitetyn Clinical Art- systeemin myötä. Kohtaamistaiteen kehitystyötä on tehty Laurea- ammattikorkeakoulun, Vantaan- ja Espoon kaupungin sekä japanilaisen Tohoku Fukushi Universiteetin yhteistyönä. Ensin Kohtaamistaidetta sovellettiin vanhustyössä, jonka jälkeen on etsitty mahdollisuuksia soveltaa mallia myös muilla asiakastyön saroilla, muun muassa työyhteisöissä ja lasten parissa. Lasten parissa Kohtaamistaidetta on toteutettu vasta vähän. Opinnäytetyöni on osa tätä Laureassa tehtävää kehittämistyötä. (Pusa 2010: 5,7,10.)

Valmistuin keväällä 2012 Kohtaamistaiteen ohjaajaksi. Kohtaamistaiteen vaikutukset minuun olivat voimakkaat, sillä Kohtaamistaideopinnot antoivat minulle voimaa sekä opinnoissani että yksityiselämässäni. Kohtaamistaideryhmään osallistuminen vahvisti kokemustani siitä, miltä tuntuu arvostaa ja olla arvokas. Kokemus oli ainutkertaisen arvokas ja opettava. Ohjasin kohtaamistaideopintojeni aikana vanhuksille Kohtaamistaidetta ja näiden kokemusten myötä minulle syntyi toive tuoda Kohtaamistaidetoimintaa myös lasten keskuuteen.

Opinnäytetyöni päätavoitteena oli lasten osallisuuden vahvistaminen taiteen moniaistillisin menetelmin. Tämä asetti työlleni tavoitteen ohjaajan kyvystä luoda rauhallinen ja turvallinen tila ja aika lasten päiväkotiarkeen, jotta lasten osallisuuden vahvistaminen Kohtaamistaiteen menetelmin olisi mahdollista. Oma tavoitteeni oli kehittyä lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana. Toiminnassa painopiste oli lapsen arvostavassa kohtaamisessa, jossa tärkeänä koin lasten arvostamisen ja nähdyn tulemisen omana itsenään, omine ajatuksineen ja tunteineen sekä vahvuuksineen ja heikkouksineen.

Tärkeäksi koin myös lasten mahdollisuuden osallistua ja olla vaikuttamassa toiminnan suunnitteluun ja toimintakertojen kulkuun. Pyrin tuomaan työssäni esille sen, mitä Kohtaamistaide on lasten itsensä kokemana.

2 Kohtaaminen

”Mitä on kohtaaminen? --- se on monikerroksista kasvokkain asettumista toisen ihmisen kanssa” (Mattila 2011: 15).

Kohtaaminen ei ole yksinkertaista, pinnallista tapaamista, vaan siinä yhdistyy kuuleminen ja näkeminen, toisen ihmisen nähdyksi tuleminen. Kohtaaminen on useimmiten yhteisen polun kulkemista jonkin matkaa. Kohtaaminen alkaa ensimmäisestä katseesta, sanasta, ilmeestä tai eleestä toista ihmistä kohtaan - kaunis katse ja ystävällinen ele. Seuraavaksi tarvitaan toisen ihmisen nähdyksi tuleminen, kuuleminen ja näkeminen. Kolmas kerros muodostuu ihmisyyden ja elämän arvostamisesta, avoimesta ja nöyrästä asenteesta elämään, jonka perustana on tietoisuus ihmisen arvokkaasta ja ainutkertaisesta persoonallisesta elämästä. Toisensa kohtaavien ihmisten elämän tarinat, heidän unelmansa ja tulevaisuuden haaveet ovat läsnä kohtaamisessa. Kauniin katseen ja nähdyksi tulemisen lisäksi hyvään kohtaamiseen kuuluu turvallinen ja arvostava läheisyys. Turvallinen syli ja suojeleva kosketus lisäävät lapsen turvallisuuden tunnetta. (Mattila 2011: 15- 17, 23, 62.)

Lapsen hyvän kasvun perusehtona on nähdyksi tuleminen omana itsenään, omine tunteineen ja ajatuksineen. Ennakkoluulot ja ennakkotiedot sekä omat ajatuksemme ja menneisyytemme saattavat vaikuttaa siihen, miten kohtaamme toisen ihmisen ja millaisen käsityksen luomme oman näkemämme tai kuulemamme tiedon perusteella. Lapsen aito kohtaaminen ja koko persoonan näkeminen on suuri haaste sekä vanhemmalle että ammattilaiselle. Jokainen lasten parissa työskentelevä joutuu tekemään tietoista työtä pyyhkiäkseen omat ennako-oletukset lapsesta ja antaen lapsen itse kertoa, millainen hän on. Lasten parissa työskentelevän ammattilaisen haasteena on myös oman ammatillisen itsearvostuksen vahvuus ja ihmisyyden näkyväksi tuleminen. Hyvän ammattitaidon pohjana on lapsen persoonan vahvistaminen ja kasvun tukeminen huolehtien, hoivaten, ohjaten ja kasvattaen lasta. Tämä vaatii lempeyttä, sydämellä näkemistä, tarkkakatseisuutta, totuudellisuutta ja armahtavaisuutta. Lapsen ei kuulu vakuutella aikuiselle, kuinka aikuinen on onnistunut työssään tai aikuisen hakea lapsen katseesta hyväksyntää oman itsetunnon kohottamiseksi. Lapselle, itsetunnon kehityksen kannalta, on tärkeää tieto siitä, että häntä arvostetaan omine persoonallisine piirteineen, tunteineen ja toiveineen. Lapselle vahvistuu tunne omasta arvokkuudestaan, joka antaa vahvuutta ja elämänrohkeutta. Näin lapsi oppii luottamaan toisiin ihmisiin. Arvostuksenannon tulee olla toistuvaa ja ehdotonta. (Mattila 2011: 16- 17, 24- 25, 30- 32.)

2.1 Minua kiinnostaa, mitä sinulle kuuluu?

Lapsen hyvä kohtaaminen alkaa aikuisen turvallisesta, lasta kunnioittavasta viestistä: minua kiinnostaa mitä sinulle kuuluu. Se ei ole uteliaisuutta, vaan kasvun ja huolenpidon tukemista, jossa toteutuu jatkuvuus. Hyvä vuorovaikutus turvallisen aikuisen kanssa vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta, joka mahdollistaa sen, että lapsi oppii luottamaan elämän kantavuuteen. Kaunis katse on polku hyvään kohtamiseen. Kaunis katse kertoo toiselle, sinä olet tärkeä. Se sisältää hyvän kohtaamisen tärkeitä elementtejä; kunnioitusta, hyväksyntää, huolenpitoa, luotettavuutta, uskoa, toivoa, anteeksiantoa, vahvuutta ja iloa. Kaunis katse ei vähättele tai mitätöi. Se kuvaa asennetta, jolla kohtaamme toisen ihmisen kaikissa tilanteissa lohduttamisesta rajojen asettamiseen. (Mattila 2011: 23, 27.)

Lapsi katsoo tarkkaan kuinka häntä katsotaan. Hän etsii viestejä toisen ihmisen katseesta, siitä onko hän hyväksytty. Tämän kautta rakentuu hänen omanarvontunne. Aikuisen katse ei aina vahvista lasta. Jos aikuinen siirtää lapselle vastuun omista tunteistaan, hän on ärtynyt tai pettynyt, saattaa lapsi lukea aikuisen katseesta näiden tunteiden olevan hänen syytensä. Aikuinen voi kokea helpoksi sen, että kun hän vain katsoo tietyllä ilmeellä lasta, niin lapsi tottelee. Tällainen katse ei ole lasta vahvistava. Se tekee lapsen araksi ja haavoittaa. Jotta lapsen nähdäksi tuleminen omamaan itsenään toteutuu, tarvitsee lapsi aikuiselta avointa ja kaunista katsetta. (Mattila 2011: 19, 27- 29.)

Lapsi tarvitsee ympärilleen vähintään yhden sensitiiviseksi kokemansa aikuisen kyetäkseen stressinhallintaan, tunnesäätelyyn, ryhmässä toimimiseen ja oppimiseen. Sensitiivisyydessä on kyse emotionaalisesta viestinnästä, jossa lasta hoitava aikuinen on suuntautunut lapseen. Hän katsoo lasta kohti ja on asettunut asennoiltaan lapsen saataville. Hän myös kykenee lukemaan lapsen tunneviestejä: onko lapsi iloinen, pettynyt tai esimerkiksi turhautunut. Sensitiivinen aikuinen tukee, kannustaa ja kehuu lasta aidosti. Hän on ilahtunut saadessaan seurata lasta ja nauttii vuorovaikutuksesta lapsen kanssa. Aikuisen tunneviestit ovat selkeitä ja myönteisiä. Lapsi tarvitsee aikuisen riittävän läsnäolon ja kohtaamisen turvallisessa ympäristössä. Kun lapsi saa aikuiselta riittävän kokemuksen hoivasta ja sensitiivisestä yhteydestä, lapsen luottamussuhde häntä hoitavaan aikuiseen vahvistuu. (Salonen 2012.)

Jokainen hyvä kohtaaminen on lapselle merkityksellinen. Hyvän kohtaamisen kautta lapsi vahvistuu, minkä kautta hänelle kasvaa rohkeutta elää omaa tarinaansa. Hyvän kohtaamisen kautta syntyy kokemus kelpaavuudesta ja arvosta. Lapsi kokee, että hän on ihmisenä tasavertainen. Kun aikuinen arvostaa lasta ja muita ihmisiä, kasvaa lapsella kyky niin itsearvostukseen kuin myös toisten ihmisten arvostamiseen. Aikuisen ja lapsen kohtaamisessa erityisyys näkyy siinä, että roolit ovat erilaiset. Aikuisella on aina suurempi vastuu kohtaamisessa, vastuu siitä, että lapsi tulee kauniisti kohdatuksi. Jokaisen kohtaamisen kautta lapselle rakentuu

käsitys itsestään, omanarvontunteestaan ja sosiaalisesta kyvystään: minkälainen hän on, minkälaisia muut ihmiset ovat ja miten ihmisten kanssa tulee toimia. Aikuisella on myös vastuu kasvatuksellisissa tehtävissä. (Mattila 2011: 18- 19, 91.) Lapsi tarvitsee ympärilleen turvallisen aikuisen, joka määrittää lapselle rajat ja pitää niistä kiinni. Turvallinen aikuinen on kykeneväinen luomaan lapsen elämään raamit ja rytmin, jotka kantavat lasta päivittäin. Aikuinen esimerkiksi kertoo lapselle milloin on aika mennä iltapesulle ja nukkumaan. Yhteinen iltapala ja unisatu puolestaan saattavat lapsen turvallisesti nukkumaan. Lapset testaavat rajoja ja tämä edellyttää sitä, että aikuinen pystyy olemaan määrätietoinen aikuinen, jolla on hyvä vuorovaikutussuhde lapseen. (Jantunen, M. 2011: 6-7.)

Opinnäytetyössäni lapsen arvostaminen ja kauniisti kohdatuksi tuleminen luovat toiminnallemme perustan. Sosiaalialan ammattilaisen eettisesti ja moraalisesti kestävä toiminnan ainoa mahdollinen perusta on yksilöllisyyden ja asiakkaan ihmisarvon ehdoton kunnioittaminen. (Talentia 2005: 6.) Ryhmässämme on tilaa yhdeksän lapsen kokemuksille, ajatuksille, toiveille ja ideoille. Lasta kuunnellaan, kehuaan ja kannustetaan, hänelle lauletaan ja hänestä ollaan aidosti kiinnostuneita. Ryhmässä lasten kokemat tunteet, niin hyvät kuin huonot ovat sallittuja.

2.2 Tunteiden kohtaaminen

"..Sallitaanko minulle tunteet, jotka tekevät minusta kenties ärsyttävän ja häiritsevän aikuisen silmissä?" (Mattila 2011: 83).

Edellä mainittua kysymystä lapsi pohtii, silloin kun hän joutuu olemaan huolissaan siitä, tulleeko hän hyväksytyksi omine tunteineen. Omien tunteiden kohtaamisen oppiminen ja tunnistaminen on lapselle haastavaa. Se, millä tapaa lasta hoitavat aikuiset lapsen ympärillä toimivat tunteiden kanssa, mallintaa lapselle miten hyväksyttäviä ja kestäviä tunteet ovat sekä millaisia keinoja aikuiset käyttävät käsitelläkseen tunteita. Sitä helpompaa lapselle on kohdata omia tunteitaan, mitä enemmän hän saa turvallisia viestejä häntä hoitavilta aikuisilta siitä, että tunteet kuuluvat elämään. Näin lapsi oppii hyväksymään omat tunteensa ja luottamaan siihen, että myös ikävät tunteet ovat osa elämää ja hänet hyväksytään tuntevana ihmisenä. (Mattila 2011:83.)

Lasta hoitavan aikuisen on tärkeää tiedostaa ja kantaa vastuunsa omista tunteistaan ja oloistaan, silloinkin kun ne heräävät vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Lapsi ei ole milloinkaan vastuussa aikuisen tunteista. Se, jos lapsi joutuu muokkaamaan omaa toimintaansa ollakseen aikuiselle mieliksi, luo turvattomuuden tunnetta lapselle. Turvallinen aikuinen ottaa vastuun omista tunteistaan. Tämä vaatii aikuiselta itsetutkiskelua ja omien kasvuhaasteiden tiedostamista ja läpikäymistä. (Mattila 2011: 62- 63.)

Lapsen tunnetaidot kehittyvät varhaisessa vuorovaikutuksessa hoitajaan ja liittyvät lapsen kokemuksiin ihmissuhteista. Tunnetaidoilla tarkoitetaan sitä, miten lapsi kokee ja ilmaisee aitoja tunteitaan aikuisille ja toisille lapsille. Turvallinen aikuinen peilaa ja sanoittaa lapsen tunteita ja osoittaa, että myös negatiiviset tunteet ovat sallittuja. Lapsi tarvitsee aina aikuisen apua ja fyysisen läsnäolon negatiivisten tunteiden, kuten hädän, pelon, syyllisyyden ja yksinäisyyden säätelyyn. Myös positiivinen tunne on tärkeä voida jakaa toisen kanssa. (Salo 2012.)

Esikouluikäisen lapsen elämään kuuluu herkkä mielialojen vaihtelu. Aikaisemmin lapsessa näkynyt avoimuus katoaa ja lapsi voi olla sisäänpäin kääntynyt ja epävarmempi. Tämä kertoo siitä, että oma persoonallinen tunne-elämä on kehittymässä, eikä kehitys ole kivutonta. Tämän ikäisellä lapsella herää myös kritiikki aikuista kohtaan, mikä saa kokeilemaan rajoja. Lapsi tarvitsee aikuista, joka luo hänelle turvallisia rajoja lapsen mielialojen vaihdellessa. Kuusivuotias alkaa luoda omia maailmoja mielessään, eikä hän tarvitse pikkulapsen tavoin ulkoisia virikkeitä mielikuvituksen luomiseen. Tämä on abstraktin ajattelun esiaste, joka tarvitsee satuja ja tilaa omaehtoiselle leikille rikastuakseen. Vapaan leikin mahdollistuessa vahvistuvat lapsen sosioemotionaaliset taidot lapsilähtöisesti. (Lautela 2011: 32- 33.)

3 Lapsilähtöisyys

”Aito lapsilähtöisyys on sitä, että lapsi saa olla lapsi lapsen maailmassa” (Jantunen M. 2011: 6).

Leikillä on tärkeä sija lapsen hyvässä kasvussa. Leikki on lapsen sisäisen olemuksen oma-aloitteista ilmaisua. (Jantunen, T. 2011: 66.) Leikkiä kutsutaan taiteen ja kulttuurin äidiksi, joka mahdollistaa luovan ajattelutavan. Vapaus valita, kuvitella ja keksiä valmistaa vastauksia ihmisenä olemisen kysymyksiin. Leikki on lapsen persoonallisuuden tasapainoisen kehityksen, ulkomaailmaan sopeutumisen ja tärkeiden ystävyyssuhteiden kehityksen kannalta välttämätöntä. Lapsuuden leikeille ominainen mielikuvitus ja luovuus ovat olennainen osa lapsen ehjää kasvua. Mielikuvituksen jäädessä tyhjäksi lapsi ja nuori altistuu herkästi heitä tuhoaville voimille. Tämän takia on monia syitä miksi tukea lasten omaa luovaa leikkiä. (Sinkkonen 2004: 66,77.)

Kokemukset monenlaisesta leikistä, jonka takana ovat leikkisät aikuiset ja lapset sekä leikkiympäristöt, jotka kutsuvat leikkiin, mahdollistavat lapselle leikin avaimet. Tällöin hänen ei tarvitse jatkuvasti testata rajojaan. Lapsi tutkii itseään, ympäristöään ja oman osaamisen rajojaan. Tämä mahdollistaa aidon lapsilähtöisyyden, jossa aikuisen rooli ei ole auktoriteettina, vaan toiminnan mahdollistajana ja haastajana. Aikuisen tehtävänä on luoda edellytykset

mielenkiintoiselle ja sitoutuneelle leikille, joka tuo lapselle turhautumisen sijaan tyydytystä. Aikuinen tarvitsee nöyryyttä ja kiinnostusta kohdata lapsen tapa nähdä maailmaa. Päiväkodissa lapsilähtöisyyden toteutuminen suurissa ryhmissä on haastavaa. Pienryhmätoiminta sen sijaan mahdollistaa kasvattajan pääsyn lähemmäksi lasten maailmaa, jolloin ollaan lapsilähtöistä ajattelutapaa lähempänä. Pienryhmätoiminnalla on mahdollisuus toteuttaa ikätason mukaista toimintaa, joka lähtee lapsen tarpeista ja toiveista. Kasvattaja, joka on innokas ja rohkea, ottaa lasten aloitteet vastaan ja haastaa lapsia oma-aloitteisuuteen, voi sytyttää ”tulen” lapsissa. Hyvä pienryhmätoiminta on välitöntä, jossa lapset ovat toiminnassa mukana innokkaina ja lumoutuneina. (Jantunen, M. 2011: 10- 11.)

”Lapsi ei ole astia, joka pitäisi täyttää, vaan tuli, joka pitää sytyttää” (Jantunen, T. 2011: 65). Luonnonmukaisen kasvatusajattelun yksi aluille panijoista oli Friedrich Fröbel, joka painotti lasten kasvatuksessa ja opetuksessa lapsen kehitysvaiheiden huomioonottamista kunakin ikäkautena. Jokaisena lapsen elinkautena lapsen tulee olla sitä, mitä hänen ikäkautensa edellyttää. Ensin lapsi kokee ja havainnoi, sitten tulee kieli ja tämän jälkeen on vasta mahdollisuus ajattelun kehittämiseen. Suomalaisen kasvatustieteen pioneeri Juho Hollo korosti lapsen ajattelun, tunteen ja tahdon ykseyttä. Hänen mukaansa lapsella on luonnonmukainen taipumus kasvuun ja aikuisen tehtävänä on auttaa ja ohjata lapsen kasvua. Oppimisen tulee lähteä lapsesta itsestään ja kiinnostuksen halusta. Se, että kasvattaja kykenee säilyttämään opetuksessa elävyyden ”taiteellisen sävyn” johtaa esteettisen kasvatuksen ja opetuksen äärelle. Tämä koskettaa lapsen tunne-elämää. (Jantunen, T. 2011: 65- 68.)

3.1 Lapsilähtöisyys esiopetuksessa

Esikouluikäisen lapsen kehityksen tunteminen ja tämän kehitysvaiheen tukeminen ikäkautta vastaavalla tavalla luo alun lapsilähtöisyydelle esiopetuksessa. Tämän lisäksi tarvitaan kykyä kohdata lapsi yksilönä ja ymmärtää hänen tarpeitaan. Tässä iässä lapsen mielialat vaihtelevat herkästi ja lapsi tarvitsee aikuista asettamaan hänelle rajoja ja hyväksymään tämä kehitysaskeleitä hänessä. (Lautela 2011: 31- 32.)

Kuusivuotias lapsi elää murrosvaihetta, jossa hän kasvaa irti mielihyvän periaatteesta (pieni vauva elää symbioottisen vaiheen aikana, välittömän tarpeiden tyydytyksen varassa) ja lapselle kuuluvasta itsekkyydestä, joka tekee lapsesta sosiaalisen olennon. Lapsi valmistuu koulutielle. (Keltikangas-Järvinen 2010: 149- 150.) Tässä vaiheessa heilahtelut puolelta toiselle kuuluvat asiaan. Esikoululainen elää toiminnallisen vaiheen aikaa. Hänelle on tärkeää leikki ja toiminnallisuus. Hän tarvitsee ajan ja tilan omaehtoiselle liikkumiselle, jotta hän saa tyydytettyä levottomuuden tunteen kasvavissa raajoissaan. Koulukypsyden yksi merkki on lapsen rauhoittuminen. Tämä edellyttää, että lapsi on saanut elää rauhassa kuusivuotiaan toiminnallisen vaiheen läpi sen tarpeisiin vastaavassa oppimisympäristössä, joka on tuttu ja turvallinen.

Viisivuotiaasta ylöspäin kukoistaa roolileikki, jossa lapsi harjoittelee vastavuoroisuutta ja yhteistä suunnittelua. Leikit syvenevät ja monimutkaistuvat. Roolileikkien lisäksi tulee sääntöleikit, jossa lapset harjoittelevat sääntöjen noudattamista. Pikkuhiljaa lapset oppivat leikkimään sääntöleikkejä myös ilman aikuisia. (Jantunen, M. 2011: 8; Lautela 2011: 31- 32.)

Tässä kappaleessa puhuttiin leikin merkityksestä lapsen kehitykselle, leikin, jossa aikuisen rooli ei ole toimia auktoriteettina vaan toiminnan mahdollistajana ja haastajana. Kun vertaa aikuisen roolia leikin mahdollistajana ja kohtaamistaidetoiminnassa toiminnan mahdollistajana, roolit ovat kutakuinkin samat. Lapsilähtöisessä toiminnassa aikuisen tehtävänä on luoda edellytykset mielenkiintoiselle ja sitoutuneelle leikille tai toiminnalle, joka tuo lapselle turhautumisen sijaan tyydytystä. (Jantunen, M. 2011: 6, 10- 11; Lautela 2011: 31.)

3.2 Lapsen osallisuus

”Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti” (YK:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989: 11).

Lasten osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi tuntee olevansa arjen toiminnassa osallisena, häntä huomioidaan ja pidetään tärkeänä. Lapselle on tärkeää kokea tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010: 5.) Yhteisöllisyys on vahva osa osallisuutta. Aiemmin on korostettu vahvasti lasten huomioon ottamista omista yksilöllisistä tarpeista käsin. Onko painopiste siirtymässä enemmän kohti yhteistä toimintaa lapsiryhmässä ja lasten ja aikuisten kesken sekä ryhmän jäsenyyden merkityksen korostamiseen? Tämä herättää monenlaisia kysymyksiä ja tulkintoja varhaiskasvatuksen kentällä. (Turja 2012: 44, 46.)

Uusitun esiopetussuunnitelman perusteiden (2010) mukaan *” Esiopetus edistää kannustavaa vuorovaikutusta, yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Eriyistä huomiota kiinnitetään lapsen mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan ja yhteiseen työskentelyyn sekä toimintaympäristöön” (Opetushallitus 2010: 10).* Muutosta lasten osallisuuden suhteen on viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtunut, mutta enemmän teoreettisen kasvatusajattelun tasolla. Käytännön tasolla käsitykset muuttuvat hitaasti. (Turja 2012: 44.)

Lappeenrannan varhaiskasvatuksen johtaja Päivi Virkki on tutkimuksessaan selvittänyt lasten osallisuutta päiväkodin toiminnan suunnittelussa: mitkä ovat lasten tärkeinä pitämiä asioita päiväkodissa ja ovatko nämä näkemykset samansuuntaisia lapsilla ja aikuisilla. Virkki toteaa artikkelissaan, että päiväkotia koskevat keskustelut kumpuavat useimmiten aikuisten näkökulmasta, mutta mikä on lasten näkökulma tähän asiaan? Hän on koonnut lapsilta saamaansa materiaalia haastatteluiden ja pienten kertomusten avulla. Lasten tärkeimpiä asioita päivä-

kodissa tutkimuksen mukaan ovat leikki ja siihen järjestettävä riittävä aika, päiväunien tilalle voisi valita vaihtoehtoista puuhaa sekä herkullinen ruoka ilman maistamispakkoa. Lapset pitivät tärkeänä myös päiväkodin toimintaympäristön turvallisuutta ja mukavia, lämpimiä tiloja ja monipuolisia leikkivälineitä, kuten tietokonepelejä. Kasvattajan rooli nousi esille lasten kertomuksissa valvojina ja turvallisuuden tuojina, lapset saattavat myös tarvita aikuisen apua ongelmien ratkaisemisessa. Joskus lapset toivoivat saavansa leikkiä yksin. (Virkki 2/12: 28- 30.)

On havaittu, että lapsen osallisuus, omien näkemysten, ideoiden ja ajatusten esille tuominen vaikuttavat positiivisesti lapsen kykyyn ajatella itsenäisesti. Tämä kasvattaa lapsen itseluottamusta sekä yhteisössä olemisen taitoja ja lapsen käsitys itsestään jäsentyy. Lapsen osallistaminen opettaa meitä kasvattajia näkemään lapset aktiivisina ja osaavina toimijoina. (Turja 2012: 52.) Kun lapset voivat olla vaikuttamassa omaan toimintaansa, he myös sitoutuvat toimintaan paremmin. Varhaiskasvattaja on lapsen osallisuuden mahdollistaja, joten omat toimintatavat vaikuttavat siihen, miten lasten ääni kuuluu arjessa. Kun lapsilla on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja sen toteuttamiseen, kasvaa kyky tehdä päätöksiä ja vaikuttaa. Myös taito ennakoita, ottaa muut huomioon sekä toisen asemaan asettuminen kehittyvät. (Venninen ym. 2010: 7-8, 17.)

“.. onko äänen antaminen lapselle ylipäätään mahdollista. Mitä metodeja käyttämällä päästäisiin mahdollisimman lähelle lasta ja hänen kokemusmaailmaansa?” (Makkonen 2005: 28).

1990-luvulla lapsuutta alettiin tutkia lapsilähtöisesti. Tätä ennen lasten omat tiedot ja kokemukset olivat jääneet yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa huomiotta. “Uuden lapsuustutkimuksen” avulla pyritään ymmärtämään, mitä lapsuus on lasten kannalta elettyinä ja koettuina. Aikuisen olisi kyettävä asettumaan lapsen maailmaan voidakseen kuulla aidosti lasta. Lapset muokkaavat osaksi itse omaa maailmaansa ja tilaansa. Lapsi nähdään aktiivisena, luovana ja sosiaalisena toimijana. Lastenperinteen tutkija Leea Virtasen mukaan leikkivä lapsi eristyy ja erottuu aikuisista perinteensä avulla muodostaen omia vertaisryhmiä. Lasten perinteelle ominaista on yhteisöllisyys ja se leviää lapselta lapselle ja pihalta toiselle. (Saarikoski 2005: 29 - 31.) Lapsilla on oma erityinen kertoma- ja leikkikulttuuri, johon aikuisten saattaa olla vaikea päästä mukaan. Lasten tarinat ovat usein monivaiheisia ja tapahtumat vaihtuvat nopeasti. Tarinat ovat aivan omia luomuksia ja omaa huumoria, joka usein aukeaa vain lapsille itselleen. Hahmot tarinoihin tulevat lastenkulttuurin antimista. (Riihelä 2004: 190.)

Auktoriteetin, leikin ja toiminnallisuuden merkityksen ymmärtäminen kasvattajana, takaa turvallisen lapsuuden ja lapsen aidon osallisuuden mahdollistumisen. Tavoitteet kasvatukselle ja toiminnalle määrittelee aikuinen, jolle tärkeä osa-alue itsensä kehittämisessä on lasten

kohtaamisessa ja innostamisessa. Lapsesta, jolla on ollut turvallinen aikuinen lähellä johon nojata, kasvaa itseensä luottava, itsenäinen aikuinen. (Jantunen, M. 2011: 11.)

Tässä opinnäytetyössä lasten osallisuus on läsnä lasten tekemisessä, kokemisessa ja omissa valinnoissa sekä vapaudessa ilmaista oma mielipiteensä ryhmässä. Kohtaamistaidetoiminta tarjoaa lapsille osallistavaa ja tavoitteellista pienryhmätoimintaa, jonka tavoitteet määrittyvät lasten tarpeiden pohjalta. Kohtaamistaide on ohjaajien suunnittelemaa toimintaa, jossa keskeistä on toistuva rakenne, jonka mukaan jokainen ryhmäkerta etenee. Rakenne luo toiminnalle turvallisen kehyksen. Toiminnan osallistava puoli on lasten omassa tekemisessä ja valinnoissa, ajatusten ja ideoiden esille tuomisessa ja omien kokemusten jakamisessa. Ohjaajan rooli on luoda hyvät ja innostavat puitteet toiminnalle, joka on turvallinen ja jossa jokaisella on samanvertainen mahdollisuus osallistua toimintaan, kokea sopivasti haastetta ja saada onnistumisen kokemuksia. (Pusa 2010: 10, 13, 15.)

4 Kohtaamistaide

Kohtaamistaidteen juuret ovat Japanissa, 1990-luvulla kehitetyssä Clinical Art- systeemissä. Systeemiin, joka mielletään kokonaiseksi lähestymistavaksi, kuuluu kolme aluetta; kliininen aivotutkimus, yhteisöä hakeva perhetyö ja moniaistinen kuvallinen työskentely ryhmässä. Clinical Art- toiminta muodostuu moniammatillisesta yhteistyöstä, jossa toimivat Clinical Artist, (henkilö, joka on saanut taidetoiminnan ohjauksen koulutuksen), lääketieteen osaaja ja perhetyöntekijä. (Pusa 2010: 5,10.)

Clinical Art- taidetyöskentelyn ideat on tuotu Suomeen keväällä 2006 yhteistyössä Laurea-ammattikorkeakoulun, Vantaan kaupungin ja japanilaisen Tohoku Fukushi Universityn kanssa. Suomalaista sovellusta työstettiin nimellä Active Art. Vuonna 2010 Active Art sai suomalaisen nimen Kohtaamistaide. Nimi kuvastaa toiminnan erityisyyttä taiteen tekemisen muotona, jossa pääpaino on kohtaamisessa, vuorovaikutuksessa ja jakamisessa. Clinical Art on alun perin kehitetty muistisairaille vanhuksille ja heidän omaisilleen kuntoutusmuotona ja aluksi suomessakin edettiin tämän mallin mukaisesti tarkastellen toiminnan mahdollisuuksia ja rajoja vanhustyössä. Tänä päivänä toimintaa on laajennettu eri sosiaalialan työntekijöille. Tämän myötä toiminta on laajentunut myös Vantaan rajojen ulkopuolelle. (Pusa 2010: 5,7.)

”Jokaisella meillä on arvokasta tietoa ja kokemusta, jota kellään muulla ei ole” (Riihelä 2004: 193).

Kohtaamistaidteen lähtökohtana on ihmisen hyväksyminen omana itsenään ja oman elämänsä parhaana asiantuntijana. Ihminen nähdään kokonaisvaltaisena, kaikkine tunteineen ja koke-

muksineen. Kohtaamistaide synnyttää taidelähtöisen kohtaamisen, jakamisen ja vuorovaikutuksen paikan, jossa taide on kasvualustana hyväksynnälle. (Pusa 2010: 5; Pusa 2012: 49.)

Kohtaamistaide on ryhmämuotoista taidetoimintaa, joka pohjautuu voimavarakeskeiseen ja kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen, jossa toimitaan yksilön omassa yhteisössä. Kohtaamistaide on tavoitteellista toimintaa, jossa tavoitteet määrittyvät jokaisen ryhmän ja yksilön kohdalla erikseen. (Pusa 2010: 5,10; Pusa 2012: 49- 50.) Sovellettaessa Kohtaamistaidetta lasten kanssa, voimavarakeskeisyys näkyy siinä, että lapsia tuetaan löytämään omat vahvuudet ja tukemaan näitä taiteen ja ryhmämuotoisen toiminnan keinoin. Lasten kanssa kohtaamistaiteessa voidaan etsiä vaihtoehtoisia tapoja sanalliselle vuorovaikutukselle. Taideprosesseja eletään yhdessä läpi ja niistä voidaan keskustella. Vaihtoehtona keskustelulle voidaan käyttää kuvallista ilmaisumuotoa, omia tai yhteisiä tarinoita, värejä sekä liikkeitä, eleitä ja ilmeitä.

Kohtaamistaiteessa on osittain samaa teoriapohjaa kuin taideterapiassa. Molemmissa painotuu taidelähtöinen vuorovaikutuksellisuus ja toiminta. Kohtaamistaiteen tavoitteet suuntaavat kuitenkin sosiaalialan kuntouttavaan toimintaan, jossa päämääränä on asiakkaan toimintakyvyn tukeminen. Psykologisten, mielen keskeneräisten prosessien tutkiminen ja edistäminen kuvien kautta eivät kuulu kohtaamistaiteeseen. (Rankanen 2012: 37; Pusa 2010: 11.)

”Taide asettuu ihmisten välille--- tuo ihmisten välillä oleva tietämisen muoto, taideteos, on arvostamisen ilmaisun kimmoke. Arvostetuksi ja huomioiduksi tulemisen kokemukset kasvattavat luottamusta omiin voimavaroihin ja mahdollisuuksiin” (Pusa ym. 2012: 50).

Kohtaamistaiteessa taide synnyttää tietoa, joka on kokonaisvaltaista ja kokemuksellista. Tieto syntyy myös kielellisen tietämisen toisella puolen, jossa mahdollisuus tunteiden tunnistamiseen ja tunnustamiseen on erityinen. Kohtaamistaiteessa eletään taideprosesseja läpi yhdessä ja jaetaan kokemuksia yhteisesti keskustellen. (Pusa 2012: 49.)

4.1 Ohjaajien rooli kohtaamistaiteessa

Kohtaamistaidetta ohjaa aina kaksi kohtaamistaiteeseen koulututtanutta henkilöä. Ohjaajan tärkeä rooli on mahdollistaa taiteen tekemiselle paikka, joka on turvallinen ja jossa jokaisella on samanvertainen mahdollisuus osallistua toimintaan. Parhaimmillaan kohtaamistaide toteutuu toimintaympäristössä, joka täyttyy huumorilla, ilolla ja turvallisella ilmapiirillä. Tämä antaa kasvun mahdollisuuden kaikenikäisille ihmisille. (Pusa 2010: 15.)

".. Taidetta tekevän ja kokevan lapsen esteettisessä maailmassa on oppimisen iloa, taiteellista draamaa, muotoja, ääniä, värejä, tuoksuja tuntemuksia ja eri aistialueiden kokemusten yhdistelmiä.." (Stakes 2005: 23).

Ohjaajien rooli on mahdollistaa asiakkaille esteettisiä kokemuksia. Ohjaamisen tavan, joka tähtää asiakkaan omaan aktiivisuuteen esteettisten valintojen tekemisessä, on todettu voimaannuttavan asiakkaita. (Pusa 2010: 11.) Varhaiskasvattajan tehtäviin kuuluu lapsen herkkien ja avoimien aistien, hämmästelemisen ja ihmettelyn taitojen ja tukeminen ja kyky intensiiviseen läsnäoloon. (Ruokonen, Rusanen 2009: 11.) Nämä kaikki tehtävät näkyvät myös Kohtaamistaitteen ohjaajan tehtävissä.

Väsyneet voivat löytää piristävän ja levottomat rauhoittavan vaikutuksen taiteesta, jonka kautta ohjaajilla on mahdollisuus virittää ryhmä tähän hetkeen taiteen virittävän elementin keinoin. Ryhmän virittäminen mahdollistaa tilan, jossa jokainen läsnäolollaan vaikuttaa aitoon kohtaamiseen. Taide oikeassa paikassa ja ilmapiirissä sisältää Tarja Pääjoen (2007: 294) sanoin leikin mahdollisuuden ja voi synnyttää ihmisissä uusia puolia esille. (Pusa 2010: 12, 15.)

4.2 Kohtaamistaitteen rakenne

Kohtaamistaitteessa on tietty rakenne, jonka pohjalta toimintaa toteutetaan. Ohjaaja määrittelee teeman ja materiaalit niin, että jokaisella on mahdollisuus tuntea tekemisen ilo ja sen tuoma nautinto omien valintojensa kautta. Toiminnan tulee olla tarpeeksi haastavaa, mutta samaan aikaan mahdollistaa jokaisen osallistumisen. (Pusa 2010: 14- 15.) Kohtaamistaidetoiminnassa on aina suljettu ryhmä, mikä tarkoittaa sitä, että ryhmä muotoutuu noin 6-8 asiakkaasta. Toiminta toteutetaan normaalisti asiakkaille tutussa ympäristössä ja ryhmä pysyy samana toiminnan loppuun saakka. Toimintakertoja on kahdeksasta kymmeneen ja jokainen toimintakerta noudattaa samaa rakennetta.

Toiminta aloitetaan virittäytymisellä, jonka tarkoituksena on virittää lapset yhteiseen tunnelmaan ryhmässä ja johdattaa päivän taidetyöskentelyteemaan. Virittäytymisellä on tärkeä merkitys tunnelman luomisessa. Virittäytymisessä voi käyttää esimerkiksi kuvia, musiikkia, keskustelua, liikettä, erilaisia tuoksuja ja tunnusteltavia esineitä, jotka herättelevät lasten aisteja.

Virittäytymistä seuraa varsinainen taidetyöskentely osuus. Jokaiselle kerralle on valittu huolella teema ja siihen sopivat materiaalit. Teemat voivat nousta vuodenajoista ja juhlapäivistä tai ohjaajien havainnoimien ja alkuhaastattelussa ilmenneiden lasten tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Taidetyöskentelyn aikana lapset saavat mahdollisuuden kokeilla erilaisia materiaale-

ja, tutkia itse valitsemiaan värejä ja niiden synnyttämiä muotoja. Lapset saavat kokemuksen pari-, ryhmä- ja yksilötyöskentelystä.

Jokaisen Kohtaamistaidekerran lopussa on merkittävä arvostuskierrros, jonka tarkoituksena on tuoda näkyväksi oman ja toisten töiden arvostus. Kohtaamistaiteessa eletään läpi prosesseja ja jaetaan kokemuksia yhteisesti keskustellen. Arvostuskierroksen merkityksen tulee näkyä siinä, miten lapsi kohdataan yksilönä, miten häntä tuetaan työskentelyssä ja kuinka hänen tuotoksiinsa suhtaudutaan. Lapsen tekemän teoksen katseleminen luonnollisella tavalla, joka jättää tilaa lapsen erityisyydelle, merkitsee lapsen erityisyyden näkyväksi tekemistä ja tunnustamista. Tämä vaihe vaatii ohjaajalta erityistä ammattitaitoa. Arvostuskierrros on keskeinen osa toiminnan eettistä periaatetta. Tämä tulee näkyä toiminnassa, sen suunnittelussa ja arvioinnissa. (Pusa 2012: 49; Pusa 2010: 12- 14.)

Kohtaamistaiteessa tuetaan asiakkaan omaa aktiivisuutta ja kykyä tehdä omia valintoja. Taiteen tekeminen antaa vapauden omiin valintoihin, ei ole oikeita tai vääriä valintoja, vaan kaikki on mahdollista. Kun asiakas saa ryhmältä ja ohjaajilta arvostavaa palautetta, kasvaa tunne omasta kyvykkyydestä. (Pusa 2010: 11.) Fröbeliläinen ajattelutapa näkee lapset aktiivisina toimijoina, jotka hakevat valtaa ja omaa tilaa arjen vuorovaikutustilanteissa. Myös uusittu esiopetus suunnitelma edistää lapsia kannustavaa vuorovaikutusta ja osallisuutta. Tämän mukaan erityistä huomiota tulisi kiinnittää siihen, että lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa omaan ja yhteiseen työskentelyyn. (Turja 2012: 43; Opetushallitus 2010:10.)

5 Lasten taidekasvatus

".. Taiteessa lapsen on mahdollisuus kokea mielikuvitusmaailma, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta." (Stakes 2005: 23).

Lasten taidekasvatus on lasten oman kulttuurin tukemista sekä silta aikuisten kulttuuriin. Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman toteutumassa mainitaan, että taiteenalojen lastenkulttuurin tuotannon tulisi olla monipuolista ja laadukasta sekä helposti lasten saavutettavissa. Taidekasvatuksen osa-alueita tämän ohjelman mukaan ovat elokuvataide, kirjallisuus, kuvataide, näyttämötaide, muotoilu, kuvitus ja sarjakuva, säveltaide, rakennustaide, tanssitaide, valokuvataide sekä sirkustaide. (Opetusministeriö 2010: 10, 18- 25.)

Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman (2003 - 2007) tavoitteena oli lastenkulttuurin edistäminen, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa jokaiselle lapselle asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta mahdollisuus luovaan toimintaan ja taide- ja kulttuuripalveluista nauttimiseen. YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksessa todetaan lapsen oikeudesta osallistua kulttuurielämään ja taiteisiin. Ohjelman tärkeimpänä tehtävänä on ollut edistää lastenkulttuuria ja tällä

on ollut positiivinen vaikutus lastenkulttuurille. Taidekasvatusta ja harrastustoimintaa lisäämällä on tuettu lasten luovaa toimintaa ja tätä kautta itsetunnon kehitystä ja vahvistumista sekä kulttuuritietoisuutta. Nähdään että lastenkulttuuritoiminnassa ollaan siirtymässä parempaan suuntaan ja tällä voi olla vaikutusta lastenkulttuurin ja palveluiden kehittymiseen edelleen tulevaisuudessa. (Opetusministeriö 2010: 7, 27; YK:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989: 23.)

Aikuisilla on vahva asema lastenkulttuurin alueella. Monica Riihelä puhuu aikuisten kulttuuri tuotteista, jotka ovat perimätiedon kuljettamia ja periytyneet sukupolvelta toiselle, muuttuen ajan myötä. Aikuisten lapsille tuottama kulttuuri on toimintaa, johon lapset osallistuvat. Siihen kuuluu lasten kirjallisuus, musiikki, tanssi, lastennäytelmät, lapsille suunnatut taide näyttelyt, lastennäytelmät sekä lastenohjelmat ja - elokuvat. Lapset itse tuottavat myös jatkuvasti omaa kulttuuriaan, joka on lasten omaa vertaisryhmäkulttuuria, missä lapsen omat ajatukset ja mielenilmaisut tulevat esille, yrittäen ymmärtää aikuisten maailmaa. Lasten omaa kulttuuria ovat esimerkiksi omat laulut, leikit, käsityöt, kuvalliset tai liikunnalliset tuotokset, keräilyt ja omaehtoiset rakentelut. Meistä jokainen on ollut joskus lapsi ja tuottanut omassa lapsuudessaan lasten omaa kulttuuria yksin ja yhdessä muiden lasten kanssa. Kuinka lasten oman kulttuurin merkitys nähdään, tuodaan esille ja tallennetaan aikuisten maailmassa? Tämä on paljon kiinni aikuisista, kuinka he huomioivat lapsen maailmaa ja antavat tälle tilaa. Suurimmaksi osaksi lasten oma kulttuuri on aikuisilta piilossa. (Riihelä 2004: 191; Ruokonen & Rusanen 2009: 11.)

Kulttuuri- ja urheiluministeri Paavo Arhinmäki on sitä mieltä, että lasten oikeus omaan kulttuuriin tulisi kirjata tulevaan varhaiskasvatustalakiin. Arhinmäki kirjoittaa artikkelissaan siitä, kuinka jokaisella lapsella tuli olla tasa-arvoinen oikeus lastenkulttuuriin. Jokaisella perheellä ei ole mahdollisuutta viedä lapsia maksullisiin kulttuuritapahtumiin. Päiväkodeilla on täten suuri rooli lastenkulttuurin edistäjänä. Hän toivoisi kuntien tukevan taloudellisesti enemmän taiteilijoiden esiintymisiä päiväkodeissa ja kouluissa. Näin mahdollisimman moni lapsi pääsisi osalliseksi monipuolisia kulttuurielämyksiä. (Arhinmäki 2/13: 10- 11.)

Varhaiskasvattajan tehtävä on mahdollistaa lapselle esteettiset kokemukset ja tukea lapsen herkkiä ja avoimia aisteja, hämmästelemisen ja ihmettelyn taitoja sekä kykyä intensiiviseen läsnäoloon. Tämä rakentaa osaksi ympäristöä, jossa näkyvät ja kuuluvat lasten oman kulttuurin jäljet. Lastenkulttuurin linjaukset tuovat useita kulttuurisia tehtäviä varhaiskasvatukseen, jonka mukaan lapsella tulee olla oikeus lasten oman kulttuurisen identiteetin tilaan ja yhteisöön. (Ruokonen & Rusanen 2009: 11.)

Esiopetuksessa lapsen emotionaalisen, taidollisen ja tiedollisen kehityksen merkittävä osa on musiikki- ja taidekokemuksilla. Nämä kokemukset harjaannuttavat lapsen luovuutta, mieliku-

vitusta ja itseilmaisua. Lapselle on tärkeää järjestää mahdollisuuksia tutkivaan ja kokeilevaan taiteen tekemiseen ja kokemiseen sekä niistä keskustelemiseen, sillä näiden avulla lapsi etsii tietoa itsestään ja ympäröivän maailman ilmiöistä. Lasta ohjataan arvostamaan omaa ja toisten töitä. (Opetushallitus 2010: 17.)

Taidekasvatukseen suuntautuneita pedagogiikkoja on monia. Yksi näistä on Reggio Emilia-pedagogiikka, jota sovelsin viidennellä toimintakerralla kohtaamistaitteessa, jolloin tutkimme luonnonvärejä. Italialaisen Reggio Emilia kaupungin päivähoidon kasvatustilfilosofia toimi yhteinä virikkeen antajana lasten taidekasvatukselle Suomessa. Tämä kasvatustilfilosofia näkee lapset aktiivisina toimijoina ja aikuisen roolin lasten oppimisen tukijana. Reggio Emilia pedagogiikassa korostetaan lasten omia valintoja ja mahdollisuuksia. Jokaista autetaan löytämään kaikki ne mahdollisuudet, joita hänessä on. Valinnanvapaudesta huolimatta toiminta on ohjattua ja tavoitteellista, niin kuin kohtaamistaitteessakin. Myös kunnioitus ja samanvertaisuus, vuorovaikutustaidot ja luovuus korostuvat molemmissa ideologioissa. (Laine & Tähtinen 1999: 251,255.)

6 Opinnäytetyön toteutus

Tämän osion ensimmäisessä kappaleessa kuvaan yhteistyöpäiväkotini toimintaperiaatteita. Seuraavassa kappaleessa tuon esille opinnäytetyöni tarkoituksen ja avaan opinnäytetyölleni asetettuja tavoitteita. Tämän osion viimeisessä kappaleessa esitän arviointikysymykset sekä kerron arviointimenetelmistä, joita tulen käyttämään tavoitteita arvioidessani. Arviointikysymykset tulevat vastaamaan siihen, kuinka hyvin opinnäytetyölleni asetetut tavoitteet ovat onnistuneet.

6.1 Toimipaikan kuvaus

”Tavoitteenamme on luoda lämmin, turvallinen ja kiireetön ilmapiiri, jossa lapsi voi kasvaa ja kehittyä sekä yksilönä että sosiaalisena ryhmän jäsenenä. Kukin omien kykujensä ja taitojensa mukaan” (Päiväkodin esitelmälehti).

Kohtaamistaide toiminta toteutettiin syksyllä 2012 eräässä pääkaupunkiseudun liikuntapainotteisessa päiväkodissa, jossa suoritin samaan aikaan Ammattityön ja palveluinnovaatioiden kehittämisen harjoittelua. Kohtaamistaidetoiminta tuki päiväkodissa järjestettävää monipuolista toimintaa liikuntapainotteisen toiminnan rinnalla. Esikouluryhmän lisäksi järjestimme kohtaamistaidetta viisivuotiaille. Koimme ohjaajaparini ja päiväkodin johtajan kanssa tärkeäksi, että kaikilla viisi-kuusivuotioiden ryhmän lapsilla olisi mahdollisuus tasavertaisuuden vuoksi osallistua kohtaamistaitteeseen. Näin kohtaamistaitteen ryhmiä käynnistyi syksyllä esikoululais-

ten ryhmän lisäksi kaksi ryhmää viisivuotiaille. Jotta opinnäytetyöni ei pursuaisi liian suureksi, päätin rajata työni esikoululaisten ryhmää koskevaksi.

Päiväkoti tarjoaa lapsille liikuntaa, joka on ohjattua ja tavoitteellista. Liikuntapainotteisuus näkyy arjen toiminnassa, joka on täynnä vauhtia, seikkailua, elämyksiä ja naurua. Päiväkodin tilat ovat myös luotu liikunnan kannalta innostaviksi ja liikuntavälineet ovat lasten saatavilla. Liikunta on mukana kaikessa oppimisessa. Päiväkodin henkilökunta on saanut erityistä liikuntakoulutusta. Lapsille myönteisen kuvan muodostaminen liikunnasta ja sen vaikutuksesta ihmisen hyvinvointiin, kuuluu päiväkodin tavoitteeseen. (Päiväkodin esitelmälehti.)

Lasten yksilölliset tarpeet ja kehitystaso tulevat huomioiduksi suunnitelmallisessa ja monipuolisessa toiminnassa. Päiväkodissa tehtävä yhteistyö perheiden kanssa tukee lapsen kasvua. Lähtökohtana päiväkodissa on lasten halu liikkua, oppia, tutkia ja leikkiä. Oppiminen pohjautuu lasten omaan toimintaan, ajatteluun ja asioiden ymmärtämiseen. Päiväkodissa toiminta painottuu pienryhmätoimintaan ja on tämän takia joustavaa ja yksilöllistä. (Päiväkodin esitelmälehti.)

6.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Toiminnallisen opinnäytetyöni tarkoitus oli toteuttaa Kohtaamistaitteen ryhmä yhdeksän lapsen esikouluryhmälle. Kohtaamistaitteen ryhmäksi yhdeksän lasta oli iso ryhmä, mutta emme halunneet puolittaa esikouluryhmää, joka oli syksyllä aloittanut uudessa esikouluryhmässä, vaan edistää ryhmän yhteenkuuluvuutta. Tämän vuoksi päätimme ottaa kaikki yhdeksän lasta samaan ryhmään. Päiväkodissa oli edellisenä keväänä toteutettu edelliselle esikouluryhmälle Kohtaamistaidetta, joten Kohtaamistaidetta oli jo tullut tutuksi päiväkodissa. Sain lämpimän vastaanoton Kohtaamistaideryhmän toteuttamiselle päiväkodissa ja olin tästä kovin innoissani. Ohjaajaparini toimi päiväkodin lastentarhanopettaja, joka on myös kouluttautunut kohtaamistaitteen ohjaaja. Hänen kanssaan yhdessä suunnittelimme ja toteutimme kymmenen kerran intensiivisen ja kokemusrikkaan Kohtaamistaideryhmän. Päiväkodin johtaja oli myös mukana innostamassa ja ideoimassa ryhmää aluilleen sekä tukemassa ryhmän toimintaa.

Opinnäytetyöni tavoitteet:

1. Päättävänä lasten osallisuuden vahvistaminen taiteen moniaistillisin menetelmin
2. Luoda rauhallinen ja turvallinen tila ja aika lasten päiväkotiarkeen
3. Kehittyä lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana

Opinnäytetyöni päättävänä oli lasten osallisuuden vahvistaminen taiteen moniaistillisin menetelmin. Tämä asetti työlleni tavoitteen ohjaajan kyvystä luoda rauhallinen ja turvallinen

tila ja aika lasten päiväkotiarkeen, jotta lasten osallisuuden vahvistaminen Kohtaamistaitteen menetelmin olisi mahdollista. Organisaation sekä oman työni tavoitteet lämpimästä, turvallisesta ja kiireettömästä ilmapiiristä, jossa lapsi voi kasvaa ja kehittyä omana itsenään omien taitojen ja kykyjen mukaisesti, täsmänsi kohtaamistaitteen ryhmäämme. Oma osaamistavoitteeni oli kehittyä lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana. Tärkeäksi koin lasten mahdollisuuden osallistua ja olla vaikuttamassa toiminnan suunnitteluun ja toimintakertojen kulkuun.

Aloitin päiväkodissa viimeisen harjoittelujaksoni muutama viikko ennen ryhmän alkua. Kahden viikon aikana minulla oli mahdollisuus tutustua ryhmän lapsiin rauhassa, havainnoida heidän leikkejään ja keskustella lasten kanssa siitä, mistä he pitävät ja mitä he toivoisivat tulevalta Kohtaamistaitteenryhmältä. Lasten ehdotuksia oli miekkailu, rakentaminen, ilmapallojen poksauttelu, leipominen ja eräs lapsista toivoi "jotain ihmeellistä". Ohjaajaparini kanssa pohdimme yhdessä lasten tarpeita ja kävimme edellisen kevään kohtaamistaitteen ryhmän toimintaa läpi. Tämän kaiken pohjalta alkoi toiminnan suunnittelu. Toiminnan rungon suunnittelimme yhdessä ohjaajaparini kanssa alusta loppuun, mutta toiminnan sisältö eli ryhmän toiveiden ja tarpeiden mukaan. Toiminnan sisällä pyrimme tarjoamaan lapsille erilaisia valinnan mahdollisuuksia, vahvistaen lasten omaa päätösvaltaa ja kaikkein tärkeimpänä aidosti kuuntelemaan ja huomioimaan lapsia, olemalla läsnä juuri heitä varten. Herkistymällä lapsen tasolle ja huomioimalla lasten tarpeet ja toiveet, myös sanattomat, pyrimme säilyttämään lapsilähtöisyyden toiminnassa. Esimerkiksi jos lapsi ei halunnut jostain syystä osallistua ryhmään, emme häneltä sitä vaatineet tai jos lapsilta tuli jokin toimintaan liittyvä ehdotus, pyrimme ottamaan tämän huomioon.

Kohtaamistaitteen keskeinen eettinen periaate on arvostuskierroksessa. Arvostamisen tulee näkyä siinä, miten asiakas kohdataan yksilönä, miten häntä ja hänen työskentelyään tuetaan sekä miten hänen tekemiin töihinsä suhtaudutaan. Tämä vaatii ohjaajalta kykyä suunnitella, ohjata ja arvioida toimintaa tämän periaatteen mukaisesti. (Pusa 2010: 13.) Opinnäytetyöni painopiste oli lapsen arvostavassa kohtaamisessa, jossa tärkeänä koin lasten arvostamisen ja nähdyksi tulemisen omana itsenään, omine ajatuksineen ja tunteineen sekä vahvuuksineen ja heikkouksineen.

Päiväkodin kehittämispäivän teemana oli viime syksynä lapsilähtöinen ja lasta kunnioittava näkökulma "Kaunis katse- arvostava asenne", lapsen arvostavasta kohtaamisesta. Aihe käsittelee sitä, kuinka päiväkodin aikuisen tulisi kohdata lapsi arjen tilanteissa päiväkodissa, jotta lapsi tulisi kuulluksi ja nähdyksi omana arvokkaana itsenään. Opinnäytetyöni otsikko kytkeytyy tähän samaan ajatukseen. Lapsilähtöinen ja lasta kunnioittava näkökulma on opinnäytetyöni toiminnan lähtökohta. Samana syksynä työntekijöille järjestettiin koulutus, joka käsittelee emotionaalisen saatavilla olon merkitystä päiväkodissa - kuinka lapsi tarvitsee häntä hoitavan aikuisen sensitiivistä läsnäoloa voidakseen kokea olonsa turvalliseksi. Sain mainion tilaisuuden

osallistua antoisaan koulutukseen, joka valaisi minua työni suhteen ja antoi uutta kipinää toiminnalle. Koulutus täsmensi Kohtaamistaitteen ryhmäämme, joka liittyi ideologiansa mukaan juuri samoihin ajatuksiin lapsen nähdyksi tulemisesta ja arvokkaasta kohtaamisesta.

Pyrin tuomaan työssäni esille sen, mitä Kohtaamistaitte on lasten itsensä kokemana. Tämä vaati minulta ohjaajana aktiivisuutta ja herkkyyttä havainnoida lapsia toiminnan aikana, huomioiden heidän kertomuksiaan ja sanattomia viestejä sekä tämän kautta pyrkiä herkistymään lasten kokemuksille ryhmässä. Opinnäyteyöni on osa Laureassa tehtävää tutkimus- ja kehittämistyötä Kohtaamistaitteen parissa. Osana tätä kehittämistyötä tuon esille sen mitä Kohtaamistaideryhmän toteuttaminen vaatii päiväkotiarjen sisällä eli miten Kohtaamistaidetta on mahdollisuus soveltaa päiväkotiarkeen.

6.3 Arviointikysymykset ja arviointimenetelmät

Arviointikysymykset:

1. Mitä lapsen osallisuudella tarkoitetaan ja mitkä tekijät tätä vahvistavat?
2. Millainen on rauhallinen ja turvallinen ympäristö ja toiminta? Onko lapsilla hyvä olla ryhmässä?
3. Mitä lapsilähtöisellä ja osallistavalla ohjaajuudella tarkoitetaan ja miten kehitän itseäni?

Arviointikysymykset tulevat vastaamaan siihen, kuinka hyvin opinnäytetyölleni asetetut tavoitteet ovat onnistuneet.

Arviointimenetelmät:

1. Lasten osallisuuden havainnointi
 - Omat havaintoni lapsista toimintakertojen aikana
 - "Kohtaamistaitteen ryhmän osallistujien havainnointi" - lomake, joka oli muokattu lapsille soveltuvaksi (Liite 2.)
 - Lasten haastattelut (Liite 4.) ja välitön palaute toimintakerroista hymiöhelmitaululla
2. Rauhallisen ja turvallisen tilan ja ajan järjestäminen
 - Lasten havainnointi
3. Oma ohjaajuus
 - "Kohtaamistaitteen ohjaajan arviointi" - lomake (Liite 3.)
 - Ohjaaparini kirjallinen (Liite 3.) ja suullinen arvio
 - Oppimispäiväkirja

Lasten osallisuutta havainnoin yleisesti kohtaamistaitteessa käytetyn ”Kohtaamistaitteen ryhmän osallistujien havainnointi”- lomakkeen kautta (liite 2.), joka oli Marju Grönholmin, alkuperäisestä havainnointilomakkeesta, muokkaama sovellus lapsille. (Grönholm 2010: 88.) Lomakkeeseen havainnoin jokaisen toimintakerran jälkeen, numeroin yhdestä - viiteen, lapsen tunnetilaa ja sosiaalisuutta ryhmäkertojen aikana sekä mitä ilmeni työskentelyn aikana lapsen tarkkaavaisuudessa, itsenäisyydessä, kiinnostuksessa, ymmärryksessä ja hienomotoriikan käytössä. Marju Grönholm julkaisi vuonna 2010 toiminnallisen opinnäytetyönsä, joka käsittelee lasten tunteiden tunnistamista ja niiden ilmaisun tukemista kohtaamistaideryhmässä. Toiminnan aikana kirjasin myös ylös jokaisen lapsen kohdalla omia havaintojani sekä lasten autenttisia lausahduksia.

Kolmena kertana minulla oli mahdollisuus käyttää päiväkodista lainaan saatua hymiöhelmitaulua, johon sain lapsilta välitöntä palautetta ryhmäkerroista. Hymiöhelmitauluun lapset arvioivat omia tunteitaan ja kokemuksiaan Kohtaamistaitteen kerrasta. Ennätin haastatella kolmea lasta Kohtaamistaitteen toimintakertojen jälkeen heidän kokemuksistaan Kohtaamistaitteen ryhmästä. Kohtaamistaideryhmän päätyttyä pidin kaikille lapsille henkilökohtaiset loppuhaastattelut, jossa muistelimme ryhmää, ryhmässä otettujen kuvien kautta. Haastatteluihin kehitin omat kysymykset päiväkodin edellisen Kohtaamistaideryhmän loppuhaastattelukysymysten pohjalta (liite 4.).

Omaa ohjaustani arvioin ”Kohtaamistaitteen ohjaajan arviointi” - lomakkeen kautta (liite 3.). Tähän sain myös ohjaajapariltani arvioinnin ohjaamisestani. Lomakkeessa arvioitiin rupeamaa kokonaisuutena, johon kuului ohjaajan ystävällisyys osallistujia kohtaan, kieli ja äänenkäyttö, sekä oma kehityshaasteeni, joka oli kehittyä lapsilähtöisenä ja lapsia osallistavana ohjaajana. Lomakkeessa arvioitiin myös erikseen ohjaustani virittäytymis- sekä taidetyöskentelyosiossa. Tämän lisäksi keskustelimme ohjaajaparini kanssa suullisesti ohjaamisestani. Toiminnan reflektoinnin tukena minulla oli käytössä oma oppimispäiväkirja.

7 Toimintakertojen kuvaus

Toimintakertojen kuvauksessa esittelen toimintaamme lasten ja meidän ohjaajien kuvausten kautta. Pyrin tuomaan esille lasten äänen mahdollisimman elävästi heidän kertomustensa ja toimintansa kautta. Lasten nimet on muutettu salassapitovelvollisuuden nimissä. Olen kuvannut edellä kohtaamistaitteen rakennetta, joten en pureudu siihen tarkemmin tässä osiossa. Nostan esille ryhmäkertojen aikana nousseita havaintoja ja kuvaan tapahtumia, jotka ovat vieneet ryhmäämme eteenpäin. Jokaisen kuvaamani toimintakerran jälkeen olen arvioinut omaa ohjaustani. Koin tärkeänä kuvata oman ohjaukseni arvioinnin jokaisen toimintakerran jälkeen sen vuoksi, että lukijalle aukeaisi se, kuinka jokainen onnistumisen ja epäonnistumi-

sen kokemus on vienyt minua eteenpäin ryhmän kanssa. Ohjaajaparini antamaan vertaispalauteeseen pureudun kappaleessa *”Minä lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana”*.

7.1 Ensimmäinen kerta - tehdään yhdessä!

Lasten liikuntasali muuttui ensimmäistä kertaa kohtaamistaitteen tilaksi. Rullaverhot laitettiin kiinni ja lämpöisen väriset lamput toivat huoneeseen lämmintä tunnelmaa. Keskelle huonetta oli levitetty viltti, jonka päällä loisti lamppu. Lapset asettuivat viltille istumaan, posket punaisina ulkoilusta. He hämmästelivät lamppua ja sen tuomaa väriä. ”Hei meillä on nuotio!” huudahti Kerttu. ”Mitä sinulle kuuluu?” oli kysymys, jolla aloitimme ensimmäisen kohtaamistaitteen kerran. Lapset viittasivat omaa vuoroaan. Mikko kertoi, että pikkuveli oli herättänyt hänet aamulla. Iskä oli herättänyt Kertun. Mariaa ja Tuukkaa pikkuisen jännitti kertoa. Kuumisia ei tarvinnut jakaa, jos ei halunnut: sai jäädä miettimään ja kertoa sitten, kun siltä tuntui. Oli mukavaa saada kaikki yhdeksän esikoululaista mukaan ryhmään.

Kerroin lyhyesti lapsille Kohtaamistaitteesta ja että tämä ryhmä on osa lopputyötäni koulussa. Kerroin, että tapaisimme Kohtaamistaideryhmän merkeissä kymmenen kertaa, havainnollistin luvun sormilla. Lapset nauroivat sille, että kohtaamistaidetta olisi oikeasti niin monta kertaa. Ohjaajaparini jatkoi virittäytymisellä. Lattialla oli valmiiksi iso paperi, jonka ympärille lapset kerääntyivät vapaasti. Ohjeena oli rakentaa puutikuilla yhteinen tuotos. Tuukka, Kerttu, Ville, Mikko ja Ida rakensivat aluksi omaa. Elina ja Sanna rakensivat alusta asti yhdessä. Myös Veera ja Maria rakensivat yhdessä ja Mikko liittyi myöhemmin mukaan. Ville olisi alussa halunnut päättää mitä rakennetaan. Kun toiset lapset muodostivat idean, oli hänen aluksi vaikea edetä rakentamisessa. Tuukka aluksi tarkkaili ja mietti mitä rakentaisi. Lapset olivat tarkkoina, että rakennustikkuja riittää varmasti jokaiselle yhtä paljon. Tunnelma oli rauhallinen, kuului vain pientä kuiskuttelua keskenään. Yhteistyö ryhmän keskellä syntyi itsestään sekä ohjaajan tukemana. ”Keksikää yhdessä, mitä olette rakentaneet” ohjaajaparini ohjeisti. Tähän lapset vastasivat hetken mietittyään: ”Kaupunki, jossa on paljon taloja”. Mikko alkoi rakentaa muiden rakennusten ympärille ja yhdisti Marian ja Veeran kanssa rakennuksia pienillä silloilla. Lasten omien rakennusten yhdistäminen toisten rakennuksiin tapahtui varovaisesti. Osa lapsista keskittyi vielä omaan rakennelmaan. Lapset tarkkailivat toisten rakennuksia ja olivat kiinnostuneita, mitä oman rakennuksen ympärille syntyy. Lopuksi lapsia pyydettiin kuvailemaan omaa rakennelmaa. Kaupungissa oli kerrostaloja, kaksikerroksinen autotalli, kaato- paikka, poliisilaitos sekä suomenlippu.

Siirryimme taidetyöskentelyn pariin. Lattialle oli teipattu iso tyhjä paperi, jonka ympärille lapset kerääntyivät. ”Nyt ollaan siellä samassa kaupungissa, jonka rakensitte. Ja kaupungissa voi lähettää kirjeitä”, ohjaajaparini kertoi lapsille. Lapset valitsivat kaksi väriä liiduista itselleen. Tarkoituksena oli lähettää kirje valitsemallaan liidulla kaverin luokse. Kirjeet menivät

mitä mutkikkaimpia reittejä kaupungin halki ja välillä nopeasti lentäen (Kuva 1). Lapset lähettivät kirjeitä toisilleen rohkein liidun vedoin. Tämän jälkeen otettiin toinen väri ja sillä väritettiin oman kirjereitin vierelle toinen viiva. Kun lapset olivat valmiita, he nousivat seisomaan ja katsomaan miltä kirjereitit näyttivät. "Sekasotkulta!" huudahti Sanna. "Ei, kun taiteelta" vastasi Kerttu.

"Jos kaveri olisi maalipurkki, joka oven takaa kurkki. Minkä värinen hän olisi?"

Lapset valitsivat oikealla puolella istuvalle kaverille vesivärin. Kumpi olikaan oikea puoli? Tätä mietittiin hetken, onneksi kaveri auttoi, jos ei itse tiennyt. Lapset maalasivat kirjereittien väliin muodostuneita muotoja vesiväreillä. "Saako tehdä omanlaisen?" kysyi Tuukka. "Saa tehdä vapaasti omanlaisen", vastasin hymyillen. Tästä innostuneena hän ryhtyi maalamaan. Olimme valinneet maalausmusiikiksi Mozartia. Ajattelimme, että Mozartin musiikki oli temmokkaasta ja maalaukseen innostavaa. Musiikki ei näyttänyt häiritsevän lapsia, vaan pikemmin rohkaisi heitä maalamaan. Lapset ottivat maalaukseen rytmiä musiikista.

Taidetyöskentelyn aikana lapset maalasivat innokkaina ja työstä tuli hyvin värikäs (kuva 2). Kaikki osallistuivat maalaamiseen. Taidetyöskentelyn alussa monet lapsista lähettivät kirje-reittejä rohkeasti ja keskittyivät toisella värillä värittämään omaa reittiä niin tehokkaasti, että he olivat paperin päällä ja menivät toistensa yli ja ali. Huomioin, että muutama lapsista meinasi jäädä taka-alalle tässä vaiheessa, kun tila paperista loppui. Taidetyöskentelymuotona ryhmätyö oli mielestäni toimiva ensimmäiselle kerralla ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteen muotoutumisen takia. Huomasin, että reitit tekivät muotoihin ääri viivoja ja rajoja, jotka auttoivat lapsia hahmottamaan mistä kohtaa voi maalata, ettei mene toisen työn päälle.

Jatkoimme kaupunkirakentelua maalaamisen jälkeen. Nyt valittiin joku muu paikka, kuin oma. Oliko työskentely muuttunut alkuun verrattuna? Tuliko uusia pareja tai ryhmärakentelua enemmän? Kuinka lapsi kunnioittaa toisen työtä, kun ohjeena on jatkaa toisen työtä? Maria rakensi nyt Idan kanssa. Veera rakensi tällä kertaa itsekseen. Sanna ja Elina olivat ottaneet Mikon mukaan rakenteluun. "Hei, ei sitä tolleen tarvi jatkaa!" Sanna huomautti Idaa, joka oli jatkanut Sannan rakennelmaa. Ville ja Tuukka rakensivat yhdessä uppoutuneen oloisina rakentamiseen. Kerttu oli valinnut Tuukan paikan ja huomaamattamme purki Tuukan alkuperäisen työn ja rakensi oman tilalle.

Arvostuskierroksella keskustelimme yhdessä siitä, mitä yhteisestä kaupungista löytyi. Jokainen sai jakaa omat ajatuksensa. Päätimme kohtaamistaitteen ensimmäisen kerran yhteiseen loppulauluun, jota mietimme yhdessä. Mikko ehdotti samaa loppulaulua, joka oli muskarissa. Tämä kävi kaikille. *"Loppuleija lentää hyvän tuulen alla. Leija kiinni naurulla, muistan tänne tulla."* Lopuksi oli hymymittaus. Niin pitkä kun on hymy, on karkkinauhan mitta. Hymymittaus

kuuluu vuorovaikutusleikkeihin, jossa vuorovaikutus pyritään kytkemään hauskoihin ja iloa tuottaviin hetkiin. (Jernberg & Booth: 20.)

Kuva 1: Lapset lähettävät kirjeitä

Kuva 2: Lasten yhteinen maalaus

Loppurakentelussa yhteistyö ja neuvottelu rakentamisen edistymisestä olivat lisääntyneet. Lapset tekivät ehdotuksia: "Tehtäiskö näin?" Uusia pareja syntyi ja toiset rakensivat itseksensä. Yhteistyö oli välillä myös haastavaa ja havainnoin, että lapsista ei ollut mukavaa, jos toinen teki toisen työhön sellaista, mitä ei itse olisi halunnut. Lapset ihmettelivät kun ei jatkettu omaa työtä. Toisille lapsista oli vaikea jatkaa toisen työtä tai keksiä miten työtä jatkaisi. Helpompaa oli tehdä kokonaan uusi rakennelma, niin kuin Kertun kohdalla. Mietin jälkepäin, onko tämän tyyppinen tehtävä ollenkaan hyödyllinen tämän ikäisille lapsille, joille oman tilan jakaminen toisen kanssa on vielä haastavaa.

Mielestäni oma ohjaukseni sujui kohtuullisesti. Olin saanut harjoitusta edellisinä päivinä viisi-vuotiaiden kohtaamistaitteen ryhmistä. Olin lisännyt ennakoimista ja selkeyttä ohjeiden annossa. Ohjaajana minun tulee jatkossa kiinnittää huomiota vielä enemmän selkeään ohjeistukseen ja ennakoimiseen sekä kykyyn tukea lasten työskentelyä ja tapaa, miten lapset suhtautuvat toisen lapsen työhön. Minua harmitti, kun minulta jäi huomioimatta, että Tuukan teos oli purettu ja tämän tilalle rakennettu kokonaan uusi teos.

Rakentelu-ryhmätyössä saimme ohjaajina olla havainnoimassa lasten kykyä toimia ryhmässä. Tämä auttoi suunnittelemaan seuraavien kertojen toimintaa: Mitä lapset tarvitsevat ja mihin he ovat valmiita? Huomioin jokaisen lapsen vuorollaan kuulumiskierroksella. Osaa lapsista jännitti tai heistä oli vaikea keksiä mitä sanoisi. Pyysin lapsia viittaamalla pyytämään omaa

vuoroa, mikä esti toisten päälle puhumisen. Jälkeenpäin mietin ohjaajaparini kanssa keskustellessa, että tarvitseeko kohtaamistaitteen ryhmässä viitata? Totesimme, että ei. Oman vuoron pyytämiseksi voisi keksiä jonkun toisen tavan.

Ryhmässämme on muutama herkempi lapsi. Heitä tulee erityisesti huomioida, jotta he eivät jää ryhmätoissa syrjemmälle. Lapset tarvitsevat tukea ja kannustusta ryhmässä olemiseen ja tilaa olla oma itsensä ja tottua kohtaamistaitteeseen. Ohjaajan tuki onkin erityisen tärkeä lapsille, jotka eivät rohkene hakemaan omaa tilaa ryhmätyössä. Ryhmässä harjoittelemmme erilaisia ryhmässä olemisen taitoja, kaverin kuuntelemista, oman vuoron odottamista sekä itseilmaisua.

7.2 Toinen kerta - Minne haluaisit matkustaa?

Lapset tulivat kohtaamistaitteen tilaan yksitellen, aikuisen jalkojen päällä kävellen. Näin ylitettiin suo ja oli varottava putoamasta. Tämän tarkoituksena oli luoda luottamusta aikuisen ja lapsen välille. Alkupiiriin oli laitettu ympyrän, neliön ja kolmion muotoisia, erivärisiä istuinalustoja. Tällä kertaa valitsimme lapsille paikat alkupiiriin tunnelman rauhoittamiseksi. Kuulumiskierroksella harjoiteltiin vuoron antoa viittaamisen sijaan katsekontaktilla. Lapset kertoivat innokkaina omia juttuja, mutta kaverin vuoron kuunteleminen olikin haastavampaa ja vaati lapsilta sinnikkyyttä. Mariaa vähän ujostutti, hän ei uskaltanut pyytää omaa vuoroa. Ohjaajaparini huomioi Marian. Hän otti lapseen katsekontaktin ja kysyi lempeällä äänellä: "Mitä sinulle Maria kuuluu?" Maria kohautti olkapäitä. Hän kyseli Marialta erilaisia Marian elämään liittyviä kysymyksiä, johon Marian oli turvallinen vastata. Näin Maria sai onnistumisen kokemuksen alkupiiriin osallistumalla.

Kuva 3: Tunnelmaa alkupiirissä

Lähdimme matkalle laulaen: *”Matkustan ympäri maailmaa. Laukussa leipää ja piimää vaan, jos sua hiukkasen onnistaa niin uuden ystävän saat. Kun sanon päivää, hän sanoo bonjour...”* Olimme rakentaneet sermin taakse matkustamiseen virittävän tilan, jossa oli erilaisia matkakuvia ja tunnelmavalaistusta. Sieltä lapset valitsivat vuorollaan yhden kuvan, jonka esittämään paikkaan olisi kiva matkustaa.

Tällä kertaa taidetyöskentely ei painottunut niin paljon luovaan toimintaan, sillä toiminnassa oli valmis malli. Taidetyöskentelyn materiaaleina oli liisteri ja sanomalehtiä. Taidetyöskentelyssä jokainen liisteröi oman kuumailmapallon. Ilmapallon päälle lapset levittivät liisteröityjä sanomalehti liuskoja. Tämä vaati keskittymistä ja ohjaajan apua, sillä ilmapallo lähti helposti liikenteeseen ja liisteri oli kaikenlisäksi liukasta ja limaista. Limaisuus inhotti Sanna: ”Hyi, äklöä!”. Myös Villen ilmeestä näki, ettei liisteriin ollut kiva koskea. Toisista taas liisteri oli ”ihanan löllöä”.

Tämänkertainen taidetyöskentely haastoi lapsia keskittymään ja olemaan kärsivällisiä. Sanomalehtiä tarvitsi olla paljon päällekkäin pallossa, jotta siitä tulisi mahdollisimman kestävä. Kerttu ja Sanna olivat levottomia vierekkäin ja heidän keskittymisensä meni aivan muuhun kuin kuumailmapallon tekemiseen. Jännitin tyttöjen töiden kohdalla töiden onnistumista, kun sanomalehteä oli laitettu sinne ja tänne. Mietin, oliko työ liian vaikea lapsille? Kohtaamistaitteen yhtenä ideanahan on mahdollistaa lapsille ilo omista töistä ja säilyttää työt esteettisesti kauniina. Mikäli pallo ei olisi tarpeeksi vahva, niin mitä tekisin? Jäin jännittämään töiden onnistumista. Kuumailmapallojen piti antaa kuivua ja ideana on, että ilmapallo poksautetaan sisältä pois, kun työ on kuivunut ja sanomalehden pitäisi jäädä ilmapallon muotoiseksi.

Koska työt eivät olleet vielä tällä kertaa valmiita, arvostuksen anto tapahtui ohjaajien toimesta. Arvostuskierros tapahtui tällä kertaa aikuisen henkilökohtaisella arvostuksen annolla lapselle, jossa lapsi oli yhteisessä vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. Rasvasin yksitellen lasten pienet ja taitavat kädet. Annoin positiivista palautetta tästä kohtaamistaitteen kerrasta. Keskustelin jokaisen lapsen kohdalla matkakuvasta, jonka lapsi oli valinnut.

Olemme liittäneet kohtaamistaitteeseen mukaan elementtejä Theraplayn vuorovaikutusleikeistä, jotka perustuvat lapsen turvallisuuden ja oman erityisyyden tunteen kasvamiseen. Vuorovaikutusleikit sopivat kaikille lapsille, luomaan intuitiivisella ja luonnonmukaisella lähestymistavalla terveen vuorovaikutussuhteen lapsen ja vanhempien välille, mutta miksei myös lapsen ja kohtaamistaitteen ohjaajan välille sekä ryhmän välille. Kosketus, kuten käsien rasvaaminen, sillitys ja kutittelu tekevät lapsen tietoiseksi omasta kehostaan ja sen arvosta. Lapsen kyky olla tekemisissä toisten ihmisten kanssa kasvaa rakastavasta kosketuksesta. (Jernberg ym.: 13, 20, 63.)

Arvostuskierroksen aikana Tuukkaa itketti. Kysyin mikä hänen mieltään painaa? Tuukka kertoi että hänellä oli tullut paha mieli, koska häntä oli komennettu liikuntatelineistä pois. Tuukka herkkänä poikana oli säikähtänyt. Taidetyöskentely oli hektistä, koska niin moni lapsista tarvitsi apua siinä. Tuukka oli ollut muita nopeammin valmis ja olin ohjeistanut häntä ottamaan jonkin rauhallisen tekemisen. Hän ei ollut ymmärtänyt ohjetta ja leikki muuttui riehumisiksi liikuntavälineiden kanssa. Hänellä tuli paha mieli kun häntä käskettiin tulla pois kiipeämästä. Pyyhin Tuukan kyneleet ja kerroin ettei ole hätää. Selitin hänelle tilanteen ja miksi hän ei voinut kiipeillä kesken kohtaamistaideryhmän. Tuukan itku lakkasi. Kehuin häntä etevästä taidetyöskentelystä ja juttelimme yhdessä kuvasta, jonka hän oli valinnut. Rasvasimme vielä pienet kädet ja silitin häntä. Kerroin Tuukalle että oli mukavaa kun hän on mukana ryhmässä.

Tämän kerran jälkeen huomasin että omat energiani olivat vähissä. Miksi näin? Ryhmässä oli muutama hankala tilanne, joka haastoi minua ohjaajana. Yhdeksän esikoululaisen ohjaaminen taidetyöskentelyyn oli haastavaa ja tyttöjen levottomuus hankaloitti ohjaamista ja oma epävarmuuteni taidetyöskentelyn onnistumisen suhteen jännitti. Olin itse tehnyt mallin kuumailmapallostista ja kokeillut miten se onnistuu. Vaikka työ vei minultakin aikaa ja vaati kädentaitoja, ajattelin että esikoululaisilta tämä vielä onnistuisi. Kuitenkin huomasin ohjatessani lapsia, että olin hieman epävarma siitä, miten kuumailmapallost onnistuvat ja tämä näkyi epämääräisten ohjeiden annossa. Jokainen lapsi suoriutui taidetyöskentelystä hienosti siihen nähden, että työ oli haastava ja vaati keskittymistä. Huomasin, että annoin väljät ohjeet lapsille taidetyöskentelyn jälkeen siirtymätilanteessa. Lapset valmistuivat töistä eri aikaan ja siirtymätilanteet tulee jatkossa huomioida paremmin. Seuraavia kertoja varten olisi hyvä olla mietittynä valmiiksi joku mielekäs puuha nopeimmille lapsille. Kuulumiskierros ja virittäytyminen menivät mielestäni ohjaukseni suhteen hyvin ja sain tukea ohjaajaparistani. Lapset lauloivat mielellään matkalaulua ja sermin taakse suunniteltu matkustamiseen virittävä tila oli onnistunut. Ajankäyttöä tulee ensi kerralla kontrolloida paremmin, ettei tulisi kiire.

7.3 Kolmas kerta - Matkustan ympäri maailmaa

Lapset tulivat tilaan yksitellen aikuisen johdolla. Vuorovaikutusleikkinä oli "seuraa johtajaa." Lapsi kulki aikuisen mukana katsekontaktissa; mutkitellen ja ympäri, välillä kuljettiin hitaammin ja välillä nopeammin. Tässä harjoiteltiin katsekontaktia.

Kuulumiskierroksella jokainen sai oman kuumailmapallon luokseen. Jokaisen kuumailmapallo oli kuivunut hienosti ja vaikutti kestävältä! Olin iloinen ja helpottunut. Lapset kertoivat minulle kuvan olivat kuumailmapalloonsa valinneet ja miksi. Toiset lapsista ymmärsivät jo idean siitä, ettei omaa vuoroa tarvitse pyytää viittaamalla. Ida katseli muita lapsia ympärillä ja kysyi ohjaajan kehotuksesta: "Voinko minä aloittaa kertomalla omasta työstäni?" Tätä pyritään

harjoittelemaan tulevillakin kerroilla. Harjoitteleimme myös itseilmaisua ja vuoron antamista kaverille. Pyrkimyksenä on, että jokainen lapsi ilmaisisi itseään jollakin pienellä eleellä ja oman vuoron jälkeen lapset jaksaisivat kuunnella kaveria. Toiset lapset rohkaistuvat kertomaan kuulumisia ohjaajan tukemana, lisäkysymyksillä. Toiset lapset olivat niin innokkaita kertomaan omista jutuistaan, että ohjaajana tulee toppuutella ja muistuttaa vuoron antamisesta muille. Olen iloinen siitä, että kaikki lapset esittelivät oman kuumailmapallonsa ja näyttivät kuvaa kaverille. Huomioin, että lasten on helpompi jakaa kuvan kautta omia ajatuksiaan. Tällä kertaa taidetyöskentelyssä saimme kuumailmapallot valmiiksi. Lapset maalasivat kuumailmapallot itse valitsemallaan värillä (kuva 4). Tämän jälkeen töiden annettiin kuivua.

Iltapäivällä pidimme arvostuskierroksen kun pallot olivat kuivuneet. Jokainen sai valita toisen tekemän kuumailmapallon ja kertoa mitä siinä näkee. *”Haluaisin joskus käydä tuollaisella rannalla, jossa ei ole paljon ihmisiä, eikä meteliä”* kertoi Kerttu. Hän oli valinnut lasten tekemistä kuumailmapalloista sen, jossa oli tyyni hiekkaranta ja kirkkaansininen meri ja joka oli maalattu hopealla värillä.

Lopuksi pyysin lapsia arvioimaan omaa työskentelyään: kuinka he kokivat omasta mielestään onnistuneensa tässä kahden kerran projektissa. Oli paljon onnistumisen kokemuksia ja iloa, mutta myös siltä väliltä: ei oikein tiennyt oliko lopputulos niin hyvä. Valmiit työt asetettiin päiväkodin ryhmätilaan näyttille.

Valmiit kuumailmapallot asetettiin päiväkodin ryhmätilaan näyttille. Lapset olivat omista töistään hyvin ylpeitä. Tällä viikolla moni lapsi kävi ihastelemassa esikoululaisten tekemiä kuumailmapalloja ja esikoululaiset mielellään esittelivät teoksiaan vanhemmille ja kavereilleen. Lapset toivoivat töitä mahdollisimman pian kotiin vietäviksi.

Kuva 4: Valmiit kuumailmapallot

Koen, että omassa ohjauksessani ystävällisyyteni ja kehonkieli osallistujia kohtaan sujui minulta luontevasti. Tykkään lapsista ja minusta on ihanaa toimia heidän kanssaan yhdessä. Kuuntelen, mitä lapsilla on kerrottavaa ja katson silmiin. Rauhoitan heitä silittämällä olkapäälle, mieluummin kuin korottamalla ääntä. Pyrin myös huomioimaan jokaista lasta tasavertaisesti. Ryhmän ison koon takia lasten tasavertainen huomioiminen on haasteellista. Tällä kerralla oli vaikea teema, jossa tarvittiin paljon ohjaajan apua ja tukea.

Oma kehityshaasteeni on olla lapsilähtöinen ja lapsia osallistava ohjaaja. Tässä kahden keran kuumailmapallo- projektissa oli valmiiksi mallista tehtävä osa sekä oma luova osio, jossa lapsi sai vapaasti valita värin kuumailmapalloonsa ja koristella kuumailmapallon korin valitsemillaan tarroilla. Myös kuvan valitseminen lähti lapsesta itsestään. Tämä tuki lapsista lähtevää päätösvaltaa omaa työtä kohtaan, eikä työ ollut pelkästään valmiiksi mallista tehtävä. Virittäytyminen onnistui mielestäni hyvin. Olin itse rauhallinen ja kiinnitin huomiota selkeisiin ohjeiden antoihin. Koen, että virittäytymisellä on suuri merkitys luomaan toiminnalle hyvä ja turvallinen ilmapiiri. Taidetyöskentelyssä ohjeistuksen ymmärrettävyyteen minun tulee vielä kiinnittää huomiota enemmän. Olisin voinut olla vielä innostavampi, mutta oma flunssa haittasi jaksamista. Ohjaajapariltani sain tukea ja apua siihen, miten tuen lasten itseluottamusta ja sitä, että he saavat onnistumisen kokemuksia.

7.4 Neljäs kerta- Syksyinen omena klassikko

Mitä syksy tuo sinulle mieleen?

”Muuttolinnut lentää etelään”

”Voi hyppää lehtikasaan”

”Lehdet rupee värjääntyä”

”Tammenterhoja voi kerätä”

Esikoululaisten ajatuksia Syksystä.

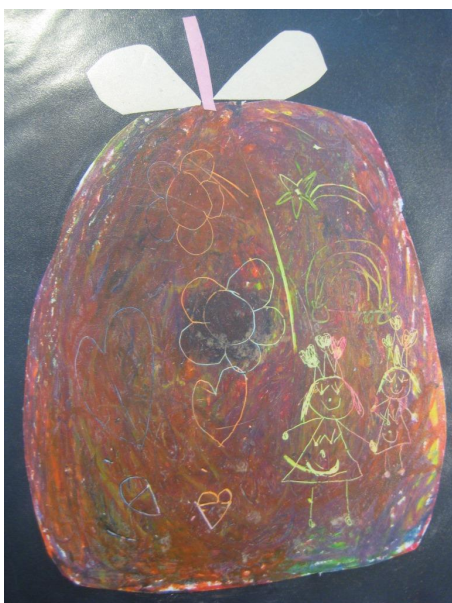

Kuva 5: Moniaistillinen virittäytyminen syksyyn, tunnustelua ja tutkimista

"Mua jännittää miltä toi tuntuu, haisee kamalalta!" Sanna kiemurteli vieressäni. Häntä jännitti villan tunnusteleminen. Materiaalien tunnustelu viritti kaikkia lapsia keskusteluun. Olin yllättyneet: Lapset keskustelivat materiaalien herättämistä ajatuksista.

Taidetyöskentelynä oli omenatyö öljyvahaliiduilla, joka on kohtaamistaiteen klassikkotyö. Klassikkotyön juuret ovat Japanissa. Työssä voi käyttää mitä vaan hedelmää tai vihannesta. Työskentelytapa on moniaistillinen, jossa hedelmää tai vihannesta tutkitaan, sisältä ja ulkopäin. Sitä tunnustellaan ja sen lisäksi sitä voi maistaa ja haistaa. Tämän jälkeen aisteille valitaan värit. Tarkoituksena on lähteä tekemään hedelmää tai vihannesta aistimusten kautta. Työtä ei ensimmäisenä lähdetä tekemään ulkomuotoa piirtäen, vaan värien kautta sisältäpäin.

Omenaa lähdettiin hahmottamaan sisältäpäin, omenan siemenkodasta. Kerros kerrokselta lisättiin väriä omenan maun ja tuoksun mukaan. Seuraavaksi hahmottiin omenan muoto ja lopuksi jokainen väritti omenalle kuoret. Näkyykö omenasta nenä läpi, jos omenan pistää nenän eteen? Tarkoituksena oli hahmottaa lapsille, että omena ei ole ontto ja sen ympärillä on kuoret, jotka saa värittämällä liiduilla toisten kerrosten päälle. Kun omena oli väritetty, sen päälle ripoteltiin talkkia, joka levitetään pumpulilla. Talkki tekee omenan väreistä kiiltävämmän. Tämän jälkeen lapset piirsivät hammastikulla omenalle kuvioita. Seuraavaksi leikattiin omena paperista irti ja liimattiin mustalle kartongille. Lopuksi valittiin omenalle värillisiä papereista lehdet.

Kuva 6: Ystävyysomena

Kuva 7: Värien kirjoja

Lapset innostuivat omena-klassikosta. He osallistuivat hyvin omenan tuoksutteluun, haisteluun, tunnusteluun ja maisteluun. Omenan syönti oli mukavaa, he nimesivät paljon omenan makuja. Lapset osasivat valita värejä aisteille, toiset ottivat monia värejä maulle ja tuoksul- le. Lapset ymmärsivät kukin omalla tavallaan omenan työstämisen. Ohjeistin työskentelyn eri vaiheita, havainnollistaen työn etenemistä omalle paperille. Sanna oli keksinyt piirtää ome- nan ääriiviivat puolikas omena muottina. Maria oli ehtinyt piirtää jo monta omenaa ja jokaisel- la näytti olevan oma idea omenasta, millainen siitä tulisi. Huomasin että lapsia rauhoitti, kun he pääsivät toimimaan omenan parissa. Myös musiikki (Vivaldi Four Season, Autumn) oli rau- hallista ja soi alkutyöskentelyn aikana. Toiset ottivat rytmiä väritykseen musiikista. Jokainen selviytyi omenan tekemisestä hyvin itsenäisesti omalla tyylillään. Esikoululaiset eivät tarvin- neet paljon lisäohjeita. Lehtien ja omenan leikkaus ja liimaus onnistuivat todella hyvin.

”Tää on kasvanut jossain varmaan jossain aurinkoisessa paikassa, koska se on niin punainen ja mehukas” kuvaili Veera arvostuskierroksella kaverin työtä.

Arvostuskierroksella lapset valitsivat toisen työn, josta he kertoivat omenan tarinan. Miten ja missä se on kasvanut niin maukkaaksi omenaksi? Kuka vain sai aloittaa ja tämän jälkeen lapsi sai antaa itse valitsemalleen kaverille vuoron. Jokainen kertoi oman tarinan valitsemastaan omenasta, eikä kenelläkään tuottanut vaikeutta kenen omenan valitsisi. Lopuksi kertoi Maria, hyvin reippaana. Olen ylpeä hänestä, sillä hän on selvästi rohkaistunut alkuun nähden. Jäl- keenpäin pohdin, että ohjaajana tulee olla tarkkana, ettei Maria jää joka kerralla viimeiseksi

vuorollaan. Huomioin että moniaistillinen työskentely viritti lasten ulosantia virittäytymisessä ja arvostuskierroksella. Lasten haastatteluissa yksi kohtaamistaiteen mieleen jääneistä töistä oli selkeästi omenatyö.

Kohtaamistaide on osana päiväkodin esikouluopetusta. Sen vuoksi meillä on pieniä ”opetus-hetkiä” ryhmän aikana. Kuitenkin pyrimme siihen, että toimintaa ei ohjaa opetus, vaan lasten omat valinnat ja mielikuvitus Ohjasin tämän kerran taidetyöskentelyn ja ohjaajaparini havainnoi. Lapset ymmärsivät ohjeistukseni värien valinnoista aisteille. Omena- klassikossa on monta eri ohjetta ja tämän vuoksi ohjeiden anto tuntui minusta haastavalta. Havainnollistin lapsille omenan tekemisen eri vaiheita omalle paperille. Mutta lapset olivat niin innokkaina oman omenan kimpussa, että kaikki eivät malttaneet seurata ohjeita ja jakoivat myös ohjeita toisilleen. Mietin olisiko minun pitänyt pysäyttää lasten piirtäminen ja havainnollistaa selkeämmin, että tämän omenan piirtäminen lähti omenan sisältä. Päätin olla keskeyttämättä lasten ”flowta” piirtämisessä ja ohjeistin työn teon ohessa, miten omenaa tullaan jatkamaan. Lapset olivat innokkaina mukana omenatyöskentelystä ja eri vaiheista miten omenaa työstettiin. Lopputulos näytti upealta: yhdeksän omenaa koristamassa päiväkodin seinää.

7.5 Viides kerta - Luontokuvat

”Valitse yksi luontokuva, joka on sinulle jotenkin merkittävä. Siellä voi olla kauniita värejä, jokin tuttu paikka sinulle tai esimerkiksi vuodenaika, josta pidät ”, ohjasin lapsia alkuun. Minun tehtävänäni oli ohjata koko tämä kerta ja ohjaajaparini toimi havainnoijana. Katsoimme valitsemiamme luontokuvia ja etsimme kuvasta hienon värin sormella. Tämän jälkeen lapset kertoivat valitsemastaan kuvasta ja värivalinnastaan. Mikko oli valinnut talvisen kuvan, hän kertoi odottavansa talven tuloa. Villellä oli vaikea valita yhtä väriä vihreästä metsämaisemasta ja hän ei keksinyt valitsemalle värille nimeä. Värissä oli sekoittunut vähän valkoista ja vihreää, ehkä se oli vaaleanvihreä, vaikka näyttikin vähän tummanvihreältä. Tätä jäimme pohtimaan. Se oli kaunis metsän väri. Lapset olivat tällä kertaa odottavaisia taidetyöskentelyn suhteen, he eivät olisi millään malttaneet odottaa että käydään jokaisen valitsema kuva läpi. Muistutin lapsia toisen kuuntelemisen tärkeydestä senkin jälkeen kun oma vuoro oli jo mennyt. Lapset valitsivat ympyrän keskelle levitetyistä värikorteista värin, joka on lähinnä luontokuvasta valittua väriä.

Kuva 8: Värikortteja

Kuva 9: Lasten tuottamia värejä

"Miksi noissa lasipurkeissa on vettä?" lapset ihmettelivät. Lapset asettuivat lattialle istumaan. Jokaisen edessä oli lasipurkki, jossa oli vettä. Värikortti asetettiin lasikortin alle. *"Tarkoituksena olisi sekoittaa vesiväreillä lasipurkkiin sama väri, kuin omassa värikortissa"*, ohjeistin. Lapset saivat itse valita värit, joista sekoittuu omaväri. Lapset tiesivät itse, mitä värejä sekoittamalla on mahdollisuus saada omaa väriä. Muutama lapsi oli valinnut sellaisen värisävyä, että minun valmiiksi laittamista vesiväreistä ei ollut edes mahdollista saada täysin samaa väriä. Asia korjaantui, kun haimme lisää sinisiä sävyjä. Villen kanssa mietimme yhdessä mitä väriä tarvittaisiin, jotta vihreä väri muuttuisi vielä tummemmaksi. Hän keksi itse lisätä tähän vähän mustaa väriä ja sai hetkessä värin muuttumaan lähemmäksi valitsemaansa väriä.

Esikoululaiset olivat yleisesti hyvin kriittisiä värin tarkassa sävyssä. Heillä oli haastavia värisävyjä, mutta loppujen lopuksi jokainen oli tyytyväinen sekoittamansa värin sävyyn. Tämän jälkeen laveerattiin vesiväripaperi omalla värillä tummasta vaaleaan, jonka tarkoituksena oli hahmottaa saman värin eri tummuusasteita. Maria oli valinnut värikseen talven valkoisen, joten hän valitsi punaisen laveerausvärikseen. Olimme yhdessä ryhmänä sitä mieltä, että valkoinen väri ei näy valkoisella paperilla. Pohdimme myös yhdessä ryhmänä mustaa väriä. Voiko olla tumman mustaa ja vaalean mustaa? Lapset olivat sitä mieltä, että ei. Mikko oli valinnut mustan värin. Hän kokeili paperille onko mustalla värillä tummuuseroja. Mikon havainto oli, että musta muuttuu vaaleampana lähelle harmaata.

Lapset keksivät omaa väriä kuvaavan liikkeen. Arvostuskierroksella valokuvasimme tuotokset ja lapset tekivät oman liikkeen kuvaamaan väriä. Yhdessä katsottiin kuvia. Huomasin, että esikoululaisilla liikkeiden teko ei toiminut samalla tavalla spontaanisti kuin viisivuotiaiden

ryhmässä. Esikoululaiset kainostelivat oman liikkeensä suhteen. Suunnitelmana oli, että lapset muistelisivat toisten liike ja väri yhdistelmiä ja antaisivat näin arvostusta toisilleen. Jouduin muuttamaan suunnitelmaa ja katsoimme lopuksi yhdessä kaikkien kuvat läpi.

Lopuksi lapset kaatoivat oman lasipurkin värin yhteen isoon astiaan. Tarkkailimme, mitä väreille tapahtuu, miten värit muuttavat muotoaan kun uusi väri kaadetaan päälle. Tuleeko vedestä mustaa, kun musta on tummin väri? Vesi muuttui turkoosiksi. Havaintomme oli, että sinistä väriä oli paljon. Lopuksi Mikko valokuvasi yhteisen veden lopullisen värin. Lapset valitsivat hymytaulusta ilmeen kuvaamaan omaa tunnetta tästä kerrasta. Villen mielestä tämä kerta oli ollut tylsä ja hän valitsikin tunteelleen vakavan ilmeen. Muut lapset olivat hyvillä ja tyytyväisillä tunteilla tästä kerrasta.

Tällä kertaa ohjasin koko toiminnan kaikki osat yksin. Ohjaajaparini oli tukenani ja auttamassa tarvittaessa minua. Hän myös havainnoi toimintaa ja ohjausta. Virittäytymiskierroksella etenimme nopeasti valitsemaan värin omasta kuvasta. Toiminnassa jäi väliin suunnittelemani kuvien läpikäyminen, siitä miksi oma valinnainen kuva on itselleen merkityksellinen. Olinko ohjaajana läsnä ryhmässä? Kohtaamistaitteen ohjaus on hyvin intensiivistä: toiminta sekä antaa että vie energiaa. Koen tärkeäksi toisen ohjaajaparin läsnäolon ja toiminnan ohjauksen jakamisen ryhmässä. Toiminnan vetäminen haastaa minua ohjaajana ja joskus jännittää miten oma suunnittelema toiminta toteutuu ja muistaako kaiken tarvittavan. Tämän vuoksi jokainen ohjauskerta tulee olla hyvin suunniteltu ja valmisteltu. Olen valmis muuttamaan toimintaa ryhmän toiveiden ja tarpeiden mukaan, mutta tämä on vaativaa, kun kokemusta ryhmän ohjaamisesta on vasta vähän. Vesivärejä ja värien eri sävyjä olisi voinut tuoda tilaan enemmän jo heti alussa sekä huomioida valkoinen väri, joka ei näy valkoisella paperilla. Lisäksi olisin voinut ohjeistaa heti alkuun valitsemaan vain yhden värin, sillä lapset tajusivat idean vasta siirryttäessä taidetyöskentelyyn ja huomioin, että Ville koki vaikeana sen, että hän oli valinnut kaksi väriä.

Arvostuskierroksen suunnitteluun tulee kiinnittää enemmän huomioita ja huomioida, että kaikki viisivuotiaiden kanssa käytetyt menetelmät, eivät välttämättä toimi samalla tavalla esikouluikäisten lasten kanssa. Aluksi oli tarkoitus mennä esikoululaisten kanssa metsään ja etsiä oma sekoittama väri metsästä ja valokuvata tuotos. Tämä olisi voinut toimia paremmin.

Kohtaamistaide kuuluu tämän ryhmän lasten esikouluopetukseen tässä päiväkodissa. Kohtaamistaideryhmän alussa olemme painottaneet jonkin verran kognitiivista puolta ryhmässä. Teimme kohtaamistaitteen lomassa pieniä laskutehtäviä: kuinka monta lasta on paikalla tänään, kuinka monta puuttuu? Ohjeistimme lapsille istumapaikat käsitteiden, vastapäätä, vieressä, oikealla ja vasemmalla, kautta. Ryhmän tavoitteita päivittäessämme huomasimme ohjaajaparini kanssa, että kognitiivinen oppiminen oli korostunut ryhmässä. Tavoitteissamme

ryhmän suhteen ei ollut korostaa kognitiivisuutta ja oikean ja väärän erottamista vaan pikemminkin lasten omaa luovuutta omissa valinnoissa ja sosioemotionaalista puolta oppimisessa. Kohtaamistaitteessa ei ole oikeita tai vääriä vastauksia, vaan pyrimme siihen, että kaikki ovat keskenään samassa lähtöpisteessä, jossa lasten oma luovuus ja mielikuvitus ovat toiminnan ydin. Esikouluopetuksessa korostuu paljon kognitiivinen oppiminen muutenkin, mutta eittiedollinen, emotionaalinen puoli on oppimisessa myös tärkeää. Tällöin lapselle kasvaa kyky aitojen tunteiden kokemiseen ja ilmaisemiseen luottavaisesti aikuisille ja toisille lapsille sekä empatiakyky toista ihmistä kohtaan. (Salo 2012, luentomateriaali.)

Ollessani edellisenä viikonloppuna koulutuksessa, jonka aiheena oli *Emotionaalisen saatavilla olon merkitys päivähoidossa*, havahtuin miettimään omaa kohtaamistaitteen ryhmäämme. Koulutuksessa puhuimme tunnetaidoista, kiintymyssuhteesta, vuorovaikutustyyleistä ja tajusin näitä miettiessäni, että kohtaamistaitteen tavoitteena ei ole missään vaiheessa ollut opettaminen tai kilpaileminen tiedolla. Keskustelimme tästä ohjaajaparini kanssa ja hän oli samaa mieltä. Saimme koulutuksessa ihania vinkkejä siihen, miten aikuinen voi rakentaa luottamussuhdetta lapseen, lisätä lasten kyvykkyyttä ilmaista tunteita ja ryhmässä toimimisen taitoja. Nämä ovat juuri niitä asioita, johon me kohtaamistaidetta ohjatessamme pyrimme kiinnittämään huomiota. Kaikkein tärkein lähtökohta ryhmässämme on lapsen hyväksyvä kohtaaminen.

7.6 Kuudes kerta - Runot, lorut ja iskä!

”Hei (lapsen nimi) tummatukka, kiva kun oot täällä” aloitin laulamalle jokaiselle lapselle vuorollaan. Silitin hiuksista ja huomioin lapsen aidosti kiinnostuneena. Kysyin: *”Mitä sinulle kuuluu?”* ja *”Olisiko jokin juttu, mistä haluaisit meille kertoa? (tästä viikosta, aamusta tai vaikka tulevasta viikonlopusta)”*. Lapset kertoivat aamusta, tulevan viikonlopun suunnitelmista ja edellisen päivän tapahtumista. Lapset ilmaisevat rohkeammin itseään, muutamat lapsista ovat rohkaistuneet itsensä ilmaisussa huomattavasti alkuun nähden. Ryhmässä oli mukana tällä kertaa kiertävä erityislastentarhanopettaja havainnoimassa lapsia.

Tällä kertaa jokainen lapsi oli tuonut kotoa runon tai lorun, joka on itselleen tärkeä. Lapset olivat ylpeitä omista loruista ja runoista. Luimme lasten runot ääneen. Lapset saivat lukea myös itse oman runon, mikäli halusivat. Lapset jaksoivat kuunnella toisten runoja, huolimatta siitä, että ilmapiiri oli levoton. Osa runoista oli tuttuja muillekin lapsille. Kotoa tuodut runot olivat selvästi lapsille mielekkäitä ja oli mukavaa kun ne luettiin ääneen ryhmässä. Elinan kanssa etsimme yhdessä aamulla hänelle mieleisen runon. Oli ihana nähdä hymyn nousevan hänen korvilleen, kun runo luettiin.

Taidetyöskentely alkoi sillä, että lapset saivat miettiä oman lempivärin ja isän lempivärin. Lapsen oli helppoa keksiä värit, edes isän lempivärin keksiminen ei tuottanut vaikeutta.

Teemana oli isänpäivän runovihkojen marmorointi. Ohjaajaparini ohjasi tämän kerran taide-työskentelyn. Minä olin avustajan roolissa. Marmoroinnissa tarvittiin molempia apuun. Me ohjaajat tiputimme lasten valitsemia väritippoja muoviastiassa olevaan veteen, sillä valitettavasti marmoripullot vuosivat, mikä esti lasten koskemisen väripulloihin. Lapsilla oli omana tehtävänä valita värit, tehdä pilleillä kuvioita väreihin ja kastaa paperit veteen ja nostaa ne ylös. Papereihin tuli mitä hienoimpia kuvioita ja värejä. Lapset olivat yllättyneitä ja ihastelivat niin omiaan kuin toisten tuotoksia.

Arvostuskierroksella lapset asettelivat omat teokset kauniiseen asetelmaan vierekkäin. Sitten he valitsivat yhden omista töistään kuvaamaan itseään isän kanssa. ” *Tää muistuttaa kun me ollaan isän kanssa metsästävässä*”, kertoi Tuukka. ” *Mä valitsin tän, koska tässä on mun ja isän värit. Punainen ja vihreä*”, kertoi Veera.

Ohjaajana minun tulee edelleen kiinnittää huomiota selkeään ohjeiden antoon. Minulle on helpompaa, jos pysyn täysin suunnitelmassa, eikä tule tilanteita, joissa joutuu vaihtamaan suunnitelmaa. Näissä tilanteissa annan lapsille epäselviä ”hatusta vedettyjä ohjeita”. Tällä kertaa ryhmässämme oli mukana erityislastentarhanopettajan. Hänen läsnäolonsa ryhmässä vaikutti minuun jännityksenä, mikä puolestaan saattoi vaikuttaa keskittymiseeni ohjatessani lapsia.

7.7 Seitsemäs kerta - Minä päiväkodissa, Mikä saa minut iloiseksi?

”Tässä on mun lempivärit, ne saavat minut iloiseksi” kuvasi Mikko Iloa tuottavaa asiaa.

Lapset olivat leikkineet ulkona syksyisessä säässä ja posket punaisina odottivat jonossa mitä tänään kohtaamistaitteessa tehdään. Otin lapset vastaan ulkoleikeistä ja lauloin heille samaa laulua kun viime kerralla: ” *Hei, lapsen nimi, vaaleatukka kiva kun oot täällä*”. Ohjaajaparini otti lapset salissa vastaan. Hän ohjasi lapsia miettimään ” *Mikä juuri sinut tekee iloiseksi?*” Lapset valitsivat taidekorteista kuvan, joka kuvaa heille iloista tunnetta.

Tunnelma oli rauhallinen. Saliin oli laitettu kaksi pientä pöytää, joille oli levitetty taidekortit. Taidekortteihin heijastui kynttilän valo. Sali oli hämärä, vain muutama pieni lamppu loisti siellä täällä. Keskellä lattiaa oli viltti, jonka päällä paloi lamppu, joka oli väreiltään sateenkaarenvärinen. Viltin ympärillä oli yhdeksän pientä istuintyynyä seitsemälle lapselle ja kahdelle aikuiselle. Tällä kertaa lapsia oli seitsemän paikalla, oli syyslomaviikko.

Istuimme kaikki viltin ympärillä ja jaoimme toisillemme asian, joka saa minut iloiseksi, näytimme kuvaa, jonka olimme ilon aiheelle valinneet. Lapset viittailivat innokkaina pyytäen omaa vuoroa. Kunnes ohjaajaparini muistutti, että tässä ryhmässä ei tarvitse pyytää omaa

vuoroa viittaamalla, vaan seuraavan vuoron voi päättää kavereiden kanssa yhdessä. Lapset sopivat keskenään, kenelle vuoro annetaan. Melko hyvin ja hiljaa lapset jaksoivat olla ja kuunnella muita tällä kertaa. Lapset pyörivät istuintyynyillä, mutta tällä kertaa lapset oikeasti jaksoivat kuunnella toisiaan. Lapsiahan he ovat ja kuuntelevat toisiaan omalla tavallaan. Eiväthän aikuisetkaan aina jaksa olla aivan paikallaan.

Lapsille iloisia asioita olivat pitkään nukkuminen, piirtäminen, tappeleminen, mökille matkustaminen, iloiset värit ja lempivärit. Ville kertoi, että tappelu oli hänestä iloinen asia. *"Mikä siinä tappelemisessa saa sinut iloiseksi?" "Kaikki" Ville vastasi. "Sekö kun saa näyttää omat voimat?" "Joo, kaikki." "Entä jos tulee ongelmia ja niitä joudutaan selvittämään?" "Se ei ole kivaa" Ville totesi. "Mutta isän ja kavereiden kanssa on kiva painia?" "Joo", Ville nyökkytteli hymyillen.*

Tällä kertaa taidetyöskentelymateriaalina oli savi. Olimme jakaneet lapset valmiiksi kahteen pienempään ryhmään, jossa kaikki läheisimmät kaverukset olivat eri ryhmässä. Kokeilimme, josko tämä pitäisi tunnelman rauhallisena ja kiireettömänä. Tänään oli vain seitsemän lasta paikalla ja pienryhmissä oli toisessa kolme ja toisessa neljä sekä kummassakin yksi ohjaaja.

Aluksi annoimme kyytiä savelle. Kehotin lasta, jolle iloa tuottava asia oli tappelu, tappelemaan saven kanssa. Nyt sai antaa savelle kyytiä. Tämän jälkeen silmät kiinni tunnustelimme savea: *"Miettikää itseänne päiväkodissa, mikä tuottaa teille iloa ja hyvää oloa."* Avasimme silmät ja ryhdyimme muokkaamaan savea. Myös me ohjaajat olimme mukana työskentelyssä. Lapset seurasivat aluksi mitä ohjaajat tekivät ryhmissä savesta ja sitten he tarkkailivat vieruskaveria. Osalle lapsista tuntui aluksi hankalalta tehdä savesta mitään. Savipalaset eivät olleet isoja, työskentely haastoi lasten hienomotoriikkaa. *"Täällä on salaisuus"* Ville kuiskasi minulle. Aluksi hän ei ollut ollut kiinnostunut savesta ja oli vaikea keksiä, mitä tekisi. Kunnes hän pyöritti savesta pallon ja oli nopeasti valmis. Annoin hänelle hammastikun, joka lopulta vei hänet oman savityön äärelle. Hetken hiljaisuuden päästä savipalloon oli muotoutunut vaikka mitä reittejä ja salaonkaloita: *"Täs keskellä on niinku risteys. Täällä on sisäänkäynti ja täällä uloskäynti"* Ville kertoi työstään minulle. Arvostuskierroksella hän kertoi muille työstään: *"Ensin oli pikkuklöntti ja sitten siitä tuli iso klöntti."* Minusta oli mukava kuunnella kun Ville kertoi omasta työstään minulle pienryhmässä. Ei hän samaa tarinaa muille jakanut, mutta meillä oli ollut keskenään pieni yhteinen kontakti, ensimmäisen kerran kohtaamistaitteen aikana. Kaikessa hiljaisuudessa ja työn touhussa ehdin rauhassa havainnoida lapsia, miten he toimivat erilaisissa tilanteissa, loivat uutta ja jakoivat keskenään tarinoita toistään. Jokainen on niin omanlainen ja ihana.

Kuva 10: Booa- käärme

Kuva 11: Tyttö

Lapset kuvailivat miten heidän työnsä oli syntynyt. *"Eka oli ympyrä ja kun kuulin että joku teki tyttöä, niin minäkin halusin. Se olen minä",* kertoi Sanna. Sanna sanoi suoraan että yök, hän ei halua saveen koskea, kun taidetyöskentely alkoi. Hän hetken aikaa ihmetteli ja katseli muiden lasten työskentelyä, kunnes alkoi tomerana muovata savea. Yhdessä asetimme pään kiinni vartaloon. Sanna oli nopeasti valmis ja loppujen lopuksi hän vaikutti tyytyväiseltä lopputulokseen.

"Mä keksin sen siitä, kun mä ajattelin Lumikkia, kun se tekee sen piirakan. Eka mä tein semmosen lättänän, sitten rupesin pyörittämään matoa, mutta siitä ei tullut mato. Sivelin vedellä sileäksi ja siitä tuli piirakka" Veera kertoi. Veeralle oli tärkeää, ettei hänen savityöstä otettu valokuvaa, ennen kuin teos oli ihan valmis. Hän viimeisteli ja teki tarkkaa työtä loppuun saakka ja koristeli savityöhön kuvioita hammastikulla.

Lapset veivät oman "minän" eli tekemänsä savityön maalarinteipillä rajatun alueen sisäpuolelle itse valitsemaan paikkaan. Maalarinteipit olivat päiväkodin seinät. Tehtävänä oli rakentaa yhdessä päiväkotia, jossa JOKAISEN on hyvä olla. Niin, että toisten savityöihin ei kosketa, mutta ympärille saa rakentaa. Jatkoisin lasten havainnointia. Tässä muutaman parivaljakon keskinäinen vuoropuhelu rakentamisen aikana:

Elina ja Sanna rakensivat vierekkäin, ensin omia rakennuksia. He suojelivat aluksi töitään ja tökkivät rakennustikuilla toinen toistensa tikkuja kauemmaksi omasta työstään. Kunnes he totesivat yhteistuumin: "Hei rakennetaan yhdessä kun silloin ei tule riitaa." Vähän myöhemmin Sanna totesi: "Kyllähän me pärjätään."

Kerttu ja Veera rakensivat vierekkäin, mutta heille yhteistyö oli hankalampaa: "Hei Kerttu yhdistetäänkö?" kysyi Veera "Piirakkaa pitää syödä" vastasi Kerttu, johon Veera totesi: "Ei

sitten yhdistetä, piirakkaa pitää suojella”. Kerttu jatkoi monologiaan: ”Boa (kertun savityö) voisi olla yhdessä piirakan kanssa, jos se olisi pienempi ” tuumasi Kerttu ja jatkoi: ”Boalla on oltava kovat rajat, jotta Boa ei mene ulos.” Veera yritti tulla auttamaan, johon Kerttu toteusi: ”Ei Boa halua! ”Boa hymyilee, alkaa tulla ukkonen. Pitää tehdä katto” Kerttu jatkoi. Lapset rakensivat vierekkäin, mutta eivät päässeet yhteisymmärrykseen. Lopulta rakennelmien väliin tuli pieni silta toisen luo, jonka myös Kerttu hyväksyi. Veera vielä muutti pikkuisen omaa rakennustaan ja purki kattoa sen verran, että oma savityö näkyi. Sitten hän kertoi omasta rakennelmastaan, johon hän oli asettanut oman savityönä tekemän piirakan: ”Tää on salissa leikkimässä. Tää on kohtaamistaitteessa ja sitä saa maistaa (piirakkaa)”. Veera kuvitelti olevansa kohtaamistaitteessa ja nyt hän oli valmis jakamaan omasta teoksestaan osan muille. Kaunis ajatus esikouluikäiseltä lapselta, ajattelin.

Kuva 12: Lasten yhdessä rakentama päiväkotia

Ohjaukseni oli tällä kertaa selkeämpää. Se oli selkeästi helpompaa, kun oli pienempi ryhmä. Pienemmässä ryhmässä tunnelma pysyi rauhallisena, ehdin kuunnella jokaista lasta ja heidän jakamiaan ajatuksia sekä vastata näihin. Lopussa lapset työskentelivät niin keskittyneesti rakenteluun, että he eivät tarvinneet meiltä ohjaajilta apua tai neuvoja. Kaikki selvisivät rakenteluista omilla sosiaalisilla taidoillaan. Ehdin olla läsnä jokaista omaa pienryhmäläistäni varten ja ohjaajaparini samoin hänen omaa ryhmäänsä varten. Yhteisesti jaoimme koko ryhmän ajatukset aina työskentelyiden välissä. Tämä tuntui hyvältä.

Mielestäni omat kehityshaasteeni lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana toteutui tällä kertaa hyvin. Minulla oli aikaa vastata lasten yksilöllisiin tarpeisiin sekä loimme yhdessä toisen

ryhmän ohjaajan kanssa lapsille turvalliset rajat, jossa lapset saivat toteuttaa itseään ryhmässä: keskustella, jakaa ajatuksia, tarkkailla ja neuvotella ilman, että ohjaajat puuttuivat heidän ryhmänsä työskentelyyn. Me loimme ulkoseinät päiväkodille ja hankimme rakennusmateriaalit, lopusta lapset saivat päättää itse. Mielestäni tässä toteutui myös kykyni luoda toiminnalle hyvä ja turvallinen ilmapiiri ryhmässä.

7.8 Kahdeksas kerta - Ilon värejä

Lumen tulo oli yllättänyt koko päiväkodin väen tuona aamuna. Oli talvisen kirpeä sää ja ilmassa leijui taikaa. Esikoululaiset saapuivat ulkoa posket punaisina, hymyssä suin. Lapset muodostivat jo tottumuksesta jonon salin ovelle. He supisivat keskenään jonossa ja odottivat pääsyä saliin. Tänäpäin Maria sai tehtäväkseen kuljettaa koko jonon saliin. Lapset ottivat kiinni käsistä ja muut, paitsi Maria, sulkivat silmänsä. Kyllä oli jännittävää ja välillä oli kurkattava, että mihin Maria meidät kuljettaa. Sali huokui lämpöä. Salissa oli tuttu turvallinen villaviltti, jonka ympärille lapset istuutuivat. Viltillä paloi kynttilänvalot ja ympärillä oli ruusun terälehtiä. Olimme pitkästä ajasta koko porukka kasassa, yhdeksän lasta ja kaksi aikuista. Tällä kertaa minä keskityin havainnoimaan ja ohjaajaparini ohjasi toiminnan.

Tällä kertaa aloitimme ilmeillä. Jokainen lapsi sai laittaa vuorollaan oman ilmeen kiertämään ringissä. Saman ilmeen oli tarkoitus kiertää lapselta toiselle aina takaisin sen lapsen luokse, jonka luota ilme oli lähtenyt. Sitten pohdittiin, oliko ilme samanlainen, minä lapsi oli sen lähettänyt matkaan, vai oliko se muuttunut matkalla. Kertun ja Iidan kohdalla ilme muuttui useasti. He hassuttelivat ja muuttivat ilmettä omalla kohdallaan. Huomasin, että Villeä ja Tuukkaa ilmeet jännittivät. Tuukka istui liikahtamatta paikallaan ja välillä unohti, että ilme oli tulossa pian hänelle ja Villen ilmeet olivat ujoja ja hänestä huokui läpi tehtävän tylsyyttä. Kun haastattelin Tuukkaa kohtaamistaitteen ryhmän loputtua, hän muisti "hassut" ilmeet. Kävimme niin monta ilmettä läpi, että jännityskin ehti hävitä jopa Tuukan kohdalla ja loppujen lopuksi kaikki nauroivat vapautuneina keskenään hassuille ilmeille. Tämä tuntui minusta hyvältä: Kuulla lasten kikatusta ja käkätystä alkujännityksen haihduttua. Maria istui vieressäni, hänkin innostui ilmeistä ja vapautuneena irvisteli minulle, minua hymyilytti.

Taidetyöskentelyn aiheena oli Japanista lähtöisin oleva "Mestari opettaa"- työskentelymuoto. Aluksi valittiin värit työlle. Meillä oli aiheena ilon värit. Jokainen valitsi itselleen värit kuvaamaan iloa. Väreillä piirrettiin viivoja ohjaajan ohjeistamana esimerkiksi ylhäältä alas, paksu viiva, ohut viiva, kaari toisesta kulmasta toiseen kulmaan ja toisinpäin. Tekniikassa voi käyttää eri käsitteitä kuvaamaan fyysistä liikettä paperilla. Me rummutimme pientä sateen ropinaa paperille ja sen jälkeen isoa. Tässä lapsella on mahdollisuus fyysisellä liikkeellä purkaa itseään, omia tunteitaan ja energisyyttään paperille. Tämän jälkeen valkoiset muodot, jotka syntyivät viivoja vetämällä, väritettiin vuodenaikojen iloisilla väreillä. Musiikiksi olimme va-

linneet Vivaldin Neljä vuoden aikaa. Kun uusi vuodenaika vaihtui musiikissa, valittiin aina uusi väri. Näin ohjaajaparini sai lapsiin uutta innokkuutta värittämiseen. Tämä työ toteutettiin öljyvahaliiduilla.

Työskentelyn aikana lapset tarkkailivat toisiaan värivalinnoissa ja viivojen teossa. Ensin rummutettiin hiljaista sateenropinaa. Kaikki osallistuivat tähän. Ei kuulunut kuin hiljainen sateenropina, jonka ääni lähti liidusta. Sade yltyi suureksi ja nyt sai rummuttaa niin nopeasti kuin pystyi, sai antaa kunnolla kyytiä liidulle. Kunnes tuli hiljaista. Musiikki alkoi soida. Neljästä vuodenaikasta, valikoitui talvi ensimmäiseksi. Valittiin värit talvelle. Tunnelma oli hyvin rauhallinen, alkuvirittäytymisen naurun riemusta olimme siirtyneet täyteen hiljaisuuteen, jossa liidut vain suhisivat lasten pienissä ja taitavissa käsissä. Välillä oli turvallista kurkata kaverin työtä ja nähdä värit, joita kaveri oli valinnut talvelle. Vuodenaikat vaihtuivat talvesta, kevääseen ja kesästä syksyyn ja värit lasten käsissä muuttuivat. Lopuksi lapset toivoivat uudelleen talvimusiikkia. Lopuksi töihin sai kaivertaa hammastikulla kuvioita. Työ viimeisteltiin talkilla ja pumpulilla.

Maria oli uppoutunut työskentelyyn. Värit vaihtuivat ja synnyttivät uusia värejä. Olen huomoinut jo monena kertana taidetyöskentelyssä, kuinka hän uppoutuu työskentelyyn. Hän keskittyi työskentelyyn ja annettuun tehtävään todella täysillä. Veeran luovuus kukki vieressä, hänen tutkiessa, miten värit paperilla muuttuivat, kun niitä laittoi päällekkäin. Ville oli vähän kyllästyneen oloinen. Hän nojaili pöytään ja väritti toisella kädellä. Värien vaihto sai häneen pientä eloa. Kerttu oli rauhoittunut alkuun nähden ja paperille oli syntynyt monien värien kirjo. Hän on tiukkana omien värien kanssa, ettei kukaan vaan ottaisi hänen värejään. Tuukka väritti muutamaa kohtaa, tarkkaili ja ihmetteli. Hän vaihtoi värejä useasti. Hänellä oli haasteita täyttää työ väreillä. Kuitenkin Tuukka nokkelana poikana neuvoi Kerttua työskentelyssä *"Pitää vetää viivoja ja kuunnella vuodenaikoja ja valita vuodenojoille värejä"*, kun Kerttu pohti, miten värit valittiinkaan. Olin ylpeä Tuukan rohkeudesta. Ville oli saanut yhtäkkiä työskentelyyn energiaa. Valkoiset kohdat olivat peittyneet ja värejä tuli, värien päälle. Mistä hän sai yhtäkkiä energiaa, pohdin. Iida oli valinnut monia värejä. Hänellä oli pieniä muotoja työssään, jotka hän oli päättänyt värittää eri väreillä: *"Mä ympyröin tän ku tää on makee"*, hän ilmoitti vieressä istuville tytöille.

Elina, Sanna ja Mikko olivat saman pöydän ääressä. Elina ja Sanna olivat mielissään kun olivat päässeet vihdoon saman pöydän äärelle. Heillä kävi supatus keskenään värittämissä lomassa. Myös Mikko oli mukana tyttöjen porukassa, mutta hän keskittyi enemmän työhönsä ja havainnoimaan tyttöjen työskentelyä. Mikko on ollut alusta asti aktiivinen osallistuja kohtaamistaitteen ryhmässä. Hän osallistuu kaikkeen toimintaan aktiivisena ja huomioi muut ryhmässä. Tällä kertaa huomioin, että vaikka Mikko on etevä, niin hän tarvitsee yhtäläillä meidän ohjaajien huomiota ja tukea työskentelylle. Mikko oli toiminut täysin annettujen ohjeiden mukaan ja

värittänyt hienosti eri vuodenaikojen väreillä työtään. Nyt hän halusi, että aikuinen huomioi tämän. Ohjaajaparini kiersi lasten luona ja tuli Mikon luokse. Yhdessä he keskustelivat syntyneestä työstä. Pohdin havainnoijan roolissa, miten haastavaa ohjaajan onkaan yhdeksän lapsen ryhmässä huomioida kaikkia lapsia tasavertaisesti.

Kuva 13: Väriä ja meininkiä

Kuva 14: Valmiit teokset arvostuskierroksella

7.9 Yhdeksäs kerta - Halloweenin ryhmätyö

Tämä kerta oli meidän toiseksi viimeinen kerta. Seitsemän lasta oli paikalla tällä kertaa. Ohjaajaparini viritti lapset päivän tunnelmaan. Pehmolelukissa, joka sai nimekseen "Mau" kiersi ympyrässä kysymässä lasten kuulumisia. Tuukkaa nauratti kovasti katsoa Maut silmiin. Ne olivat haikeat. Mau tarvitsi paljon lämpöä ja turvaa, siksi olimme ottaneet hänet mukaan ryhmäämme. Veeran mielestä Mau näytti siltä, että se itkee onnesta. Veera kertoi, että häntä jännitti tuleva Halloween juhla.

Tämän kerran taidetyöskentelyn teemana oli yksilötyö, josta syntyisi jotain yhteistä. Ohjaajapari joutui lähtemään kesken tuokion pois, jolloin minä jatkoin ohjaamista. Lapsille oli laitettu pöydälle valmiiksi A4 kokoinen paperi ja vieressä oli pieni kuvapala. Nyt leikittiin kopiokoneita ja tarkoituksena oli, että jokainen lapsista suurentaisi oman pienen kuvapalan (kuvapalat oli leikattu kokonaisesta kuvasta palapeliksi) isolle paperille. Lapsista tämä tuntui hankalalta. *"Hei, mä tarvin apua!"* huusi Kerttu. Katsoin lasten kanssa yhdessä kuvia, osa oli jo aloittanut piirtämään, osa vielä tarkkaili. Autoin lapsia hahmottamaan kuvia. Katsoimme yhdessä minne puolelle paperia ja mihin kulmaan eri muodot piirrettiin. Tämä oli haastava työ lapsille.

Seuraavaksi maalattiin suurennettu kuva, niillä väreillä, jota omassa palasessa oli. Aloitimme kaikki sinisestä taustasta. *"Hei tämä sininen on tummempaa, kuin minulla tässä kuvassa!"* totesi Iida. *"Minä tarvitsen vielä tummempaa sinistä"* sanoi Tuukka. Ja näin me sekoittelimme värejä yhdessä, niin että saimme oikean värisiä sinisiä sävyjä. Lapset tarvitsivat kuvaan myös valkoista ja lopuksi maalattiin mustat kohdat. Tuukka käytti väriä paljon varmistaakseen, että koko paperilla oli niin tummansininen taivas, kun kuvassa kuuluukin olla. Veera jaksoi keskittyä työhön: hän teki hyvin tarkkaa työtä, ensin piirtäen ja sitten maalaten. Hän myös oli tarkka oikeiden värien kanssa. Lapset olivat eri aikaan valmiita. Sillä aikaa kun annoimme muille vielä työrauhan, niin valmiit lapset piirsivät kurpitsoja seuraavan päivä halloween-juhlan kunniaksi.

Lopuksi pidimme arvostuskierroksen. Olin koonnut pienistä kuvista muodostuneen kuvan seinälle ja yhdessä yhdistimme lasten tekemistä kuvista saman kuvan seinälle. Aloitimme Iidasta. Iida mietti hetken mihin hänen palasensa kuuluisi. Hän katsoi pientä kuvaa ja totesi että tähän viereen aika keskelle seinää hänen palasensa kuuluu. Hän ensimmäisenä sai päättää mihin yhteinen kuva muodostettaisiin. Vähitellen lapset tajusivat, että heidän palasistaan muodostuisi sama kuva kun seinällä oleva pieni kuva. Heistä tuli hyvin kriittisiä palasien suhteen *"Hei, ei tuo kuva näytä yhtään samalta!"* huudahti Sanna, kun palaset olivat paikallaan. Muidenkin lasten ilmeistä näki, että vähän harmitti. *"Minusta tuolla kuvassa on hienojakin*

kohtia” totesi Veera ja jatkoi: ”täällä tämä kuu on yhdistynyt tämän palasen kanssa” ”..ja minun kuva on yhdistynyt Sannan kuvan kanssa, se on hienoin!” jatkoi Kerttu. Yritin korjata ohjaajana tilannetta ja kehuin työtä hienoksi halloween työksi, sillä kuvassa olevalla hämähäkillä oli mitä hurjimmat hämähäkin jalat ja työhön oli ilmestynyt monta lepakkoa lentelemään. ”Hei haluaisitteko tehdä yhdessä vielä jotain muutoksia kuvaan?” kysyin, mutta lapset pudistivat päätään. Kerroin heille, että työ oli vaativa kopiointityö ja he olivat onnistuneet työssä mielestäni hienosti. Työ näytti juuri seitsemän esikoululaisen lidan, Sannan, Veeran, Tuukan, Kertun, Mikon ja Marian yhteiseltä työltä, eikä teoksen tarvinnut olla täsmälleen samannäköinen kun alkuperäinen kuva, vaan teos oli juuri tämän ryhmän oma taidokas versio. Aika oli mennyt yli kohtaamistaitteen ajan. Lapsilla ja minulla oli ihan punaiset posket kaikesta touhusta ja pään raapimisesta. Otimme toisiamme kädestä kiinni, lauloimme loppulaulun ja kiiruhdimme välipalalle.

Tällä kertaa moni asia oli jäänyt minulta suunnittelussa huomioimatta. Vain seitsemän lasta oli paikalla. Olimme varautuneet kahdeksaan lapseen, joten yksi pala jäi minun tehtäväkseni. Työ oli haastava ja lapset olisivat tarvinneet enemmän apua minulta, kuin mitä ehdin antaa. Lapset sekoittivat värejä pareittain ja saivat työskennellä omaan tahtiin. He vaikuttivat innokkailta taidetyöskentelyn suhteen ja hääräsivät oman työn kimpussa, kunnes tajusivat että työt yhdistetään ryhmätyöksi. Kriittisyys omaa ja toisten töitä kohtaan kasvoi, sillä oma työ tarvitsi viereensä toisen työn. Lasten kriittisyyteen, yhteistä työtä kohtaan, en ollut ohjaajana varautunut. Ajan puutteen vuoksi, tärkeä arvostuskierros jäi lyhyeksi.

Minun kykyni luoda toiminnalle hyvä ja turvallinen ilmapiiri oli tällä kertaa heikko. Lisäksi ohjaajan kyky tukea osallistujien itseluottamusta olisi voinut olla vahvempi. Vaikka yritin korjata tilannetta, työn yhdistämisen suhteen, minun olisi pitänyt varautua tähän paremmin. Ohjaajan kyky olla läsnä ja ryhmäläisiä varten oli näissä puitteissa kaikki, mitä pystyin antamaan. Oma nopea reagoiminen tilanteen korjaamiseksi, ei vakuuttanut lapsia. Minulla ei ole paljon kokemusta ryhmän ohjaamisesta ja tämä näkyy tilanteissa, jossa toiminta ei toteudu suunnitelmieni mukaan. Tämän vuoksi, taas kerran, ohjaajaparini tuki ryhmässä on tärkeää. Ryhmäkerran suunnitteluun tulee kiinnittää valtavasti enemmän huomiota seuraavalle kerralla ja valita teema, jossa voin olla varmempi ohjaaja.

7.10 Kymmenes kerta - Varpailla maalausta

Lapset tulivat mittarimatona saliin. He istuivat lattialla ja pitivät toisiaan lantiosta kiinni ja yhdessä ryhmänä kulkivat eteenpäin, niin ettei kukaan saanut pudota matkasta. Tämä onnistui hienosti ja lapsia nauratti kovasti. Viimeisellä kerralla Tuukka valitettavasti puuttui ja myöskään ohjaajaparini ei ollut paikalla. Havainnoimassa oli päiväkodin lastenhoitaja.

Olin laittanut edellisenä iltapäivänä tilan valmiiksi. Lattialla oli iso punainen viltti, jonka keskellä oli erilaisia esineitä. Lapset olivat kiinnostuneita esineistä. He katselivat ja tunnustelivat niitä ja kävivät keskustelua yhdessä. Jokainen valitsi itselleen yhden esineen, muistona koostamistaiteesta. Sanna valitsi talkin. Hän muisti omenatyön, jonka päälle oli ripoteltu talkkia. Veera valitsi omenan, joka oli tuonut hänellekin mieleen omenatyön, koostamistaiteen klassikon. Tytöt halusivat molemmat aloittaa kierroksen, mutta Veera antoi kauniisti vuoron Sannalle. Pitkän miettimisen jälkeen Ville viimein valitsi domino värikortin, jossa oli kahta väriä. Hän ei oikein tiennyt miksi oli kortin valinnut. Kerroimme yhdessä lasten kanssa Villelle, mitä olimme viimeksi tehneet juuri kyseisillä korteilla. Hän ei tiennyt, koska oli viime kerralla ollut poissa, *"Mökillä äidin ja isän kanssa"* Ville kertoi. Mikko oli valinnut esineistä hammastikut. Hän muisti sen, kun rapsutettiin öljyvahaliitutöihin kuvia. Mikolle kuului hyvää ja hän odotti lumen tuloa. Elina ja Iida muistelivat molemmat sitä kertaa, kun oli erilaisia materiaaleja, joita tunnusteltiin. Tämä liittyi myös omenatyöhön. Kerttu muisti Boan, jonka hän oli tehnyt savesta. Esikoululaisten loppuhaastattelussa Kerttu kertoi, että savesta tekeminen oli tuntunut aluksi vaikealta, kun ei tiedetty mitä olisi tehty, kunnes hän keksi Boan. Maria oli valinnut maalipensselin. Aluksi hän ei oikein tiennyt miksi oli pensselin valinnut. Sanna kuiskasi Marialle jotakin, hän oli huomannut, että Maria tarvitsi apua muistelussa. Sitten Maria muistikin kaikkia maalaustöitä, joita olimme tehneet. Yhdessä muistelimme mitä kaikkea olemme maalanneet ja Marialle tuli mieleen värien sekoitus kerta, jolloin hän oli valinnut väriksi valkoisen. *"Ja sitten vaaleanpunainen, koska valkoinen väri ei näkynyt valkoisella paperilla!"* Sanna auttoi muistelemaan. Mariaa hymyilytti.

Kuva 15: Tunnustelua varpailla

Kuva 16: Hassut värikkäät varpaat

Lapset olivat jo arvanneet mitä tekisimme taidetyöskentelyssä. Paljaat varpaat paljastivat heille taidetyöskentelyyn. He kirmasivat taidetyöskentelypaikoille. Olin laittanut pienet tuolit ympyrään ja keskellä lattiaa oli iso valkoinen paperi. Lapset valitsivat itselleen värin, joka kuvaa kohtaamistaidetta. Värejä tuli sinistä, punaista, oranssia ja vihreää. Aluksi lapset piirsivät lyijykynällä oman alueen paperille. He keksivät itse piirtää alueen omien jalkojen ympärille. Tämä oli hyvä idea, sillä kaikille tuli suhteellisen samankokoinen alue, eikä alueista tullut kinaa. Minä ja lapset maalasimme varpailla kaikki yhdessä. Kehotin lapsia puhumaan varpailla. Elina ja Iida olivat molemmat valinneet sinisen värin ja maalasivat vierekkäin. He eivät välittäneet, vaikka toisen varpaat olivat toisen puolella. Siniset pikkuiset varpaat maalasivat vieritysten. Kerttu ja Sanna kinastelivat keskenään ja yrittivät mennä toisen puolelle, vaikka toinen ei halunnut. He eivät millään meinanneet päästä sopuun, vaikka oli piirretty selkeät omat rajat, joita ei ollut tarkoitus ylittää. Tytöt osuivat maalisilla varpailla toisiinsa ja kiukuttelivat keskenään. Rauhoittelin tilannetta ja muistutin, että toisen alueelle ei saa mennä, jos toinen ei sitä halua. Tätä jatkui, kunnes Kerttu sanoi Sannalle *"Ei enää laiteta toisten puolelle, jooko?"* tämä sopi Sannalle. Tilanne tyttöjen välillä rauhoittui. Kun keskusteltiin jälkepäin miltä varpailla maalaus tuntui, Sanna sanoi: *"Tuntui ihan kivalta, vaikka tuli vähän riitaa (Kertun kanssa)"*. Pojat maalasivat vierekkäin, toinen oranssilla ja toinen sinisellä. He olivat hiljaisia ja antoivat varpaiden puhua paperille. Mikon väri sekoittui Villen ja Elinan kanssa. *"Hei me tehtiin ruskeeta!"* iloitsi Elina Mikolle. Veera ja Maria maalasivat vierekkäin punaisella ja Oranssilla: *"Hei, me vallattiin, me vallattiin!"* tytöt hihkuivat kun ohjeistin lapsia tuomaan omaa väriä myös paperin keskiosaa, jossa näkyi vielä valkoista paperia.

Kuva 17: Ryhmää kuvaavat värit

Painoimme jokaiselle esikoululaiselle omat kannet tulevaan kohtaamistaidekansioon, johon myöhemmin koottiin ryhmässä syntyneet työt. Kuvat painettiin omista varpaanjäljistä. Pienistä varpaanjäljistä tuli ihania ja värit elivät jokaisen lapsen jaloissa erilailla. Lapset auttoivat toinen toisiaan jalkojen pesussa ja kuivaamisessa. Tunnelma oli mukavan rauhallinen ja sujuva. Puhtailla jaloilla lapset sipsuttivat kirjoittamaan omaan kansion kanteen sanan "kohtaamistaide" valitsemallaan tussin värillä ja oma nimi oli tietenkin tärkeä. Myös tässä lapset auttoivat toinen toisiaan, oli ihana huomata kuinka lapset avustivat toisiaan ilman, että ohjaajana minun olisi tarvinnut puuttua heidän toimintaansa. Ilmassa vallitsi ryhmähenki.

Kuva 18: Lasten tekemät kansiot

Sillä aikaa kun odotimme ison maalauksen kuivumista, piilotimme keksejä toisillemme. Yksi lapsi vuorollaan sulki silmänsä ja jokainen sai vuorollaan piilottaa keksin. *”Hei, Ville kurkkii!”* sanoi Kerttu. *”Jokainen saa pitää silmiä kiinni omalla tavallaan, mutta on jännittävämpää etsiä keksejä, jos ei tiedä mihin se on piilotettu”*, sanoin. Lopuksi söimme keksejä yhdessä. Lapset olivat rauhallisia ja keskenään keskustelivat kekseistä, minkä värisiä keksejä oli ja mitä kuvia oli kenelläkin. Tunnelma oli hyvä.

”..kun on talvi ja lunta niin ruoho ei enää oo niin kaunista vihreätä” Veera kertoi valitsemas-
taa kohdasta, joka oli kirkkaan vihreä kohta kuvassa.

Siirryimme takaisin yhteisen maalauksen luokse. Katsoimme kuvaa, värejä ja muotoja. Toinen näki merta ja toinen näki kultarahoja. Keskustelimme siitä, kuinka erilaisia tulkintoja jokaisella on kuvista, koska olemme kaikki erilaisia ja näemme sen vuoksi erilaisia asioita. Kuvan maalaaminen oli monen lapsen kertomuksen mukaan tuntunut kivalta. Ville vastasi omalla tyylillään *”nääh”* tunteelle, mikä kuvasi tunnetta maalauksesta. Lapset saivat päättää haluaako jokainen ottaa palan ryhmätyöstä itselleen tai laitetaanko työ ryhmätyönä seinälle. Lapset halusivat työn seinälle. Päätimme kohtaamistaitteen loppulauluun, johon Veera keksi loppusana-

”Loppuleija lentää, hyvän tuulen alla. Leija kiinni naurulla, kiitos kohtaamistaitteesta.”

Minulle jäi hyvä mieli viimeisestä kerrasta. Kokonaisuudessaan toiminta eteni sujuvasti, vaikka toinen ohjaajapari puuttui. Olin suunnitellut viimeisen ohjauskerran tarkasti ja ottanut huomioon kaiken tarvittavan, mitä edellisillä kerroilla oli jäänyt huomioimatta. Se, että sain laittaa tilan edellisenä iltapäivänä valmiiksi, rauhoitti aamua. Kiitos havainnoijalle, joka osallistui ryhmäkertaamme. Saimme upeita valokuvia ja hyviä havaintoja viimeisestä kerrasta ulkopuolisen silmin. Yhdessä pesimme myös lasten jalkoja maalista ja tästä oli suuri apu. Pieniä kinoja lukuun ottamatta lapset vaikuttivat hyväntuulisilta.

8 Tavoitteiden saavuttaminen

Myönnän, että opinnäytetyöni tavoitteiden muodostuminen ei ollut helppoa. Tämä tulee esille siinä, että raportointivaiheessa opinnäytetyöni tavoitteiden selkeä esille tuominen on vaatinut tavoitteiden uudelleen läpikäymistä ja selventämistä itselleni. Aluksi olivat omat tavoitteeni ryhmän suhteen, jonka jälkeen yhdistyivät minun ja ohjaajaparini tavoitteet. Tässä vaiheessa uudeksi tavoitteeksi nousi lasten vuorovaikutustaitojen vahvistaminen. Koen, että toiminnan alkaessa minun ja ohjaajaparini yhteiset tavoitteet eivät olleet muotoutuneet riittävän selviksi. Tavoite, lasten vuorovaikutustaitojen vahvistaminen, ei saavuttanut koskaan kunnolla omia

tavoitteitani ryhmän suhteen. Luulen, että syynä oli oma vähäinen tieto ja perehtyneisyys asiaan ennen ryhmän alkua. Uskon, että lapset saivat uusia kokemuksia ryhmässä esimerkiksi siitä, miten toisen työtä on mahdollisuus arvostaa itse keksimän tarinan kautta tai kuinka katseella voi antaa puheen sijaan vuoron kaverille. Kymmenen kerran Kohtaamistaideryhmä voi olla alku esikouluikäisen lapsen vuorovaikutustaitojen kehittämiseen, mutta taitojen syvennyminen vaatii enemmän aikaa ja ohjaajan syvempää ammattitaitoa, joka minulta vielä puuttuu. Esikoululaisten loppuhaastattelussa lapset totesivat, että kohtaamistaidetta olisi voinut olla koko esikouluvuoden tai muutamankin kerran enemmän. Toivon, että olen saanut nostettua päällimmäiset ryhmän ja omat tavoitteeni selkeinä esille lukijalle ja seuraavana tulen arvioimaan tavoitteiden saavuttamista arviointiaineistoni valossa.

8.1 Osallisuuden vahvistuminen

Kohtaamistaitteen toistuva rakenne luo turvalliselle toiminnalle kehykset, mikä mahdollistaa tilan taidetyöskentelyn spontaaniudelle. (Pusa 2010: 13.) Toimintakertojen aikana lapset oppivat tuntemaan kohtaamistaitteen rakenteen. He tiesivät, että toiminta alkaa yhteisestä piiristä ja loppuu piiriin, jossa tarkastellaan syntyneitä taidetuotoksia yhdessä. Lapset alkoivat odottamaan kohtaamistaitteen ryhmiä. He saattoivat kysyä viikon aikana, mikä päivä on Kohtaamistaidetta ja mitä ensi kerralla tehdään. Lasten mielenkiinto toimintaa kohtaan säilyi.

Virittäytymiskierroksella lapset odottivat monesti malttamattomina taidetyöskentelyosuutta, kun he miettivät kuumeisesti, mitä tulemme tekemään. Iloisena yllätyksenä oli, että useampi lapsi oli kertonut kotona Kohtaamistaitteesta vanhemmilleen ja vanhemmat kertoivat, että heidän lapsensa tulivat mielellään päiväkotiin Kohtaamistaidenäpäivänä. Myös lapsi, jonka mielestä esikoulun toimintatuokiot olivat tylsiä, oli kertonut kotona vanhemmilleen, että Kohtaamistaide on kivaa ja esikoululaisten loppuhaastattelussa hän myös kertoi, että kohtaamistaide on ollut kivaa ja tuntunut hyvältä. Tuntuu siltä, että näissä puitteissa, Kohtaamistaitteelle oli luotu sopivan turvallinen ja rauhallinen tila, jossa lapset viihtyivät.

Esikoululaisten loppuhaastattelussa Ida kuvasi Kohtaamistaidetta näin: *” Et siel tehään taidetta. Se on ollut kivaa kun tehtiin niitä värejä, ni se oli hienoa ja kivaa ---”, kivaa on ollut myös ” --- et vaihtuu aina pöytiä ja joskus otetaan tuolit vaan.”*

Kuva 19: Kohtaamistaiteen tila

Lapsilla oli paljon erilaisia tunteita liittyen Kohtaamistaiteeseen ja kokemuksiin ryhmässä. Täytyy kuitenkin nostaa esille ne kerrat, kun taidetyöskentely tuntui vaikealta ja arvostuskierroksella lapset eivät olleet tyytyväisiä omiin tai yhteisiin töihin. Ohjaajana en mielestäni hallinnut tilanteita aina parhaalla mahdollisella tavalla ja hankalat tilanteet yllättivät minut. Ryhmän aikana minulle vahvistui tunne siitä, että lapset tarvitsevat turvalliset rajat, joiden sisällä tehdä omia valintojaan ja käyttää omaa mielikuvitustaan. Turvalliset rajat syntyvät varmuudestani toimintaa kohtaan. Esikouluikäisen emotionaalinen kehitys on herkkää aikaa ja mielialat voivat vaihdella. Lapsi tarvitsee aikuista asettamaan hänelle rajoja ja hyväksymään tämä kehitysaskel hänessä. (Lautela 2011: 32.) Vaikeat kerrat, joiden lopputulokseen lapset eivät olleet tyytyväisiä, eivät olleet niitä eniten muisteltuja ja mielekkäimpiä kertoja esikoululaisten loppuhaastattelujen mukaan. Eräs näistä kerroista oli esimerkiksi halloween- aiheinen ryhmätyö. Omien havainnointieni valossa totean, että turvallisen ilmapiirin luominen vaatii ohjaajalta hyvän suunnitelman, lisäksi varasuunnitelma sekä tarpeeksi varman työskentelymuodon, jonka ohjaaja hallitsee toiminnan kaikissa vaiheissa. Tällöin on varaa joustaa paremmin lasten toiveiden ja tarpeiden mukaan ryhmässä.

Esikoululaisten loppuhaastatteluihissa Veera kuvasi kohtaamistaitteessa vaikeaa asiaa: *“No on joku ollut vähän vaikeeta. No ainakin se viime kertanen vähän vaikee. Koska jopa siinä pörräisessä ei tiedä, siinä naamassa, että minkä kokoiseksi toinen tekee.”*

Arviointiaineistoni pohjalta huomioin erilaisia muutoksia lasten osallisuudessa toiminnan aikana. Ryhmän osallistujien havainnointiskaalassa (liite 2.) luvut olivat nousseet lähemmäksi neljää ja viittä, sosiaalisuus, tarkkaavaisuus ja keskittyminen, kiinnostus ja itsenäisyys, kohdissa. Tämän pohjalta voin todeta, että lasten itseilmaisu ryhmässä vahvistui, levottomuus väheni ja keskittyminen lisääntyi, itsenäisyys omilla valinnoissa ja teoissa lisääntyi sekä kiinnostus toimintaa kohtaan kasvoi. Itseilmaisun ja itsenäisyyden vahvistuminen näkyi siinä, että taidetyöskentelyn aikana lapsi toimi omilla valinnoissaan itsenäisesti sekä toisen lapsen kohdalla, lapsi rohkaistui pyytämään oma-aloitteisesti apua. Tämä näkyi myös virittäytymis- ja arvostuskierroksella omien mielipiteiden ja kokemusten esille tuomisen lisääntymisenä. Levottomuuden väheneminen lapsissa lisäsi keskittymistä omaan työskentelyyn sekä muiden kuuntelemiseen. Lasten kasvava kiinnostus toimintaa kohtaan ilmeni uteliaina kysymyksinä ja ryhmäkertojen odotuksena.

Toiminnan aikana mahdollistimme lapsille turvallisen rakenteen sisällä omia valinnan mahdollisuuksia ja osallistimme tämän kautta lapsia yhteiseen keskusteluun alkupiirissä. Lapset esimerkiksi valitsivat erilaisista taidekorteista kortin, joka kuvaa lapselle iloa tai värikorteista oman lempivärin. Valinnan mahdollisuuksia oli useita. Tämän jälkeen ryhmässä jaoimme kuvan kautta oman ajatuksemme ilosta tai jaoimme oman lempivärin ryhmän kesken. Osallistimme lapsia itseilmaisuun pienten lisäkysymysten kautta ja pyrimme tällä tavalla siihen, että kaikilla olisi tasavertainen mahdollisuus jakaa oma kokemus ryhmässä. Myös lapset auttoivat toinen toisiaan ryhmässä. Esimerkiksi jos kaveri ei tiennyt, miksi oli valinnut arvostuskierroksella toisen työn niin vieruskaveri auttoi. Ensin annettiin jokaisen miettiä itse ja sitten sai auttaa, jos kaveri halusi. Tämä kertoo siitä, että ryhmässä oli hyvä yhteishenki.

Voin hyvillä mielin todeta, että lasten osallisuuden vahvistumiselle löytyy konkreettista näyttöä ryhmässä. Lasten osallisuus ryhmän aikana on vahvistunut ja uskon, että olisi vahvistunut vielä entisestään, jos ryhmä olisi jatkunut pidemmän jakson ajan. Lasten osallisuuden vahvistumisen siirtymisestä lapsen arjen toimintaan, minulla ei ole valitettavasti kuin omat havaintoni. Oma havaintoni lapsista toiminnan jälkeen on, ulkopuolisena isojen ryhmän toimintaa havainnoiden, että eräs lapsista oli selvästi syksyn aikana puhjennut kukkaan ja loisti omassa elementissään esimerkiksi lasten yhteisissä leikeissä. Se, minkälainen vaikutus kohtaamistaitteella on ollut tähän, jää pohdittavaksi.

8.2 Minä lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana

”Päivähoidon suurissa ryhmissä vuorovaikutteinen toiminta on mahdotonta, mutta pienryhmätoiminnassa päästään lähemmäksi lasten maailmaa, jolloin mahdollistuu aito toimintaan perustuva lapsilähtöisyys. --- Toimintaa suunniteltaessa kasvattaja asettaa toiminnalle tavoitteet, jotka perustuvat oman lapsiryhmän tuntemukseen. Kasvattaja voi opettaa perustekniikoita, esim. värien käyttöä, mutta hänen pääasiallinen roolinsa on haastaja ja innostaja (Jantunen, M. 2011: 10).”

Oma osaamistavoitteeni oli kehittyä lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana. Toiminnan suunnittelu alkoi siitä, että havainnoin lasten vapaata leikkiä, kyselin lapsilta heidän toiveistaan Kohtaamistaideryhmää kohtaan ja tutustuin lasten henkilökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin. Varhaiskasvatussuunnitelmista näin lapsen tuen tarpeet ja kehitykselle asetetut tavoitteet, jotka olivat kirjattu tälle lukuvuodelle. Vaikka toiminnan suunnitteluvaiheessa koin tärkeäksi, että lapset pääsevät osallisiksi toiminnan suunnitteluun, joudun toteamaan, että lasten osallisuus jäi suunnittelussa vähäiseksi. Ennen ryhmän alkua kysyin lapsilta, mitä he halusivat ryhmässä tehdä, mutta ”miekkailun ja painimisen” toteuttaminen kohtaamistaideryhmässä kuulosti haastavalta. Tajusin, että lasten osallistaminen yhteisen toiminnan suunnitteluun olisi vaatinut enemmän aikaa ja lasten kokemuksen siitä, mitä kohtaamistaidetta on ja minkälaisia asioita siellä voisi tehdä. Näinpä toiminta suunniteltiin pitkälti minun ja ohjaajaparini yhteistyönä. Koen, että lapsilähtöisyys toimintaa suunniteltaessa näkyi siinä, että tutustuin lapsiin ja toiminta suunniteltiin lasten tarpeita tukevaksi.

Kehittyminen lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana näkyi myös toiminnan järjestämisessä. Mahdollistimme ohjaajaparini kanssa lapsille pienryhmässä tapahtuvaa kohtaamistaidetta toimintaa, jossa loimme lapsille edellytykset moniasitilliselle taidetyöskentelylle. Meidän roolissamme pyrimme mahdollistamaan lapsille turvalliset ja hyvät puitteet toimintaan ja haastamaan heitä sopivissa määrin moniaistilliseen taidetyöskentelyyn ja ryhmätoimintaan. Aikaisemmin lapsilähtöisyyttä käsittelevässä kappaleessa mainitsen aikuisen roolista lapsilähtöisessä toiminnassa, jossa aikuisen rooli ei ole olla auktoriteettina, vaan toiminnan mahdollistajana ja haastajana. Aikuisen tehtävänä on luoda edellytykset mielenkiintoiselle ja sitoutuneelle leikille, joka tuo lapselle turhautumisen sijaan tyydytystä. (Jantunen, M. 2011: 10.) Voisin verrata aikuisen tehtävää, luoda edellytykset mielenkiintoiselle ja sitoutuneelle leikille, kohtaamistaideteossa ohjaajan tehtävään luoda edellytykset mielenkiintoiselle ja sitoutuneelle toiminnalle, joka tuo lapselle turhautumisen sijaan tyydytystä. Havaintojeni ja lasten kertomusten mukaan lapset kokivat haastavuutta toiminnassa sekä iloisia ja hyvää mieltä tuottavia hetkiä. Lapset saattoivat epäillä onnistumisestaan työn suhteen, mutta olivat useammin ilahtuneita kuin pettyneitä lopputulokseen. Kenessäkään lapsessa ei näkynyt pidempiaikaisia turhautumisen merkkejä toimintaa kohtaan, vaikka toiminnassa oli tylsiä, turhauttavia ja itket-

täviäkin hetkiä, minkä lapset ilmaisivat suorana palautteena. Lasten haastatteluiden pohjalta voin todeta, että tarpeeksi haastava taidetyöskentelyteema lisää lapsen kiinnostusta työskentelyä kohtaan ja saa aikaan iloa ja hämmästyksen kokemuksia omassa työskentelyssä.

Kerttu arvioi omaa työskentelyään. Hän laitto ensin helmen epäröivän hymiön kohdalle ja lopuksi hymiön kohdalle, joka hymyilee iloisesti. Hän kuvasi omaa työskentelyään näin: *"Aluksi ajattelin et ei kai taa nyt oo liian huono, mut kyl tää on ihan hyvä. Loppujen lopuksi mulla jäi tosi hyvä mieli."* *"Miltä omenan tekeminen tuntui?"* *"Ihan tavalliselta",* kertoi Elina ja Sanna jatkoi: *"ja hauskalta. Vaikka omena oli aluksi vaikea, niin lopuksi oli hyvä mieli."*

Ohjaajaparini mukaan olen selviytynyt hienosti haastavan, mutta antoisan kohtaamistaitteen ryhmän toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta, joka vaati ohjaajalta paljon energiaa päiväkotiarjen keskellä. Olen toiminut sitoutuneesti ryhmän ohjaajana, olemalla aidosti kiinnostunut lapsista ja heidän tarpeistaan. Vaikka ryhmän alku- ja loppujärjestelyt päiväkotiarjen sisällä ovat tuoneet oman haasteensa kohtaamistaitteen ryhmään, olen suoriutunut näistä haasteista erittäin hyvin. Pystyn luomaan hektisen päivärytmin keskelle kiireettömän tilan. Ohjaajaparini havaintojen mukaan olen tehnyt suunnitelmallisesti havaintoa lasten vapaasta leikistä ja ohjatuista toimintatuokioista, huomioimalla lasten kertomuksia ja tunteita. Näitä tietoja/taitoja olen kyennyt soveltamaan ryhmän ohjauksessa sekä lasten kohtaamisessa. Hänen mukaansa olen saanut hienosti kontaktia lapsiin ja perheisiin sekä omaan hyviin vuorovaikutustaidot.

Oma roolini rohkeana ja johdonmukaisena ohjaajana vaatii lisää varmuutta, jonka uskon kasvavan kokemuksen ja ammattitaidon kasvun myötä. Ohjaajaparini tuki opinnäyteyöni ohjaajana sekä ohjaajaparinani on ollut suuri. Ohjaajaparini oli toteuttanut edellisenä keväänä kohtaamistaitteen ryhmän edellisen vuoden esikoululaisryhmälle. Häneltä sain arvokasta tietoa ajatellen tulevaa kohtaamistaitteen ryhmääme ja minulla oli turvallinen olo aloittaa ryhmä, kun ohjaajaparillani oli kokemusta kohtaamistaitteen ohjaamisesta lapsiryhmälle sekä muutenkin vankka kokemus taiteen tekemisestä, ohjaamisesta ja menetelmistä. Sain myös hyvin omaa tilaa suunnitella ja ohjata toimintaa. Yhdessä pohdimme ja keskustelimme ohjaukseni sujuvuudesta ja sain rakentavaa palautetta asioista, joihin voisin kiinnittää ohjauksessani huomiota. Koin parilta saamani palautteenannon merkittävänä ohjaukseni kehittymisen kannalta.

Ohjaajapariltani saamani palautteen mukaan toimin ohjaajana rauhallisesti ja pitkäjänteisesti. Tarvittaessa olen jämäkkä. Toimintakertojen aikana käyttämäni kieli ja äänenkäyttö parantuivat alkuun nähden. Alussa ohjeantoni oli epäselvää ja hennon äänen takia, lapset eivät aina malttaneet kuunnella ohjeita loppuun. Äänenkäyttöön minun tuli kiinnittää ohjauksessani erityistä huomiota. Ohjaajaparini neuvoi minua äänenkäytössä: Kiinnittämällä huomio-

ta äänen painatuksiin erilaisissa tilanteissa lapset jaksavat kuunnella paremmin. Kovassa meliässä voi auttaa, että hiljentää ääntä kuiskaamisen tasolle, niin että lapset joutuvat hiljentämään ääntä kuullakseen puheen ja vastakohtana äänenkäytön voimakkuus. Ohjauksessa voi käyttää draaman elkeitä, liioitella äänillä, käyttäen hyvää artikulaatiota sekä liikkeitä ja ilmeitä havainnollistamaan ohjausta. Loppukertoja kohti äänenkäyttöni oli parantunut ja kehonkieli osallistujia kohtaan oli hyvä. Sain myös rakentavaa palautetta negatiivisen palautteenannon kääntämisestä positiiviseksi kysymykseksi, jossa lapsella on mahdollisuus kertoa oma kokemus tapahtuneesta tapahtumasta, joka on saanut hänen mielensä maahan.

Ohjaajaparini totesi, että minulla on hyviä huomioita, etenkin lapsista, jotka jäävät syrjään toiminnassa. Tämä kohdistui arviointilomakkeen kohtaan, jossa oma osaamistavoitteeni oli kehittyä lapsilähtöisenä ohjaajana. Ystävällisyys lapsia kohtaan ja kykyni olla läsnä, lapsia varten on erittäin hyvä. Lasten osallistamisen kannalta voin lisätä auttavia kysymyksiä, jotta lapset pääsevät enemmän osallisiksi toimintaan. Oma innostukseni ryhmää kohtaan näkyi ohjauksessani ja kykyni tukea osallistujien itseluottamusta ja sitoutumista taidetyöskentelyssä oli hyvä. Muutamalla kerralla flunssa haittasi ohjaustani, joka näkyi väsymyksenä. Ohjaajana pysyin suunnitelmassa, mutta toiminnan edetessä olin myös valmis muuttamaan suunnitelmia ryhmää mukaillen. Kohtaamistaitteen virittäytymisessä ohjaajaparini neuvoi minua pohtimaan ajankäyttöä. Muutamilla kerroilla virittäytymistä ohjatessani olisin voinut käyttää enemmän aikaa virittäytymiseen.

Tärkeäksi osaksi opinnäytetyötäni koin lasten arvostamisen ja nähdyksi tulemisen, omana itsenään, omine ajatuksineen ja tunteineen, vahvuuksineen ja heikkouksineen. Tämä liittyy kehittymiseeni lapsilähtöisenä ohjaajana, johon kiinnitin paljon huomiota toiminnan aikana. Koen, että meidän molempien ohjaajien kohdalla välittyi lapsille viesti välittämisestä. Ohjaajina pyrimme kohtamaan lapsen yksilönä ja ymmärtämään hänen tarpeitaan. Jokaisen kerran aloitimme kysymällä mitä lapsille kuuluu. Lapset saivat vapaasti jakaa ryhmän kesken jonkun heille tärkeän asian, jos halusivat. Asetuimme lattialle lapsen tasolle, katsoimme silmiin ja omalla olemuksellamme pyrimme siihen, että lapsi voisi tuntea itsensä ryhmässä tärkeäksi ja arvokkaaksi. Oma kokemukseni huomioiduksi tulemisesta kohtaamistaitteen ohjaajakoulutuksessa tuntui hyvältä, joskus jännittävältä. Miltähän huomioiduksi tuleminen ryhmämme lapsista tuntui? Ensimmäisillä kerroilla havainnoin, että tunnelma oli jännittynyt. Mitä pidemmälle menimme ryhmäkerroissa, sitä varmemmin lapset uskalsivat tuoda esille todelliset piirteensä. Yhdeksän lapsen ryhmässä jokaisen lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen on äärimmäisen haastavaa. Monilla lapsilla on paljon asiaa ja kysymyksiä sekä tämän lisäksi on muistettava hiljaisempien lasten herkkäaistoinen huomioonottaminen. Useampi kerta haastoi ohjaajantaitojani, niin että olin aivan puhki ryhmäkerran jälkeen.

”Lapsilähtöisyys esiopetuksessa tarkoittaa esiopetusikäisen lapsen kehityksen tuntemista ja siitä lähtevää kehityksen tukemista ikäkautta vastaavalla tavalla--- kasvattaja tarvitsee tiedon lisäksi myös taitoa havaita lapsi - kykyä yksittäisen lapsen kohtaamiseen ja hänen tarpeittensa ymmärtämiseen” (Lautela 2011: 31).

Totean, että ennen kohtaamistaitteen ryhmän toteuttamista, minulla oli hyvin vähän tietoa esikouluikäisen lapsen kehityksestä ja tuen tarpeesta. Etsin kirjoista tietoa, mutta heikolla menestyksellä. Paljon kirjoitetaan vauvojen ja kouluikäisten lasten kehityksestä ja tuen tarpeista, mutta esikouluikään oli monessa kirjassa viitattu vain muutamalla virkkeellä. Ryhmäni lasten yksilöllisistä tuen tarpeista sain kuitenkin tietoa perehtymällä heidän varhaiskasvatussuunnitelmiin. Toiminnan aikana ja lapsia havainnoidessani minulle on kehittynyt ymmärrystä siitä, mitä esikouluikäinen lapsi tarvitsee sekä jälkepäin olen löytänyt muutaman hyvän kirjan esikouluikäisen lapsen kehityksestä. Lisäksi olen saanut lisää tietoa lapsilähtöisestä ja lasta osallistavasta toiminnasta ohjaajaparini, Saara Salon koulutuksen ja kirjojen kautta. Olen kyennyt yhdistämään saamaani tietoa käytäntöön ryhmässä esimerkiksi vuorovaikutusleikkien kautta. Uskon, että meidän ohjaajien lapsille antama huomio hellittelemällä ja laulamalla on tuonut vain positiivista lisää ryhmäämme. Lapset hakeutuivat ryhmän aikana aikuisen lähelle, hakivat hellyyttä ja varmistivat, että heidät huomataan. Lasten asenne omaa ryhmää kohtaan oli suurimmaksi osaksi positiivista. Tuukka totesi esikoululaisten loppuhaastattelussa että: *”Kaikista kivointa oli olla koko ryhmän kanssa”* ja Ida kertoi: *” Et kun kaikki kaverit on paikalla, on kivaa”*. Kyetäkseni ensi kerralla paremmin tukemaan lasta, hänen ikäkautta vastaavalla tavalla ja vastata lapsilähtöisyyteen ohjaajana, ymmärrän, että minun tulee tuntee lapsen kehitysvaiheet.

Yksi eettinen haaste toiminnassa oli arvostuskierros. Kuinka huomioida lapsia tasavertaisesti ja varmistaa, että jokainen lapsi saa arvostusta osakseen. Tämä osuus kohtaamistaitteessa vaatii ohjaajalta syvää ammattitaitoa herkistyä lapsen tarpeille. Koen, että omalta osaltani arvostuskierrokseen tulee vielä enemmän kiinnittää huomiota jatkossa kohtaamistaideryhmiä ohjatessa ja kehittää menetelmiä, joita voi käyttää, jos sanat tuntuvat vaikeilta. Lapselle ei voi jättää vastuuta siitä, kuinka hän kykenee arvostamaan toisen lapsen työtä, vaan ohjaajan tulee olla valppaana ja kannustaa lasta löytämään kauniita asioita toisen työstä. Huomasin, että lapsille tarinan kertominen toisen työstä oli toimiva menetelmä arvostuskierroksella.

Elina ja Sanna kertoivat arvostuskierroksesta: ” On ihan helppo olla hiljaakin. Välillä on hankala jos ei tiedä.. Mä sanoin aurinkoinen ku siin työs oli keltaista” Sanna jatkoi: ” Ihan helpo puhua ja pälpättää”. Miltä toisen kertoma tarina sinusta tuntui? ”Se oli ihan hauska” sanoi Elina ja Sanna jatkoi: ”Hauskalta tuntui kun Veera kertoi”.

Kohtaamistaideryhmä yhdeksälle lapselle on suuri ryhmä. Viisivuotiaiden kohtaamistaideryhmissä oli kuusi lasta ja ryhmäkoko oli sopivampi ja tuki lapsilähtöisempää toimintamuotoa. Koen itse, päiväkodin aikaisempaan työntekijänä ja harjoittelijana, että kohtaamistaideryhmän toteuttaminen oman työn sisällä on vaativa prosessi toteuttaa, sillä päiväkodissa on hektinen rytmi. Kohtaamistaiderekertojen reflektointi vie oman aikansa ja tämä olisi kokemukseni mukaan parhain tehdä välittömästi ryhmäkertojen jälkeen, jotta toiminta on vielä tuoreessa muistissa. Sen lisäksi kohtaamistaidereissa arvioidaan omaa ohjausta (liite 3.) sekä lapsen aktiivisuustasoa (liite 2.) ryhmän aikana ja näiden lomakkeiden täyttäminen vie oman aikansa. Tein jokaiselle esikoululaiselle oman kohtaamistaidere osallistujakansion, johon kirjasin omia havaintojani lapsesta kohtaamistaidere ryhmässä. Kansioon tuli myös kuvia kohtaamistaiderekerroilta, joissa oli kuvatekstejä ja lapsen omia autenttisia kommentteja ryhmäkertojen aikana. Viimeisellä kohtaamistaidere kerralla lapset painoivat omiin kohtaamistaidere kansioihin omat jalanjäljet. Toivon, että kansion kuvien ja kertomusten kautta vanhemmat ja lapsi saivat yhteisen kokemuksen kohtaamistaidereesta ja siitä, mitä heidän lapsensa on ryhmässä tehnyt ja kokenut.

Kuva 20: Varpaanjälkiä

Kymmenen kerran kohtaamistaidere ryhmän toteuttaminen on ollut intensiivinen, haastava sekä antoisa kokemus. Ryhmä kasvatti ohjaajuuteen ja antoi aihetta pohdintaan. Edellä kuvattujen omien ja ohjaajaparini havaintojen valossa koen, että olen edennyt omassa tavoitteessani kehittyä lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana. Kohtaamistaidere ryhmän ohjaajana toimiminen on vahvistanut taitojani tukea lasten itseilmaisua ryhmässä sekä toimia innostavana ohjaajana. Onnistumisen ja epäonnistumisen kokemusten myötä olen tietoisempi siitä, mikä

edistää lapsilähtöistä ja osallistavaa toimintaa sekä mihin tulee jatkossa kiinnittää enemmän huomiota, jotta toiminta voisi olla vielä lapsilähtoisempää ja osallistavampaa.

9 Toiminnan eettisyys ja luotettavuus

Ohjaamisen ja kohtaamisen etiikkaa olen arvioinut läpi koko työni, mutta tässä kappaleessa pureudun vielä opinnäytetyöni toiminnan eettisyyteen ja luotettavuuteen kohdistuviin teki-jöihin. Työni suunnitelmavaiheesta asti koin, että haluaisin tuoda lasten oman kokemuksen koostamistaitteen ryhmään osallistumisesta näkyville työssäni. Tämä tarkoitti sitä, että lasten huoltajilta kuin myös lapsilta itseltään oli kysyttävä lupaa toiminnan ja tuotosten valokuvaamiseen ennen ryhmän alkua. Lähetin esikoululaisten vanhemmille lupakyselyn lapsen osallistumisesta ryhmään, jossa kuvasin lyhyesti koostamistaitteen toimintaa. Kyselyssä kysyin lupaa toiminnan ja tuotosten valokuvaamiseen dokumentoinnin ja kirjallisen työni tueksi ja elävöittämisiksi. Lapsilta kysyin lupaa valokuvaamiseen suullisesti ryhmän ensimmäisellä kerralla. Kerroin myös, että kirjoitan toiminnasta ja lasten kokemuksista koulutyötä, johon kerään muistiinpanoja ryhmäkertojen aikana. Kysyin lapsilta lupaa haastatella heitä ryhmäkertojen välissä ja lopussa. Ryhmän toiminnan aikana otin huomioon lasten mielipiteet ja kunnioitin niitä. Esimerkiksi eräänä kertana, taidetyöskentelyn aikana, kuljin kamera kädessä huoneessa ja olin ottamassa kuvaa erään lapsen työskentelyvaiheesta. Lapsi pyysi, ettei hänen tuotostaan kuvattaisi, ennen kun teos olisi kokonaan valmis. Kunnioitin hänen pyyntöään ja valokuvasimme tuotoksen vasta, kun se oli täysin valmis ja lapsi tuli teostaan itse esittelemään.

Raporttini toimintavaiheen kuvaamisessa olen tarkkaan harkinnut, miten otan lapset esille kertomuksessani, kunnioittaen lasten yksilöllisyyttä ja kokemuksia ryhmässä. Työssäni lasten nimet on muutettu yksityisyyden turvan suojaamiseksi. Lasten kokemukset ryhmässä ovat ainetlaatuksia ja heidän omiaan. Olen pyrkinyt kuvaamaan kokemuksia ja mielteitä kunnioittavalla ja arvostavalla tavalla, joka ei analysoi lapsia eikä heidän tuotoksiaan. Vapaaehtoisuuden näkökulmasta voidaan ajatella, että tutkimukseen osallistuja antaa tutkijalle lahjan osallistuessaan tutkimukseen. Vähintä mitä tutkija voi tehdä, on antaa arvo lahjalle, omilla tekemisillään, kunnioittaen tutkittavien ihmisarvoa. (Kuula 2006: 137.) Oman työni näkökulmasta toimintaan osallistuvaa lasta tulee kunnioittaa ja arvostaa halusta osallistua ja tuoda kokemuksensa ryhmään, joka on arvokasta tietoa minulle.

Lasten havainnoinnissa käyttämäni lomake (liite 2.) on Marju Grönholmin muokkaama arviointilomake lapsille soveltuvaksi, jota hän käytti omassa lapsille suunnatussa toiminnallisessa opinnäytetyössään. (Grönholm 2010: 88.) Lomakkeen alkuperäinen versio on koostamistaitteen kehittämistoimintaan luotu arviointilomake, joka on suunnattu vanhustyöhön. Lomakkeen olen itse kirjoittanut puhtaaksi versioksi.

Olen myös työni kirjoittamisvaiheessa pohtinut kuinka luotettavia lasten antamat haastattelut ovat työni kannalta. Lapsille tekemäni loppuhaastattelut tapahtuivat lasten leikkien keskellä ja monella lapsista oli luonnollisesti kiire päästä takaisin kesken jääneen leikin pariin. Monen lapsen kohdalla haastattelusta saama anti jäi suppeaksi. Koen, että kaikista antoisimmat ja avoimimmat olivat lasten jakamat kokemukset ryhmän toiminnan sisällä.

Opinnäytetyöni työelämän yhteistyökumppanin pyynnöstä en ole maininnut päiväkodin nimeä tai yhteistyöhenkilöideni nimiä työssäni. Tutkimuslupahakemuksesta olen poistanut nimi-, yhteys- ja paikkatiedot ja merkinnyt ne kirjaimella X.

10 Yhteiskunnallinen näkökulma

Lasten osallisuudesta ja lapsilähtöisestä toiminnasta sekä yhteisöllisyydestä ja syrjäytymisen ehkäisemisestä puhutaan paljon varhaiskasvatuksen alueella. Lastentarhanopettajaliiton julkaisemissa lehdissä käsitellään sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen teemoja. *”Kulttuurisesti kestävä kehitys merkitsee luovuuden ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta sekä vuorovaikutuksen edistämistä kulttuurien sisällä ja niiden kesken”* (Laine 2013: 3). Lisäksi taide- ja kulttuuritoimintaa pyritään lisäämään monissa sosiaali- ja terveysalojen toimipaikoissa, myös varhaiskasvatuksen puolella, erilaisten hankkeiden ja projektien myötä. Lastentarhanopettaja ja varhaiskasvatuksen dosentti Marjatta Kalliala on iloinen siitä, että päivähoito ja varhaiskasvatus pääsevät hallinnollisesti opetus- ja kulttuuriministeriöön. Hän toivoo, että asenteet muuttuisivat ja päähuomio siirtyisi nykyistä voimakkaammin lapsiin uuden varhaiskasvatuslain myötä. Hän kannustaa *”elinvoimaista ja omaleimaista”* varhaiskasvatusta, jossa on mukana muun muassa leikkiä, musiikkia, liikuntaa, draamaa ja taidekasvatusta. Korkealaatuinen varhaiskasvatus tukee perheitä kasvatustyössä ja ehkäisee nuorten syrjäytymistä. (Kalliala 1/2013: 14-16.)

Taiteen ja kulttuurin yhteyttä ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin on tutkimuskirjallisuudessa tuotu esille monessa eri ulottuvuudessa. Hanna-Liisa Liikasen mukaan taide- ja kulttuuritoiminnassa voidaan nähdä neljä tekijää, jotka vaikuttavat ihmisen hyvinvointiin. Ensimmäisenä taide on elämys, jolla on virittävä ja rikastuttava vaikutus sellaisenaan. Toiseksi taide on yhteydessä parempaan terveyteen ja hyvään elämän kokemuksiin. Kolmanneksi taide- ja kulttuuritoiminnan kautta syntyy yhteisöllisyyttä ja verkostoja, joiden avulla oman elämän hallitseminen voi paremmin. Neljänneksi taide, arkkitehtuuri ja sisustaminen luovat ympäristöstä viihtyisämmän ja virkistävemmän paikan, joka voi edesauttaa kuntoutumisessa. (Hyypä & Liikanen 2005: 113.)

2000- luvulla Suomessa terveystieteet nähdään kokonaisvaltaisena ja kulttuuriin sidottuna. Terveiden ja kulttuurin alue-erot ja yhteiskunnallinen luonne ovat ongelmallisia. Hyvinvoin-

nin edistämässä sovelletaan valtaistamisen (empowerment) ja osallistamisen (participation) ohjelmaa, jossa on kyse yhteisön toiminnan vahvistamisesta ja osallisuuden lisäämisestä, joka lähtee ihmisen omista voimavaroista ja omaehtoisesta toiminnasta. Tämä perustuu positiiviseen terveystieteeseen terveyden edistämässä, jonka painopiste on terveyttä suojaavien tekijöiden vahvistamisessa ja ylläpitämisessä. Ihmisten hyvinvointia lisäävä vaikutus perustuu valtaosin juuri sosiaaliseen osallistumiseen, jossa terveys nähdään jokaisen ihmisen omana kokemuksena omasta kokonaistilastaan. Ihmisen oma kokemus siitä, kuinka hän on tasapainossa omalle elämälleen asetettujen tavoitteiden kanssa, määrää hyvinvoinnin tilan. (Hyypä & Liikanen 2005: 34- 35, 40 -41.)

Varhaislapsuuden turvallisilla ja turvattomilla kokemuksilla on vaikutusta siihen, miten lapsi omaksuu ympäröivän kulttuurin ja myöhemmin löytää paikkansa sosiaalisessa ja kulttuurisessa yhteisössä. Tätä tukee John Bowlbyn kiintymysteoria varhaislapsuuden turvallisuuden tarpeesta, joka kehittyy lapsen ja häntä hoitavan aikuisen tunnesuhteesta. Jos lapselle on muodostunut kulttuuri- ja taide-elämysten myönteisten kokemusten perusta, hän kykenee ilmaisemaan tunteistaan, hänen mielikuvituksensa on rikasta ja lapsi kykenee nauttimaan kulttuuri- ja taide-elämyksistä. (Hyypä & Liikanen 2005: 64- 65, 67.)

Lähivuosina on perustettu kasvavissa määrin erilaisia toimintaohjelmia ja hankkeita tukemaan taide- ja kulttuuritoimintaa. Vuodesta 1992 alkaen Suomi on osallistunut Unescon ja Yk:n kulttuurikehityksen vuosikymmenen aikana syntyneeseen kansainväliseen Terveyttä kulttuurista - hankkeeseen. Hanke on moneen kertaan muuttanut muotoaan virkistys- ja taiteilijavierailuista, itsenäiseksi taiteen tekemiseksi ohjatuissa ryhmissä tai yksin määräaikaisten projektien voimin. Sosiaali- ja terveydenhuollon piiriin on lisätty taide- ja kulttuuritoiminnan esteettisiä tavoitteita, joilla pyritään kohentamaan ihmisten elämys- ja kokemusmaailmaa tasarvoisesti. (Liikanen 2010: 33.) Opetusministeriö käynnisti vuonna 2010, osana valtioneuvoston terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa, poikkihallinnollisen Kulttuurin ja hyvinvointivaikutusten toimintaohjelman, joka sai nimekseen myöhemmin Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - toimintaohjelma. (Liikanen 2010: 10.) Lisäksi Voimaa taiteesta hanke (2010 - 2013) on Tampereen yliopiston tutkivan teatterityön keskuksen hallinnoima hanke, joka on toteutettu yhdessä Laurea ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman luovien alojen suuntautumisvaihtoehdon kautta. Hanke tukee hyvinvointialalla tapahtuvaa taiteen soveltavien menetelmien käyttöä muun muassa kehittämällä uudenlaisia taidelähetoisiä palveluita. (Tampereen yliopisto 2013: 2.)

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2010- 2014 -toimintaohjelman päämääränä on kulttuurin ja taiteiden keinoin edistää terveyttä ja hyvinvointia sekä lisätä osallisuutta yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansalliset politiikkaohjelmat sekä kehittämistavoitteet tähtäävät ennakoivaan ja ehkäisevään toimintaan sekä varhaiseen

puuttumiseen osallisuuden lisääntymiseksi, syrjäytymisen vähenemiseksi sekä hyvinvoinnin ja terveyden parantamiseksi. Toimintaohjelman tavoitteena on varhaislapsuudesta alkaen kulttuurisen sensitiivisyyden lisääminen. Luovat voimavarat, vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa, osallisuus ja omat elämykset mahdollistavat voimaantumisen ja itsensä kehittämisen. Taiteen ja kulttuurin kautta ihminen pääsee kosketukseen toisten ihmisten ja yhteisöjen kanssa. (Liikanen 2010: 10, 25.)

Koen, että oma Kohtaamistaiteen ryhmämme lukeutuu ennakoivaan ja ehkäisevään toimintaan varhaiskasvatuksen alueella, lisäten osallisuutta lapsiryhmän kesken. Esikouluopetuksen ennaltaehkäisevässä toiminnassa painotetaan oppimisvaikeuksien ja oppimisen esteiden ennaltaehkäisyä ja varhaista tunnistamista. Ennaltaehkäisevän toiminnan painopiste on oppijan vahvuuksien tukemisessa, myönteisissä oppimiskokemuksissa ja kannustavassa palautteessa. (Lastentarhanopettajaliitto.) Ryhmässämme yhdistyivät niin lapsen vahvuuksien havaitseminen ja niiden tukeminen kuin kannustava palautteen anto. Ryhmämme myös täsmensi kulttuurisen sensitiivisyyden lisäämistä. Toimintamme oli monipuolista ja aistillista taidetoimintaa, jossa lapset pääsivät kosketukseen erilaisten ja erituntuisten taidemateriaalien kanssa ja luomaan ja jakamaan teoksia muun ryhmän kanssa.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - toimintaohjelma toteaa, että taide ja kulttuuri tulee ottaa huomioon kaikilla koulutusasteilla, sillä nämä ovat osana ihmiseksi kasvamista. Sosiaalityössä toiminnallisten ryhmien perustaminen on yksi kulttuurillisista menetelmistä, jossa ryhmät kokoontuvat säännöllisesti. Näin ehkäistään yksinäisyyttä ja turvattomuutta. (Liikanen 2010: 20, 40.) Omalla koulutuslinjallani on ollut mahdollisuus integroida sosionomiopintoihini taidepainotteisia opintojaksoja. Lisäksi olen kouluni kautta kouluttautunut kohtaamistaiteen ohjaaja. Olen kiitollinen siitä, että minulle on ollut tämä mahdollisuus. Opinnoissani olen itse saanut konkreettisesti kokea taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksen omassa jaksamisessani sekä mahdollistaa lapsille kohtaamistaiteen ryhmän järjestämisen kautta saman kokemuksen.

11 Loppusanat

Nyt on kulunut noin puoli vuotta oman Kohtaamistaideryhmän toteutuksesta ja muistelen ryhmää lämmöllä. Koko opinnäytetyöprosessiin on mahtunut monenlaisia tunteita, ajatuksia ja kokemuksia. Kun peilaan ammatillista osaamistani ennen opinnäytetyöni aloittamista tähän hetkeen, voin havaita, että siinä on tapahtunut kehitystä. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sain soveltaa oppimiani asioita ja havaita, mitkä suunnitelmani toimivat hyvin lasten kanssa ja mitkä eivät. Koko tämän opinnäytetyöprosessin ajan olen oppinut uutta niin ryhmän ohjaamisesta kuin raportin kirjoittamisesta. Kuinka kirjoittaa tekstiä niin, että se avaisi lukijalle mahdollisimman luontevasti toiminnan eri vaiheita ja pitäisi lukijan

mielenkiinnon yllä? Tätä olen pohtinut läpi raportointivaiheen. Lisäksi olen käynyt jatkuvaa reflektointia ja eettistä pohdintaa läpi koko opinnäytetyöprosessin, jonka toivon välittyvän tekstistäni lukijalle. Koko vuoden ajan, jota olen työtäni tehnyt, olen törmännyt uusiin ajatuksiin ja saanut uusia kokemuksia sekä tiedon jano on ollut suuri. Myös erilaisten tunteiden kirjo, on ollut osa prosessia. Näiden ajatusten, ideoiden ja tunteiden läpikäyminen ja selkeä jäsentäminen lukijalle ymmärrettäväksi ovat tuoneet omat haasteensa raportointivaiheeseen. Omien ajatusten, tunteiden ja kokemusten jakaminen ohjaajaparini kanssa on ollut helpottavaa ja omia ajatuksia selkeyttävää. Lisäksi tämä on tuonut monipuolista näkökulmaa keskusteluihimme ryhmän suhteen.

Opinnäytetyöprosessi on ollut laaja ja aikaa vievä kokonaisuus, jonka aloitin vuosi sitten toukokuussa. Oma innokkuuteni ja vastuuntuntoisuuteni ryhmää kohtaan on vienyt prosessia eteenpäin, niin ilon kuin haasteen hetkinä. Kunnianhimoisena tavoitteenani oli palauttaa työni puoli vuotta aikaisemmin. Lopullisen version palauttamista on pitkittänyt ajan puute, työn ja koulun yhdistäminen sekä henkilökohtaisessa elämässäni tapahtuneet muutokset. Jonkun näköinen täydellisyyden tavoittelu ja halu saada työstäni omannäköiseni, ovat myös olleet osa syynä tähän.

Raportointivaiheen aikana olen pohtinut olisiko opinnäytetyön tekeminen yhdessä toisen opiskelijan kanssa ollut helpompaa sen vuoksi, että jatkuvasti mielen sisällä virtaavat ajatukset olisi voinut jakaa toisen kanssa. Tärkeänä apuna ajatusten juoksuun on ollut oppimispäiväkirja, jota olen kirjoittanut läpi opinnäytetyöni suunnittelu- ja toimintavaiheen ja näihin ajatuksiin ja kokemuksiin olen pystynyt palaamaan raportointivaiheessa. Opinnäytetyöprosessin dokumentoinnin tukena toimiva opinnäytetyöpäiväkirja on henkilökohtainen, sanallisessa tai kuvallisessa muodossa oleva dokumentoinnin lähde. Opinnäytetyöraporttini toiminnallisen tuotoksen kuvaaminen nojautuu muistiinpanoihini. Täytyy myöntää, että vaikka kirjoitin oppimispäiväkirjaa, niin pohdintoja ja eteen tullutta tärkeää kirjallisuutta löytyi niin kalenterin ja erinäisten paperilappusten kuin tietokoneen ja puhelimen muistista. Ajatuksia ja eteen tulevia ideoita tuli jatkuvasti opinnäytetyötä tehdessä ja järjestelmällinen muistinpanojen tekeminen tuntui haasteelliselta.

Minua ovat aina kiinnostaneet vaihtoehtoiset ja luovat menetelmät lasten ja ylipäätään erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssa toimiessa. Oma kokemukseni on, että luovat taidepainotteiset toiminnat tuovat iloa ihmisten elämään ja näin ollen lisäävät hyvinvointia. Lapsilähtöisyys ja lasten osallisuus liittyvät kiinteänä osana luovien menetelmien periaatteisiin. Tämän vuoksi opinnäytetyöni tavoitteet kohdistuivat lapsen osallisuuden vahvistamiseen ja kehittymiseeni lapsilähtöisenä ja osallistavana ohjaajana. Omat kokemukseni ryhmään kuulumisesta ovat olleet parhaimmillaan voimaannuttavia ja tuoneet minulle kokemuksen omasta arvokkuudesta. Tämän saman kokemuksen halusin siirtää

Kohtaamistaitteen ryhmäämme pyrkimällä vahvistamaan lasten osallisuutta ja kokemusta siitä, että jokainen on arvokas omana itsenään.

Havaintojeni ja kokemusteni, lasten kokemusten ja teorian valossa voin havaita, että Kohtaamistaitteella on positiivisia vaikutuksia lapsen osallisuuden vahvistumisessa, mikä lisää lapsen kykyä ajatella itsenäisesti ja kasvattaa lapsen itseluottamusta sekä yhteisössä toimimisen taitoja. Työni ideologian ja vaikutusten liittäminen laajempaan yhteiskunnalliseen kokonaisuuteen, hyvinvointipolitiikkaan, nostaa Kohtaamistaidetoiminnan tärkeäksi ja tarkoituksenmukaiseksi toiminnaksi ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavana tekijänä. Oman Kohtaamistaideryhmäni osalta näen toimintamme merkityksen tärkeänä lapsen hyvinvoinnin edistäjänä, joka on mahdollistanut lapsille ilon ja onnistumisen kokemuksia ja kokemusten jakamista yhdessä ryhmän kesken. Tulevaisuudessa, mihin ikinä päädynkään opintojeni päätyttyä, toiveenani olisi jatkaa Kohtaamistaidetoiminnan sekä muutenkin luovien toimintojen toteuttamista ja kehittää ohjaamistaitojani vielä syvemmälle tasolle. Opinnäytetyöni on vienyt minua taas askeleen eteenpäin elämässäni. Kiitos tästä kuuluu ryhmäni lapsille ja heidän vanhemmilleen, ohjaajaparilleni, päiväkodin johtajalle sekä opinnäytetyöni ohjaajalle.

Lähteet

- Arhinmäki, P. 2/2013. Lastenkulttuuri lisää moninaisuutta. Teoksessa Liimola A. (toim.) Lastentarha-lehti. Lastentarhaopettajaliitto. Helsinki: Punamusta.
- Grönholm, M. 2010. Kohtaamistaidetta lapsille. Tunteiden tunnistamisen ja niiden ilmaisun tukeminen. 2010. Vantaa. Viitattu 7.5.2013.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22452/Gronholm_Marju.pdf?sequence=1
- Hyyppä, M. & Liikanen, H. 2005. Kulttuuri ja Terveys. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Jantunen, M. 2011. Lapsilähtöinen kasvatusta. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Jantunen, T. 2011. Lapsilähtöinen kasvatusta ja kasvatustieteen perinne. Teoksessa Jantunen, T. Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Jernberg, Ann M. & Booth, Phyllis B. 2003. Theraplay- vuorovaikutusterapian käsikirja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Kalliala, M. 1/2013. Varhaiskasvatusta tuhannen taalan paikka. Teoksessa Liimola A. (toim.) Lastentarha-lehti. Lastentarhaopettajaliitto. Helsinki: Punamusta.
- Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Laine, M. Kulttuurisesti kestävä kehitys varhaiskasvatusta- seminaari. Mitä on kulttuurisesti kestävä kehitys? Suomen kulttuuriperintökasvatusta seura. Viitattu 4.5.2013.
http://www.okka-saatio.com/liitetiedostot/Mitä_on_kulttuurisesti_kestävä_kehitys.pdf
- Laine, Kaarina & Tähtinen, Juhani 1999. Oppimisen ohjaaminen esi- ja alkuopetuksessa. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos ja opettajankoulutuslaitos, Painosalama Oy.
- Lastentarhaopettajaliitto. 2012. Esiopetusta. Forssa print.
- Lautela, R. 2011. Esiopetusta lähtökohtia. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Liikanen, H. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 - 2014. Opetusministeriö, Kulttuuri- liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Viitattu 4.5.2013.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>
- Makkonen, E. 2005. Leea Virtasen lastenperinne-tutkimukset ja uusi lapsuustutkimus. Teoksessa Saarikoski, H. (toim.) Leikkikentiltä - Lastenperinteen tutkimuksia 2000- luvulta. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Mattila, K. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Juva: Bookwell Oy.
- Opetus- kasvatusta- ja koulutusalojen säätiö.
- Opetushallitus 2010. Esiopetusta opetussuunnitelman perusteet. Tampere: Juvenes Print- Tampereen Yliopistopaino Oy. Viitattu 12.8.2012.
http://www.opi.fi/download/131115_Esiopetusta_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf
- Opetusministeriö. 2010. Lasten kulttuuripoliittisen ohjelman toteuma. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Viitattu 28.5.2012.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/tr6.pdf?lang=fi>

Pusa, T. 2010. Esipuhe. Teoksessa Pusa, T. (toim.) Kohtaamistaiteen iloa! Active Art pilotoinnista kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pusa, T. 2010. Taidelähtöinen vuorovaikutuksellisuus Active Art- työkentelyssä. Teoksessa Pusa, T. (toim.) Kohtaamistaiteen iloa! Active Art pilotoinnista kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pusa, T. 2012. Taiteinen tieto. Taide tietämisenä ihmisten välillä. Teoksessa Pusa, T. & Niiniö, H. Kohtaamistaide hyvinvointia edistämässä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pääjoki, T. 2007. Lasten ja aikuisten kulttuurinen leikki. Teoksessa Bardy M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen P. (toim.) Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisu 106/ 2007. Keuruu: Otava.

Rankanen, M. 2012. Taiteen ja terapien vuoropuhelu. Teoksessa Pusa, T. & Niiniö, H. Kohtaamistaide hyvinvointia edistämässä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Riihelä, M. 2004. Saduttamalla jakamiseen. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Ruokonen, I., Rusanen, S. 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa - Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Sinkkonen, J. 2004. Luovat leikit ja taiteellinen kasvatus. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Talentia 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Painotalo Auranen Oy.

Tampereen yliopisto. Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tammeprint 2013.

Turja, L. 2012. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala E. & Turja, L. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy.

Venninen, T., Leinonen, J., Ojala, M. 2010. "Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi". Tutkimusraportti. Socca- pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus: Kopioniini.

Virkki, P. 2/2012. Lapset mukaan päiväkotien suunnitteluun. Teoksessa Liimola A. (toim.) Lastentarha-lehti. Lastentarhaopettajaliitto. Helsinki: Punamusta.

YK:n lastenoikeuksien sopimus. Unicef. Viitattu 12.8.2012.
http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf

Painamattomat lähteet

Opinnäyteyöni toteutuksessa toimineen päiväkotiorganisaation esitelmälehti.

Salo, S. 3.10.2012. Emotionaalisen saatavilla olon merkitys päivähoidossa. Koulutusmateriaali. Haaga Helia, Pasila. Järjestäjä Yhteistyökumppanini toiminut päiväkotiorganisaatio.

Kuvat

Kuva 1: Lapset lähettävät kirjeitä	27
Kuva 2: Lasten yhteinen maalaus	27
Kuva 3: Tunnelmaa alkupiirissä.....	28
Kuva 4: Valmiit kuumailmapallot	31
Kuva 5: Moniaistillinen virittäytyminen syksyyn, tunnustelua ja tutkimista	33
Kuva 6: Ystävyyden omena	34
Kuva 7: Värien kirjoja	34
Kuva 8: Värikortteja.....	36
Kuva 9: Lasten tuottamia värejä	36
Kuva 10: Booa- käärme	41
Kuva 11: Tyttö.....	41
Kuva 12: Lasten yhdessä rakentama päiväkotii.....	42
Kuva 13: Väriä ja meininkiä	45
Kuva 14: Valmiit teokset arvostuskierroksella	45
Kuva 15: Tunnustelua varpailla.....	48
Kuva 16: Hassut värikkäät varpaat	49
Kuva 17: Ryhmää kuvaavat värit	50
Kuva 18: Lasten tekemät kansiot	50
Kuva 19: Kohtaamistaiteen tila.....	53
Kuva 20: Varpaanjälkiä	59

Liitteet

Liite 1. Lupakysely lasten vanhemmille

Hei Vanhemmat!

13.8.2012

Olen Tanja Hyyrynen, Laurea ammattikorkeakoulusta keväällä 2013 valmistuva sosionomiopiskelija, lastentarhanopettaja. Olen suuntautunut luoviin toimintoihin (liikunta, tanssi ja kuva). Suoritan kymmenenviikkoisen harjoitteluni X ryhmässä ja tarkoituksenamme on toteuttaa syys-marraskuun aikana pienryhmissä toteutettava kohtaamistaitteen ryhmä 5-6-vuotiaille yhdessä lastentarhanopettaja X:n kanssa. Olemme valmistuneet yhdessä kohtaamistaitteen ohjaajiksi keväällä 2012. Tämä esikoululaisten kohtaamistaitteen ryhmä on toiminnallisen oppinäyteyöni aihe.

Toiminnallisen oppinäyteyöni aiheena on Kohtaamistaidetta lapsille. Toiminta pohjautuu Japanilaiseen Clinical Art- menetelmään, joka on kantautunut Suomeen vuoden 2006 alussa. Tätä kehitystyötä on tehty Laurea ammattikorkeakoulun, Vantaan- ja Espoon kaupungin ja japanilaisen Tohoku Fukushi Universityn yhteistyönä. Toiminta tähtää arvostavaan kohtaamiseen ryhmässä taiteen moniaistisin keinoin, mahdollistaen lapsen osallisuuden, tekemisen ilon, hämmästyksen ja yhdessä kokemisen turvallisessa ja lasta arvostavassa ympäristössä. Toiminnan tarkoituksena on tukea lasta omiin valintoihin ja vahvistaa lapsen arvostusta itseään ja toisia kohtaan.

Toiminta toteutetaan ajalla 7.9.-9.11.2012, joka perjantai klo 9.30-11. Ohjaajina toimivat ryhmän lastentarhanopettaja X ja minä. Olemme valmistuneet yhdessä kohtaamistaitteen ohjaajiksi keväällä 2012.

Dokumentoinnin sekä kirjallisen työni tueksi ja elävöittämiseksi valokuvaisin toimintaa ja lasten tuotoksia, mikäli lapset tätä haluavat. Kuitenkin niin, että lasten kasvot eivät ole tunnistettavissa kuvista. Valmis oppinäytetyöni raportti julkaistaan Internetissä sijaitsevassa Theseus-tietokannassa, joka on ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto (osoite: www.theseus.fi), jossa se on mahdollisuus lukea.

Toimintakertojen suunnittelun tueksi ja kehittämiseksi parhaalla mahdollisella tavalla vastaamaan lapsen tarpeita, olisi tärkeää, että minulla olisi mahdollisuus tutustua lapsen omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Opinnäytetyö raporteissa, seminaareissa sekä muissa yhteyksissä en tule mainitsemaan yksittäisten henkilöiden nimiä, asuinpaikkaa tai muita henkilöön viittaavia tietoja.

Täten pyydän teiltä lupaa siihen, että lapsenne saa osallistua yhdessä muun ryhmän kanssa kohtaamistaitteen ryhmään sekä lupaa toiminnan ja töiden valokuvaamiseen toimintakertojen aikana, mikäli lapsi tähän myös itse suostuu. Pyydän myös suostumusta saada tutustua lapsenne omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka on tukena toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa vastaamaan lapsenne kehitystä ja tarpeita.

___ Kyllä, lapseni saa osallistua kohtaamistaitteen ryhmään, hänen toimintaa ja tuotoksiaan on mahdollisuus kuvata lapsen omasta halusta sekä annan luvan lapseni varhaiskasvatussuunnitelman lukemiseen

___ Ei, en anna lupaa lapseni osallistua kohtaamistaitteen ryhmään, toiminnan ja töiden valokuvaamiseen sekä lapseni varhaiskasvatussuunnitelman lukemiseen

Lapsen nimi _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Syksyisin terveisin

Tanja Hyyrynen

tanja.hyyrynen@laurea.fi

Mikäli teillä on kysyttävää edellämainittuun liittyen, voitte ottaa minuun yhteyttä sähköpostitse. Vastaan mielelläni! Työtäni ohjaa Laurea - ammattikorkeakoulun lehtori X.

Liite 2. Osallistujien havainnoinnin arviointiskaala

LAPSILLE SOVELLETTU LOMAKE, Marju Grönholm

Osallistujien havainnoinnin arviointiskaala: Lapsen osallisuus ja työskentelyn aikana ilmennyttä

- Tarkkaavaisuus
 - 1 Poissaoleva, tekee muuta
 - 2 Ei jaksa kiinnostua
 - 3 Ajoittain osoittaa kiinnostusta
 - 4 Kiinnostunut ja keskittynyt
 - 5 Erittäin keskittynyt työskentelyyn

- Itsenäisyys/ Kyky tehdä valintoja
 - 1 Ei tee itse valintoja
 - 2 Sattumanvaraisia valintoja (esim. muotojen ja värien osalta)
 - 3 Tekee valintoja tuettuna, lisäohjeistuksella
 - 4 Normaali ohjeistus riittää, osallistuja tekee itse valinnat
 - 5 Tekee tietoisia ja hallittuja valintoja työskentelyssä

- Kiinnostus
 - 1 Ei ole kiinnostunut
 - 2 Ei ole juurikaan kiinnostunut,
 - 3 Osallistuu rohkaisemalla
 - 4 On halukas työskentelemään
 - 5 Nauttii ja on erityisen halukas osallistumaan

- Ymmärrys
 - 1 Suuria vaikeuksia ymmärtää ohjeita

2 Vaikeuksia ymmärryksessä

3 Ymmärtää ohjeet

4 Ymmärtää ohjeet ja toimii niiden mukaan

5 Ymmärtää ohjeet ja osoittaa luovuutta

- Hienomotoriikka

1 Ei tee itse, ohjaaja auttaa

2 Kykenee työskentelemään avun kanssa

3 Työskentelee osittain itse

4 Ei tarvitse huolehtia, osallistuja suoriutuu hienosti

5 Taitavaa, korkeatasoista työskentelyä

- Tunnetila

1 Ei ilmaise tunteitaan

2 Henkilökohtaisessa kontaktissa ilmaisee itseään

3 Ilmaisee ajoittain tunteitaan

4 Kykenee ilmaisemaan tunteitaan

5 Energinen ja kyvykäs ilmaisemaan tunteitaan

- Sosiaalisuus

1 Ei osoita kiinnostusta muihin ihmisiin

2 Osoittaa pientä kiinnostusta muita ihmisiä kohtaan, puhuu ajoittain

3 Osallistuu keskusteluun puhutellessa

4 Aktiivinen vuorovaikutuksessa

Edellä esitetyt asiat kirjataan ohjaajan huomioiden pohjalta.

Liite 3. Kohtaamistaiteen ohjaajan arviointi

Riitta Aho & Tiina Pusa / Tikkurien Laurea/2010

Kohtaamistaiteen ohjaajan arviointiOhjaajan nimi: *Taru*pvm: *7.9.*

vertaisarvioija:

rupeama kokonaisuutena	Oma arvio	Parilta saatu arvio	Palautetta työparille
Ohjaajan ystävällisyys osallistujia kohtaan ja kehonkieli			
Ohjaajan käyttämä kieli ja äänenkäyttö			
Ohjaajan kyky olla läsnä ja ryhmätäisiä varten ryhmätilanteessa			
Oma kehityshaaste (täydennä jakson alussa itse)	<i>Ohjelmakokoukseen osallistuminen</i>		
virittämisympäristö			
Ohjaajan kyky luoda toiminnalle hyvä ja turvallinen ilmapiiri ryhmässä			
Ohjaajan kyky herättää kiinnostus työskentelyä kohtaan			
taidetyöskentelyn osio			
Ohjeistuksen ymmärrettävyys			
Ohjaajan oman innostuneisuuden välittyminen			
Ohjaajan kyky tukea osallistujien itsetuntemusta ja sitoutumista			

Liite 4. Lasten haastattelukysymykset

1. Miltä kohtamistaide on sinusta tuntunut? Kuvaile kohtamistaidetta omin sanoin.
2. Mitä kohtamistaiteesta on jäänyt mieleen?
3. Mikä oli lempityösi?
4. Mikä on ollut vaikeaa?
5. Oliko aika kohtamistaidekerroilla sopiva?
6. Olisitko halunnut tehdä jotain, mitä ei ryhmässä tehty?
7. Pari- ryhmä- vai yksilötyöskentely?
8. Terveiset ohjaajille

Liite 5. Tutkimuslupahakemus

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

28.8.2012

Tutkimuksen nimi	Kohtaamistaidetta esikoulussa - kasvualusta hyväksynnälle
Tutkimuksen suorittaja osoite ja puhelin	Tanja Hyyrynen, tanja.hyyrynen@laurea.fi X
Opinnäytetyön ohjaava opettaja	X
Opinnäytetyön ohjaaja	X
Tutkimuspaikka	X
Osoite ja puhelin	X
Päiväkodin johtaja	X
Tutkimuksen tavoite	- Mahdollistaa lapsille lämmin ja turvallinen kohtaamisen paikka, lasta arvostavassa ilmapiirissä, taiteen, luovuuden ja leikin äärellä - Tarkoituksena havainnoida lasten toimintaa kohtaamistaitteessa ja lapsien omien kokemusten pohjalta kuulla kuinka lapset kokevat kohtaamistaitteen - Oma kehitykseni lapsilähtöisenä ja lasta osallistavana varhaiskasvattajana sekä kohtaamistaitteen ohjaajana
Tutkimuksen arviointikysymykset	- Mitkä tekijät lasten kannalta mahdollistavat lämpimän ja turvallisen ilmapiirin synnyn ryhmässä? Miten tukea lasten itsetunnon kehitystä ja arvostusta itseään ja muita kohtaan? - Miten kerään lasten omia kokemuksia kohtaamistaitteen ryhmään osallistumisesta?

- Kuinka kehitän itseäni lapsilähtöisenä, osallistavana ja vastuullisena varhaiskasvattajana ja kohtaamistaitteen ohjaajana? Kuuluuko lapsen ääni kohtaamistaitteessa?

Tutkimustyyppi	Toiminnallinen opinnäytetyö
Tutkimustiedot	Toimintakerrat ja omat sekä toisen ohjaajan havainnot, oppimispäiväkirja, kirjallisuus, lasten omat varhaiskasvatussuunnitelmat
Aineiston otanta	Esikoululaisryhmä, yhdeksän lasta ja heidän toiminta ja kokemukset kohtaamistaitteen ryhmässä
Aineiston keruutapa	Lupalappu vanhemman allekirjoitettuna, Kts, liite 2., lasten vapaan leikin havainnointi, lasten haastattelut, kertomukset ja kuvat toiminnan aikana sekä jokaisen lapsen loppuhaastattelu (kokemuksia ryhmään osallistumisesta)
Tutkimuksen julkaisu	Valmis opinnäytetyö julkaistaan Internetissä sijaitsevassa Theseus- tietokannassa, joka on ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto (osoite: www.theseus.fi) sekä toimitan valmiin opinnäytetyöni yksikön käyttöön

Annan sitoumukseni siitä, etten käytä saamiani tietoja väärin lapsen, vanhempien tai hänen läheistensä vahingoksi ja etten luovuta tietoja ulkopuolisille.

Pääkaupunkiseutu 28.8.2012

Tutkimuksen suorittaja
Tanja Hyyrynen

Tutkimusluvan myöntäjä

X

